

T.C
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
İKTİSAT TEORİSİ BİLİM DALI
Yüksek Lisans Tezi

**EKONOMİK KRİZ VE EKSİK İSTİHDAM
İLİŞKİSİ: TÜRKİYE ÖRNEĞİ**

SERDAR ACUN

2501110502

TEZ DANIŞMANI

DOÇ.DR. MURAT BİRDAL

İSTANBUL 2013

Y Ü K S E K L İ S A N S

TEZ ONAYI

ÖĞRENCİNİN

Adı ve Soyadı

:SERDAR ACUN

Numarası : 2501110502

Anabilim/Bilim Dalı

:İKTİSAT TEORİSİ

Danışman : DOÇ.DR.MURAT BİRDAL

Tez Savunma Tarihi

:04.07.2013

Saati

:12.00

Tez Başlığı

:EKONOMİK KRİZ VE EKSİK İSTİHDAM İLİŞKİSİ: TÜRKİYE ÖRNEĞİ

TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği'nin 36. Maddesi uyarınca yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin KABULÜ'NE OYBİRLİĞİ / OYÇOKLUĞUYLA karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- PROF.DR.HAKAN ONGAN		KABUL
2- DOÇ.DR.D.MURAT DEMİRÖZ		KABUL
3- DOÇ.DR.MURAT BİRDAL		Kabul
4-YRD.DOÇ.DR.BARIŞ ALTAYLIGİL		Kabul
5-YRD.DOÇ.DR.ZAHİDE AYYILDIZ ONARAN		Kabul

YEDEK JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1-PROF.DR.SERDAR ONGAN		
2-DOÇ.DR.SİNAN ALÇIN		

ÖZ

Bu çalışmada ekonomik krizin Türkiye istihdam piyasasını nasıl etkilediğini incelenmiştir. Çalışmada amaç krizle birlikte eksik istihdamın nasıl bir görüntü sergilediğini incelemektir. 2000’li yıllarla birlikte istihdamın piyasası ayrıntılı olarak incelenmeye çalışılmış ve özellikle 2007-2010 yılları arasında eksik istihdamın nasıl etkilendiği ortaya konulmak istenmiştir.

Çalışmada krizle birlikte tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de istihdam piyasasında yapısal değişiklikler gözlemlenmiştir. 2004 yılından itibaren bazı göstergeleri toparlanmaya başlayan istihdam piyasası, krizle birlikte dalgalanmaya başlamıştır. Özellikle işsizlik ve yarı zamanlı çalışma hızlı artış göstermiştir.

Çalışmada lojistik regresyon uygulamasıyla Türkiye’de eksik istihdamı nelerin belirlediği incelenmeye çalışılmıştır. Veri seti olarak 2007-2010 yılları arasında Türkiye İstatistik Kurumu’nun hazırladığı hane halkı iş gücü anketleri mikro veri setleri kullanılmıştır.

Çalışma sonucunda kadınların erkeklere göre daha az eksik istihdamda olduğu, sosyal güvenliğin eksik istihdamı önleyici bir noktada durduğu, yaş ile eksik istihdam arasında ters u şeklinde ilişkinin varlığı, krizle birlikte eksik istihdamın arttığı gibi sonuçlar elde edilmiştir.

Anahtar Kelimeler:İstihdam, Kriz, Eksik İstihdam, İşsizlik, Yarı Zamanlı Çalışma, Lojistik Regresyon

ABSTRACT

This study examined the effects of the economic crisis on the Turkish labor market . The study aimed to examine the relationship between crisis and underemployment. The employment market is examined in detail and the effects on underemployment between 2007-2010 is introduced.

Through this study, structural changes in the labor market in Turkey were observed due to the crisis all over the world. Since 2004, the labor market began to recover some of the indicators but with crisis the labor market began to float along. Especially unemployment and part time work increased rapidly.

The study aimed to find out the determinants of underemployment in Turkey with application of logistic regression. For this purpose, data sets on the household labor force survey micro-data prepared by the Statistics Institute of Turkey between 2007-2010 were used.

The study revealed that women were less underemployed than men, social security was a preventive point of underemployment, in which the reverse U-shaped relationship between age and underemployment , and that underemployment increased with the crisis.

Keywords: Employment, Crisis, Underemployment, Unemployment, Part Time Work, Logistic Regression

ÖNSÖZ

Türkiye ekonomisi 2000 yılıyla beraber yüksek büyüme oranları yakalamıştır. Ancak yakaladığı yüksek büyüme oranlarından işsizlik olumlu etkilenmemiş tersine giderek artmış ve % 10 bandına oturmuştur. İşsizlikle beraber istihdam edilme biçimlerinde de çeşitli değişiklikler ortaya çıkmış ve sektörel olarak istihdam piyasasının görüntüsünde değişmiştir.

Yapılan bu çalışmada da yaşanan bu değişiklikler ele alınmaya çalışılmıştır. Özellikle krizle birlikte istihdam piyasasının nasıl değiştiği çalışmanın merkezini oluşturmuştur. Çalışmada eksik istihdamın krizle birlikte nasıl değiştiği ve eksik istihdam olmayı nelerin etkilediği ele alınmaya çalışılmıştır. Bu çalışmada eksik istihdamı nelerin belirlediğinin incelenmesi için logistik regresyon modeli kullanılmıştır. Model için gerekli veriler ise Türkiye İstatistik Kurumu(TÜİK) Hane Halkı İş Gücü Mikro Veri setlerinden elde edilmiştir. Ancak bu veri setlerinin son on iki yılda 4 kere değişmesi çalışmada karşılaştığımız sorunlardandır. Özellikle uyumlaştırmada bu değişiklikler önemli sıkıntılar yaratmıştır. Çalışmada son 2000 yılı ve sonrasının alınmasının nedeni bu süreçte yaşanan iki krizin incelenmek istenmesidir. Ayrıca bu aralıktaki verilerin bir birleriyle daha rahat uyumlaştırılabileceği gerçeğinde bu kararı almakta etkili olmuştur.

Eksik istihdam ile kriz arasındaki ilişkiyi incelemeye çalıştığım bu çalışmada bana her konuda yardımcı olan danışmanın Doç. Dr. Murat Birdal'a çok teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER TABLOSU

<u>ÖZ</u>	I
<u>ABSTRACT</u>	II
<u>ÖNSÖZ</u>	III
<u>İÇİNDEKİLER TABLOSU</u>	IV
<u>TABLO VE ŞEKİLLER LİSTESİ</u>	VII
<u>GRAFİKLER LİSTESİ</u>	VIII
<u>KISALTMALAR</u>	X
<u>GİRİŞ</u>	1
<u>1-İŞGÜCÜ-İSTİHDAM KAVRAMLARI</u>	4
<u>1-1-TEMEL KAVRAMLAR</u>	4
<u>1-1-1-KURUMSAL OLMAYAN SİVİL NÜFUS</u>	4
<u>1-1-2-İŞGÜCÜ</u>	4
<u>1-1-3- İSTİHDAM KAVRAMI</u>	4
<u>1-1-4-TAM İSTİHDAM</u>	6
<u>1-1-5-İŞSİZLİK</u>	6
<u>1-1-5-1- GEÇİCİ İŞSİZLİK (FRİKSİYONEL İŞSİZLİK)</u>	8
<u>1-1-5-2- YAPISAL İŞSİZLİK</u>	8
<u>1-1-5-3- MEVSİMSEL İŞSİZLİK</u>	9
<u>1-1-5-4- KONJONKTÜREL İŞSİZLİK</u>	9
<u>1-2-EKSİK İSTİHDAM</u>	9
<u>1-2-1-EKSİK İSTİHDAMIN KAVRAMI</u>	9
<u>1-2-3-EKSİK İSTİHDAM TÜRLERİ</u>	13
<u>1-2-3-1-ZAMANA BAĞLI EKSİK İSTİHDAM</u>	14
<u>1-2-3-2-YETERSİZ EKSİK İSTİHDAM</u>	16
<u>2-DÜNYA EKONOMİSİNDE KRİZ VE EKSİK İSTİHDAM</u>	19

<u>2-1-DÜNYADA İSTİHDAM PİYASASININ GÖRÜNÜMÜ</u>	19
<u>2-2-1-DÜNYADA İŞGÜCÜNE KATILIM ORANI</u>	20
<u>2-1-2-DÜNYA’DA İSTİHDAMIN GÖRÜNÜMÜ</u>	22
<u>2-1-3-YARI ZAMANLI İSTİHDAM</u>	23
<u>2-2-DÜNYA’DA İŞSİZLİĞİN GÖRÜNÜMÜ</u>	25
<u>2-2-1-CİNSİYET AYRIMINA GÖRE İŞSİZLİĞİN DURUMU</u>	27
<u>2-2-2-DÜNYA’DA GENÇ İŞSİZLİĞİ</u>	27
<u>2-2-3-UZUN SÜRELİ İŞSİZLİK</u>	29
<u>2-3-DÜNYADA EKSİK İSTİHDAMIN GÖRÜNÜMÜ</u>	30
<u>2-3-1:GÖNÜLSÜZ YARI ZAMANLI ÇALIŞMA</u>	30
<u>2-3-2:DÜNYA’DA ZAMANA BAĞLI EKSİK İSTİHDAM</u>	31
<u>3-TÜRKİYE EKONOMİSİNDE İSTİHDAM PİYASASI VE EKSİK İSTİHDAM</u> 34	
<u>3-1-TÜRKİYE İSTİHDAM PİYASASININ ÖZELLİKLERİ VE GÖRÜNÜMÜ</u> 34	
<u>3-1-1-İŞGÜCÜNE KATILIM ORANI</u>	34
<u>3-2-TÜRKİYE’DE İSTİHDAMIN GÖRÜNÜMÜ</u>	38
<u>3-2-1:TÜRKİYE’DE İSTİHDAM ORANLARI</u>	38
<u>3-2-2-İSTİHDAMIN SEKTÖREL DAĞILIMI</u>	38
<u>3-2-3-İSTİHDAMIN İŞTEKİ DURUMUNA GÖRE DAĞILIMI</u>	41
<u>3-2-4-İSTİHDAMIN EĞİTİM DURUMUNA GÖRE DAĞILIMI</u>	42
<u>3-2-5-İSTİHDAMIN YAŞA GÖRE DAĞILIMI</u>	44
<u>3-2-6-İSTİHDAMIN İŞYERİ BÜYÜKLÜĞÜNE GÖRE DAĞILIMI</u>	46
<u>3-2-7-İSTİHDAM İÇİNDE KAYITDIŞI İSTİHDAMIN YERİ</u>	48
<u>3-2-8-İSTİHDAM PİYASASINDA YARI ZAMANLI ÇALIŞMANIN GÖRÜNÜMÜ</u>	52
<u>3-2-TÜRKİYE EMEK PİYASASINDA İŞSİZLİĞİN GÖRÜNÜMÜ</u>	54
<u>3-2-1-YAŞ GRUPLARINA GÖRE İŞSİZLİĞİN DAĞILIMI</u>	59

<u>3-2-2-EĞİTİM DURUMUNA GÖRE İŞSİZLİK</u>	60
<u>3-2-3-MEDENİ DURUMA GÖRE İŞSİZLİĞİN DURUMU</u>	62
<u>3-2-4-İŞSİZLİĞİN NEDENLERİNE GÖRE DAĞILIMI</u>	63
<u>3-2-5-UZUN SÜRELİ İŞSİZLİĞİN DAĞILIMI</u>	65
<u>3-3-TÜRKİYE’DE EKSİK İSTİHDAM PİYASASININ GÖRÜNÜMÜ</u>	67
<u>3-3-1-TÜRKİYE’DE EKSİK İSTİHDAM</u>	67
<u>3-3-1-1:CİNSİYETE GÖRE EKSİK İSTİHDAM</u>	70
<u>3-3-1-2-EĞİTİM DURUMUNA GÖRE EKSİK İSTİHDAM</u>	71
<u>3-3-1-3- YAŞ GRUPLARINA GÖRE EKSİK İSTİHDAM</u>	73
<u>3-3-1-4-YAŞADIĞI ÇEVRE GÖRE EKSİK İSTİHDAM</u>	75
<u>4-EKONOMETRİK UYGULUMA VE SONUÇLARI</u>	77
<u>4-1-VERİ SETİ</u>	77
<u>4-2-MODEL</u>	78
<u>4-3-AMPİRİK ÇALIŞMA</u>	80
<u>4-4-SONUÇLAR VE YORUMLARI</u>	81
<u>5-SONUÇ</u>	91
<u>KAYNAKÇA</u>	94

TABLO VE ŞEKİLLER LİSTESİ

<u>Şekil 1-1: NÜFUSUN GENEL GÖRÜNÜMÜ</u>	11
<u>Tablo1-1:İSTİHDAM EDİLME VEYA İŞSİZ OLMA DURUMUNU BELİRLEYEN KOŞULLAR</u>	17
<u>Tablo 2-1:DÜNYA'DA YARI ZAMANLI ÇALIŞMA ORANLARI(%)</u>	24
<u>Tablo 2-2:DÜNYA'DA İŞSİZLİK ORANLARI(%)</u>	26
<u>Tablo 3-1:TÜRKİYE'DE İŞ GÜCÜNE KATILIM ORANI(%)</u>	34
<u>Tablo 3-2:SEKTÖREL İSTİHDAMIN DAĞILIMI(BİN KİŞİ)</u>	40
<u>Tablo 3-3:İSTİHDAMIN İŞYERİ BÜYÜKLÜĞÜNE GÖRE DAĞILIMI(BİN KİŞİ)</u>	46
<u>Tablo 3-4:YARI ZAMANLI ÇALIŞMANIN SEKTÖREL GÖRÜNÜMÜ</u>	53
<u>Tablo 3- 5: TÜRKİYE'DE İŞSİZLİĞİN GÖRÜNÜMÜ</u>	56
<u>Tablo 3-6: UZUN SÜRELİ İŞSİZLİK(BİN KİŞİ)</u>	65
<u>Tablo 3-7: YAŞ GRUPLARINA GÖRE EKSİK İSTİHDAM(BİN KİŞİ)</u>	74

GRAFİKLER LİSTESİ

<u>Grafik 2-1:İŞ GÜCÜNE KATILIM ORANI(%)</u>	20
<u>Grafik 2-2:DÜNYA'DA İSTİHDAM ORANLARI(%)</u>	22
<u>Grafik 2-3:DÜNYA'DA CİNSİYET AYRIMINA GÖRE İŞSİZLİK(%)</u>	26
<u>Grafik 2-4:DÜNYA'DA GENÇ İŞSİZLİK ORANLARI(%)</u>	27
<u>Grafik 2-5:DÜNYA'DA UZUN SÜRELİ İŞSİZLİK ORANLARI(%)</u>	29
<u>Grafik 2-6:GÖNÜLSÜZ YARI ZAMANLI ÇALIŞMANIN TOPLAM İSTİHDAM İÇİNDEKİ PAYI(%)</u>	30
<u>Grafik 2-7:BAZI OECD ÜLKELERİNDE ZAMANA BAĞLI EKSİK İSTİHDAMIN TOPLAM İSTİHDAMA ORANI(%)</u>	31
<u>Grafik 3-1: YAŞ GRUPLARINA GÖRE İŞ GÜCÜNE KATILIM ORANI</u>	35
<u>Grafik 3-2:EĞİTİM DURUMUNA GÖRE İŞ GÜCÜNE KATILIM ORANI(%)</u>	37
<u>Grafik 3-3:TÜRKİYE'DE CİNSİYET AYRIMINA GÖRE İSTİHDAM ORANI(%)</u>	38
<u>Grafik 3-4:TÜRKİYE'DE SEKTÖREL İSTİHDAMIN TOPLAM İSTİHDAMA ORANI(%)</u>	39
<u>Grafik 3-5:İŞTEKİ DURUMA GÖRE İSTİHDAMIN DAĞILIMI(%)</u>	41
<u>Grafik 3-6:İSTİHDAMIN EĞİTİM DURUMUNA GÖRE DAĞILIMI(%)</u>	42
<u>Grafik 3-7:İSTİHDAMIN YAŞA GÖRE DAĞILIMI(%)</u>	44
<u>Grafik 3-8:İŞYERİ BÜYÜKLÜĞÜNE GÖRE İSTİHDAMIN DAĞILIMI(%)</u>	47
<u>Grafik 3-9:KAYITLILIK DURUMUNA GÖRE İSTİHDAMIN DURUMU(BİN KİŞİ)</u>	48
<u>Grafik 3-10:SEKTÖR KAYITLILIK İLİŞKİSİ(BİN KİŞİ)</u>	50
<u>Grafik 3-11:YARI ZAMANLI ÇALIŞMANIN TOPLAM İSTİHDAM İÇİNDEKİ PAYI</u>	52
<u>Grafik 3-12:CİNSİYET AYRIMINA GÖRE İŞSİZLİĞİN GÖRÜNÜMÜ</u>	57
<u>Grafik 3-13:KENT KIR AYRIMINA GÖRE İŞSİZLİK</u>	58
<u>Grafik 3-14:YAŞ GRUPLARINA GÖRE İŞSİZLİK(%)</u>	59

<u>Grafik 3-15:EĞTİM DURUMUNA GÖRE İŞSİZLİK(%)</u>	61
<u>Grafik 3-16:MEDENİ DURUMA GÖRE İŞSİZLİĞİN DURUMU(BİN KİŞİ)</u>	62
<u>Grafik 3-17:İŞSİZLİĞİN NEDENLERİNE GÖRE DAĞILIMI(BİN KİŞİ)</u>	63
<u>Grafik 3-18:İŞİNİ KAYBEDENLERİN DAĞILIMI(BİN KİŞİ)</u>	64
<u>Grafik 3-19:TÜRKİYE’DE EKSİK İSTİHDAMIN GÖRÜNÜMÜ</u>	69
<u>Grafik 3-20:CİNSİYETE GÖRE EKSİK İSTİHDAM(%)</u>	70
<u>Grafik 3-21: EĞTİM DURUMUNA GÖRE EKSİK İSTİHDAM(%)</u>	72
<u>Grafik 3-22: KENT KIR AYRIMINA GÖRE EKSİK İSTİHDAM(BİN KİŞİ)</u>	75

KISALTMALAR

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
BSB	: Bağımsız Sosyal Bilimciler
DB	: Dünya Bankası
HİA	: Hanehalkı İş Gücü Anketi
IMF	: Uluslar arası Para Fonu
ILO	: Uluslararası Çalışma Örgütü
ICLS	: Uluslararası Çalışma İstatistikçileri Konferansı
İKO	: İş Gücüne Katılım Oranı
KOBİ	: Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletme
KILM	: İşgücü piyasasındaki temel göstergeler
OECD	: Ekonomik Kalkınma ve İş Birliği Örgütü
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
G-7	: Gelişmiş 7 Ülke

GİRİŞ

Türkiye ekonomisi 2000 yılıyla beraber yüksek büyüme oranları yakalamıştır. Ancak yakaladığı yüksek büyüme oranlarından işsizlik olumlu etkilenmemiş tersine giderek artmış ve % 10 bandına oturmuştur. İşsizlikle beraber istihdam edilme biçimlerinde de çeşitli değişiklikler ortaya çıkmış ve sektörel olarak istihdam piyasasının görüntüsünde değişmiştir.

2000’li yılların başında istihdam piyasasında ağırlıklı olarak tarım sektörünün etkisi görülürken, 2000 kriziyle beraber uygulanan IMF programlarıyla tarımın etkisi giderek azalmış ve tarımın azalan etkisiyle de kırdan kentte doğru göçler yaşanmıştır. Kentte tarımdan ayrılan çalışanların sanayi sektöründe iş bulması beklenirken, Türkiye istihdam piyasasında sanayinin yapısından da kaynaklı bu durum gerçekleştirmemiş ve tarımdan ayrılan çalışanlar hizmetler sektöründe iş bulmuşlardır. Buda istihdamda hizmetlerin etkisini artırmıştır.

2008 yılında yaşanan ekonomik krizle birlikte Dünya’da da işsizlik ve çeşitli atipik istihdam biçimlerinin etkisi artmıştır. Uluslararası Çalışma Örgütü’nün(ILO) 2009 yılında yayınladığı raporun ana teması ekonomik krizin istihdam krizine dönüşmekte olduğudur. 2012 yılında ILO tarafından yayınlanan raporda ise krizin başladığı andan itibaren Dünya genelinde 50 milyon kişinin işsiz kaldığı ifade edilmiştir. Raporda ayrıca çalışanların “insana yaraşır” iş olanaklarının krizle birlikte azaldığı ifade edilmiştir.

Türkiye’de de krizle beraber yeniden sektörel bazda istihdamda bir değişim yaşanmaya başlamıştır. Krizin etkisini daha fazla hisseden kentli çalışanların işsiz kalması veya iş bulamaması sonucu kıra dönerek tarımla yeniden uğraşmaya başlamışlardır. Buda tarımın sektörel olarak payının artmasına neden olmaktadır.

Bu yaşanan sektörel dönüşümün yanı sıra Türkiye istihdam piyasasında tipik olmayan istihdam biçimleri artmaya başlamıştır. Özellikle kriz öncesi tartışılmaya başlanan ve krizle beraber daha yüksek tondan ifade edilen kayıt dışı ile mücadele çerçevesinde çalışmalar başlamış ve Ulusal İstihdam Stratejisi adıyla yürütülen bu

Çalışmalarda kayıt dışının azaltılması için yapılması gerekenler ortaya konmuştur. Buna göre kayıt dışı kayıt altına alınacaktır. Ancak kayıt dışının kayıt altına alınması planlarında, kayıt dışının kayıt içine benzemesi yerine kayıtlı olanların daha esnek çalıştırılması hedeflenmektedir. Bu düzenlemelerde asıl amaç krizle birlikte kar oranlarının azalmasını durdurmak isteyen iş verenlerin yeni istihdam biçimleriyle birlikte emeğin maliyetini düşürmek istemeleridir.

Çalışmada 2000-2012 yılları arasında Türkiye’de ve Dünya’da emek piyasasının nasıl etkilendiği incelenmeye çalışılacaktır. Özelikle 2008 kriziyle birlikte Dünya ve Türkiye’de emek piyasasında nasıl bir değişiklik olduğu incelenecektir.

Ayrıca Türkiye için 2000-2012 yılları alınmasının nedeni son 13 yıllık srecte yaşanan iki krizin istihdam piyasasında nasıl etki bıraktığını özetlenmek istenmesidir. Ancak çalışmada asıl nokta 2008 krizinin Türkiye emek piyasasına nasıl etki ettiği olacaktır.

Çalışmada krizle birlikte emek piyasasında yaşanan atipik istihdam biçimlerine yer verilecektir. Bu çalışmada merkez ise eksik istihdamın olacaktır. Çalışmada özelikle eksik istihdamın krizle birlikte nasıl bir değişim yaşadığı incelenecektir. Ayrıca Türkiye’de eksik istihdam olmayı nelerin etkilediğide ele alınmaya çalışılacaktır. Kadın ve erkeklerin istihdam piyasasında yaşadığı farklı yapısal sorunların da eksik istihdam edilmede etki ettiği düşünülerek kadın ve erkeklerin eksik istihdam edilmesini etkileyen bazı faktörler incelenecektir.

Çalışmada ngr krizle birlikte iş verenin yaşanan ekonomik daralmaya paralel olarak kar oranlarında bir azalma meydana geldiği ve bu azalma sonucu atipik istihdam biçimlerinin artığıdır. Özelikle alışmamızda eksik istihdamın krizle birlikte artığı sonucuna ulaşılacağı düşünülmektedir. Ayrıca yaşanan yapısal dönüşümün parçalarından bir olan sektörel istihdam dnşmnnde atipik istihdamın artmasında etkili olduğunu öngörülmektedir.

Çalışma 4 bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde istihdam ile ilgili kavramlar anlatıldıktan sonra Eksik istihdam kavramının tarihsel seyri ve dönüşümü ele

alınmıştır. Ayrıca eksik istihdamın literatürde nasıl yer aldığı da birinci bölümünde anlatılacaktır. Eksik istihdam türleride bu bölümde yer alacak diğer konudur.

Çalışmanın ikinci bölümünde ise Dünya’da istihdam piyasasının görünümü incelenmeye çalışılacaktır. Bu bölümde özellikle iş gücüne katılım,istihdam ve işsizlik gibi konular ele alınacak ve krizle birlikte nasıl değiştiği incelenecektir. Ayrıca eksik istihdamın Dünya’da ve bazı ülkelerde nasıl seyrettiğide bu bölümde yer alacak diğer bir konudur.

Çalışmanın üçüncü bölümünde ise Türkiye istihdam piyasasının görünümü ele alınacaktır. Özellikle Türkiye’de iş gücüne katılım,istihdam ve işsizliği nasıl seyrettiği bu bölümün ana noktalarından bir kısmı olacaktır. Diğer yandan istihdam edilenler ayrıntılı şekilde incelenmeye çalışılacaktır.Burada ayrıca işsizliğin nasıl seyrettiği nasıl bir dönüşüm geçirdiği grafik ve tablolar yardımıyla anlatılmak istenmektedir. Son olarak bu bölümde Türkiye’de eksik istihdama ilişkin veriler yaş,cinsiyet,kent-kır,eğitim gibi farklı parametrelerle incelenecektir. Ancak burada Türkiye İstatistik Kurumu verilerinin uyumlaştırılmasında yaşanan sıkıntı nedeniyle diğer parametreler konulmayacaktır.

Son bölümde ise ekonometrik uygulama ve sonuçları yer alacaktır. Bu bölümde 2007-2010 Türkiye İstatistik Kurumu Hane Halkı İş Gücü Anketleri Mikro Veri Setleri kullanılarak Eksik istihdamın belirleyicilerinin bulunması için logistik regresyon uygulaması yapılacaktır. Bulunan sonuçların Dünya ve Türkiye’de yapılan uygulamalarla uygunluğuda bu bölümde yer alması düşünülmektedir.

1-İŞGÜCÜ-İSTİHDAM KAVRAMLARI

1-1-TEMEL KAVRAMLAR

1-1-1-KURUMSAL OLMAYAN SİVİL NÜFUS

Bir ülkede işgücü piyasası açısından bazı temel kavramlar piyasayı anlamak açısından önem taşımaktadır. Bu kavramların başında kurumsal olmayan sivil nüfus gelmektedir. Türkiye İstatistik Kurumu(TÜİK) kurumsal olmayan sivil nüfusu “Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde kurumsal yerlerde kalanlar dışında hanelerde yaşayan tüm fertler kapsamaktadır” şeklinde tanımlamaktadır (TÜİK,2007). “Bir ülkede, toplam nüfusun kışla, hapishane ve hastane gibi yerlerde ikamet edenler dışında kalan kısmının 15 yaş üzerindeki kısmına kurumsal olmayan sivil nüfus denmektedir” (Ünsal,2009:87).

1-1-2-İŞGÜCÜ

Çalışanlar ve işsizlerin toplamına işgücü denmektedir. Diğer bir ifadeyle işgücüne bir ülkedeki faal nüfusta denmektedir. TÜİK’de “işgücünü istihdam edilenler ile işsizlerin oluşturduğu tüm nüfusu kapsar” diye ifade etmektedir.

İşgücüne katılım oranı ise işgücünün kurumsal olmayan nüfusa oranı ile bulunmaktadır.

$$\text{İşgücü oranı} = (\text{işgücü} / \text{Kurumsal olmayan Nüfus}) * 100$$

1-1-3- İSTİHDAM KAVRAMI

İşgücü piyasası incelendiğinde en önemli kavramlardan biri olarak karşımıza istihdam çıkmaktadır. İstihdam kavramı piyasanın tam anlamıyla işleyip işlemediğini anlamak açısından önemli bir yere teşkil etmektedir. Neredeyse İktisat kuramıyla birlikte var olan istihdam kavramı için bir çok tanım bulunmaktadır.

Türk Dil Kurumunun hazırladığı sözlükte istihdam kavramı “bir işte, görevde kullanmak” olarak tanımlanmaktadır(Türk Dil Kurumu). İstihdam, geniş anlamda istihdam ve dar anlamda istihdam olarak da tanımlanabilmektedir. “Geniş anlamda

istihdam kavramını tüm üretim faktörlerinin üretim süreci içinde kullanılması olarak ifade edebilirken, dar anlamda ise üretim faktörlerinden sadece emeğin üretime girdi olarak katılması şeklinde belirtilmektedir”(Berber,2006:3). Buradan istihdam kavramının sadece emeği ilgilendiren bir kavram olmadığını diğer üretim faktörleri olan sermaye, doğal kaynak ve girişimci ile de yakından ilgili bir kavram olduğu görülmektedir. İstihdam kavramı “Üretim faktörlerinin fiili olarak üretime katılmasına yani gelir sağlamak amacıyla çalışmasına yada çalıştırılmasına istihdam denir” şeklinde de tanımlanabilmektedir(Gül ve arkadaşları,2009:8). Paul Krugman’ın Makro İktisat kitabında ise istihdam kavramı halen tam zamanlı ve yarı zamanlı çalışan insanların toplam sayısı olarak yer almaktadır.(Krugman, 2012:200)

Türkiye İstatistik Kurumu ise istihdam kavramını “işbaşında olan ve işbaşında olmayanlar grubuna dahil olan kurumsal olmayan çalışma çağındaki tüm nüfus istihdam edilen nüfustur” şeklinde tanımlamaktadır(TÜİK:2012). TÜİK işbaşında olanlar ve olmayanlar içinde belli kriterler öne sürmektedir. İş başında olanlar için “yevmiyeli, ücretli, maaşlı, kendi hesabına, işveren ya da ücretsiz aile işçisi olarak referans dönemi içinde en az bir saat bir iktisadi faaliyette bulunan kişilerdir” ifadesini kullanırken, iş başında olmayanlar için “iş ile bağlantısı devam ettiği halde, referans haftası içinde çeşitli nedenlerle işinin başında olmayan kendi hesabına ve işverenler istihdamda kabul edilir” ifadesini kullanmaktadır(TÜİK,2012).

“İstihdam; emek için; kendisi ve bakmakla yükümlü olduğu aile bireylerinin ihtiyaçlarını karşılamada yegane olmasının yanı sıra , aynı zamanda refahını sağlayan tek geçim kaynağı olma özelliği de taşımaktadır” (Işığışık,2011:19).

İstihdam oranı istihdam edilenlerin kurumsal olmayan nüfusa bölünmesi ile elde edilmektedir.

İstihdam oranı=(İstihdam/Kurumsal olmayan Nüfus)*100

İstihdam, ücretli çalışanları, kendi işine sahip olanları ve ücretsiz aile işçisi olup tam zamanlı veya yarı zamanlı çalışanları kapsamaktadır. Ayrıca bu kategoride referans haftası içinde hastalık, tatil ve kötü hava koşulları nedeniyle çalışamayanlarda yer almaktadır.

1-1-4-TAM İSTİHDAM

Geniş anlamda baktığımızda bir ekonomide üretim faktörlerinin hepsi çalışıyor ve üretime katılıyorsa, bu ekonomide tam istihdam söz konusudur. Sadece emek faktörünü içeren dar anlamda baktığımızda ise cari ücret düzeyinde çalışmak isteyen herkesin iş bulabildiği durum tam istihdamdır.

1-1-5-İŞSİZLİK

İstihdamın tanımını yapmak kolaydır. Çünkü tam zamanlı, yarı zamanlı, eksik istihdam ne şekilde olursa olsun bir işiniz varsa istihdam içerisindesinizdir. Ancak işsizlik için, çalışmayan herkesi işsiz sayabilecek bir pozisyon söz konusu değildir. İşsizlik kavramını Paul Krugman Makro İktisat kitabında “aktif durumda iş arayan ancak mevcut durumda istihdam edilmeyen çalışanların sayısıdır” şeklinde tanımlamaktadır (Krugman ve Wells,2011:201).

Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) 1954 yılında yaptığı 8. Uluslararası Çalışma İstatistikçileri Konferansı’nda(ICLS) işsizlik ile ilgili geniş bir tanım yapmıştır. ILO’nun yaptığı işsizlik tanımı; “Belirli bir gün ya da hafta içerisinde, belirli bir yaş kümesinde bulunan aşağıdaki özellikleri içeren;

- 1-** İş anlaşması sona erdiğinden ya da geçici olarak tatil edildiğinden ötürü istihdama elverişli olan, herhangi bir işe sahip olmayan ve ücretli bir iş arayanlar,
- 2-** Daha önce istihdam edilmemiş olan ya da önceki konumu itibariyle bağımlı olmayan veya emekli edilmiş ancak belirli bir dönem için çalışmaya uygun olan kişiler,
- 3-** Gelecek bir tarihte yeni bir işe başlama konusunda anlaşma yapmış olup da, halen bir işe sahip olamayan ve çalışmaya elverişli olan kişiler,
- 4-** Geçici ve belirsiz bir süreyle çalışmış ancak herhangi bir ödeme alamadan işten çıkarılmış kişiler

işsiz kabul edilmektedir” (8.ICLS,1954). Ancak 13 ICLS’de işsiz sayılabilmek için işi olamamak, işe hazır olmak ve iş aramak gibi üç kriter daha eklenmiştir.

Türkiye İstatistik Kurumu(TÜİK) ise işsizliği “Referans dönemi içinde istihdam halinde olmayan (kâr karşılığı, yevmiyeli, ücretli ya da ücretsiz olarak hiç bir işte çalışmamış ve böyle bir iş ile bağlantısı da olmayan) kişilerden iş aramak için son üç ay içinde iş arama kanallarından en az birini kullanmış ve 2 hafta içinde işbaşı yapabilecek durumda olan tüm kişiler işsiz nüfusa dahildir” şeklinde tanımlamaktadır (TÜİK).

Yukarıdaki tanımlardan da anlaşılacağı üzere her işi olmayan işsiz sayılmamaktadır. Örneğin Türkiye’de yaşayan yaklaşık 10 milyon emekli işsiz tanımına dahil değildir; çünkü bu kişilerin iş aradığı kabul edilmemektedir. Aynı zamanda ülkede yaşayan ve devletten yardım alan engelli bireylerde işsiz olarak kabul edilmemektedir. Çünkü bu bireyler çalışmak için hazır görülmemektedir.

İşgücünü; istihdam ve işsiz birey sayısının toplamı olarak ifade edersek, bir ülkedeki işsizlik oranını aşağıdaki 1 numaralı formülle bulabiliriz.

$$\text{İşsizlik oranı} = (\text{İşsiz sayısı} / \text{İşgücü}) * 100$$

Acaba bu formül gerçek işsizlik oranını vermekte midir? Bu soruya olumlu cevap vermek zordur. Çünkü eğer bir işçi işten çıkarılmış ve belli bir süre iş aradıktan sonra iş aramaktan vazgeçmişse işsiz sayılmamaktadır. Türkiye’de bu süre yaklaşık üç aydır yani işsiz üç ay sonra işsiz olmaktan çıkmaktadır. Çalışmak isteyip cesareti kırıldığı için iş aramayanlarda işsizlik rakamlarına yansımamaktadır.

Emek piyasası içinde yer alan emek arzı fazlası Marksistlere göre yedek işçi ordusudur. Marx “modern sanayinin bütün hareket biçimi,işçi nüfusunun bir kısmının sürekli yada yarı işsiz insanlara dönüştürülmesine dayandığını” ifade eder(Marx, 2011.612). Marx’a göre “kapitalist üretim, nüfustaki doğal artış ile sağlanan kullanılabilir emek gücü ile asla yetinmemektedir. Rahat bir biçimde faaliyet gösterebilmek için, kapitalist üretim doğal sınırlara bağlı olmayan bir yedek sanayi ordusunun varlığına ihtiyaç duymaktadır”(Marx,2011:613).Bu yüzden Marksist iktisatçılar işsizliği kapitalist ekonominin temel parçalarından biri olarak nitelendirmektedirler.

1-1-5-1- GEÇİCİ İŞSİZLİK (FRİKSİYONEL İŞSİZLİK)

Geçici işsizlik tüm ülkelerde görülen bir işsizlik türüdür. Mankiw kitabında “işsizlerin kendi beceri ve zevklerine uygun iş araması belli bir süre almaktadır ve bu arama süresinde ortaya çıkan işsizlik friksiyonel işsizliktir” ifadesi ile tanımlamaktadır (Mankiw,2009:206).

Bu işsizliğin nedeni ne talep yetersizliği, ne de teknolojik uyumsuzluktur. Baktığımız zaman geçici işsizliğin nedeninin emek arzı ve emek talebi arasında oluşan kısa süreli dengesizlikler karşısında piyasanın bu duruma kısa sürede karşılık verememesi olduğu belirtilmektedir. Ayrıca çalışanın piyasada kendisine uygun işi nerede bulacağı hakkında yeterli bilgiye sahip olmaması da bu duruma neden olmaktadır.

1-1-5-2- YAPISAL İŞSİZLİK

Yapısal işsizlik: Artan nüfus ve değişen teknolojik yapı sonucu, çalışanların yeni teknolojiye uyum sağlayamaması veya artan nüfus nedeniyle piyasada nüfus artış hızıyla aynı oranda iş artışının olmaması nedeniyle ortaya çıkan işsizlik türüdür. Bu tür işsizlik daha çok az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerde görülmektedir.

Yapısal işsizliğin içine “sosyo-kültürel alanlarda ortaya çıkan değişimlerde” koyulabilmektedir (Korkmaz ve Mahiroğulları,2007:33).Kültürel ve sosyal koşullardaki değişimin talepte ortaya çıkardığı sonuçlar üretimde farklılaşma yaratmaktadır ve bu durum da bazı üretim biçimlerinin terk edilmesi sonucunu doğurmaktadır. Örneğin 60 yıllardan 90’lı yıllara kadar evlerde ki mutfak gereçleri daha çok bakır malzemeden yapılmaktaydı ancak köyden kente göçle birlikte bakır araç kullanımı terk edildiği için bu sektörde çalışan binlerce kişi işsiz kalmıştır.

Yapısal işsizliği ortaya çıkaran üç neden vardır. “Bunlar

-Açık işler ile iş arayanların vasıf uyumsuzluğu

-Açık işlerle iş arayanların coğrafi uyumsuzluğu

-Teknolojik gelişmelerin bazı işleri ortadan kaldırmasıdır” (Biçerli,2000:422-425).

1-1-5-3- MEVSİMSEL İŞSİZLİK

Mevsimsel koşulların değişmesi sonucu ortaya çıkan işsizlik türüdür. Genellikle tarım sektöründeki istihdam mevsimsel koşulların değişmesinden etkilenmektedir. Ancak sanayide de bazı sektörlerde mevsimsel değişiklikler talep değişimine neden olmakta ve bu durumda işsizliğe neden olabilmektedir.

1-1-5-4- KONJONKTÜREL İŞSİZLİK

Toplam talepte devresel olarak meydana gelen azalışlar sonucu üretimin daralması ile ortaya çıkan işsizliktir. Talepte yaşanan daralmada savaşlar, krizler, para arzındaki daralmalar etkin olmaktadır. Bu işsizlik türü dünya savaşları sonrasında ve ekonomik krizlerin ardından ortaya çıkmaktadır.

1-2-EKSİK İSTİHDAM

Tam istihdam durumunu Sadun Aren, İstihdam Para ve İktisadi Politika kitabında “cari ücret düzeyinde ,çalışmak isteyen herkesin iş bulabildiği istihdam düzeyi şeklinde” tanımlamaktadır(Aren,2008:35).Tam istihdam ile birlikte işsizlikte istihdam piyasasının gerçeklerinden biridir. İstihdam piyasası içerisinde, işsizlik oranı işsiz nüfus/işgücü formülüyle bulunmaktadır. Bu formülün uygulanması sonucu ortaya çıkan sayısal değerler aslında emek piyasasındaki aksaklıkların ne oranda olduğunu göstermesi açısından önemli bir fikir vermektedir. Ancak emek piyasasındaki aksaklıklar hakkında sadece işsizlik oranı veya işsizlik rakamları ile yorum yapılırsa sorunun bir kısmının üstünden atlanılacaktır. Çünkü işgücü piyasasında tam istihdam, işsizlik gibi kavramlar kadar önemli bir diğer kavramda eksik istihdamdır.

1-2-1-EKSİK İSTİHDAMIN KAVRAMI

Uluslararası Çalışma Örgütü(İLO) tam istihdam durumu için üç temel özellik olması gerektiğini belirtmiştir. Bu üç özellik;

-Tam istihdam durumunda çalışmak isteyen ve iş arayan tüm kişiler için iş bulunmaktadır.

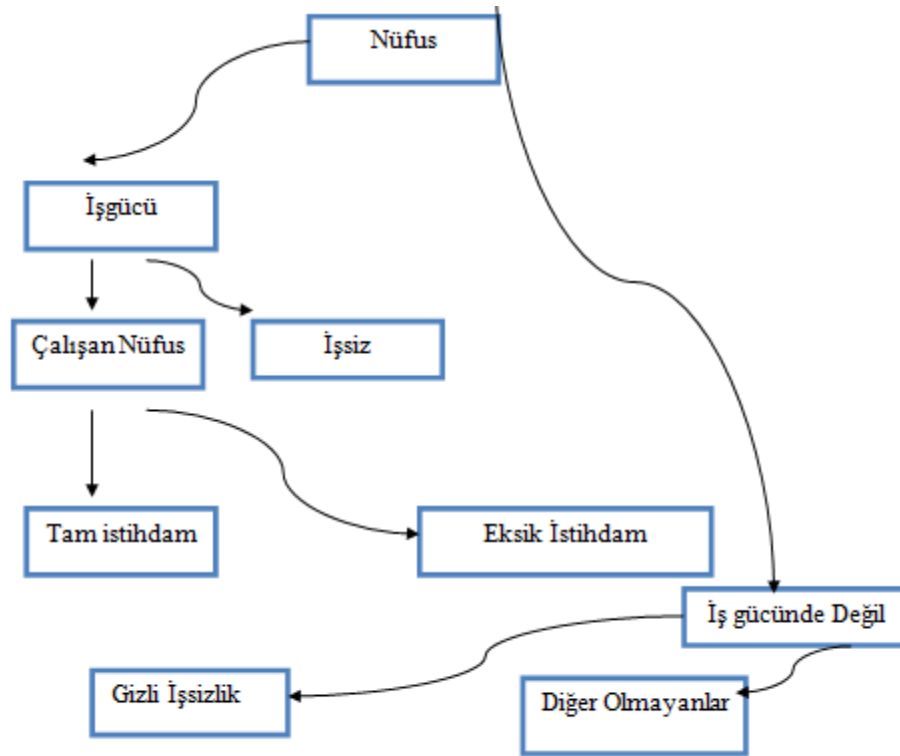
-Tam istihdam varsa iş verimliliği de en üst seviyededir.

-Çalışanlar iş seçme hakkına sahiptir ve iş için gerekli beceriyi kazanmak için mümkün olan tüm alternatifleri değerlendirmektedir.

Bu üç alternatiften eğer birincisi olmazsa işsizlik durumu, ikincisi ve üçüncüsü olmazsa eksik istihdam söz konusudur.(ILO,2010).

Bu ilişkiyi aşağıdaki şekil basitçe ortaya koymaktadır.

Şekil 1-1: NÜFUSUN GENEL GÖRÜNÜMÜ

Kaynak:Wooden-Wilkins,2011:15

İstihdamla ilgili tartışmalar iktisat yazınının ortaya çıktığı süreçten beri devam etmektedir. Ancak eksik istihdamla ilgili tartışmalar daha çok 1920’li yıllarla birlikte başlamıştır. Bu tartışmalarla birlikte eksik istihdam istatistiksel bir kavram olarak ele alınmıştır. Eksik istihdamın ölçümü ilk olarak 1925 yılında ki 2.Uluslararası Çalışma İstatistikçileri Konferansında(ICLS) değerlendirmeye alınmıştır. İkinci dünya savaşı sonrası 1947 yılında yapılan 6. ICLS’de eksik istihdamın ölçümünün gerekliliği açıkça belirtilmiştir. 1954 yılında yapılan 8.

ICLS’de eksik istihdam kavramının tanımlanması için bir öneri sunulmuştur. Ancak eksik istihdam ile ilgili ilk tanım 1957 yılında yapılan 9. ICLS’de kabul edilmiştir. 1966 yılında yapılan konferans sonrasında eksik istihdam kavramı revize edilmiştir. Bu konferansta eksik istihdam kavramı görülebilir ve görülemez eksik istihdam olarak ikiye ayrılmıştır. Görülebilir eksik istihdam çalışma süresindeki azlığı ifade ederken, görülemez eksik istihdam gelir azlığı, vasıf uyumsuzluğu ve verimlilikte azlık gibi faktörleri ifade etmektedir. 1982 yılında yapılan 13. konferansta ise istihdam kavramı yeniden gözden geçirilmiştir. 1982 yılında yapılan 13. ICLS’de eksik istihdamın tanımlanmasında “Belirlenmiş kurallara veya alternatif istihdam biçimlerine göre, bir kişinin istihdamı yetersiz ise değerlendirmede kişinin mesleki becerisinin esas alınması ve kişinin mevcut istihdam durumunu değiştirmeye gönüllü ve uygun olması” ölçütleri geliştirilmiştir.

Sonuç olarak da görülemez eksik istihdamın ölçümündeki zorluklardan ötürü eksik istihdamının ölçümünün görülebilir eksik istihdamla sınırlı tutulması kararlaştırılmıştır. 16. ICLS konferansında ise eksik istihdam kavramı ve ölçümündeki zorluklar yeniden ele alınmıştır. 16. Konferansta sadece görülebilir eksik istihdam değil görülemez eksik istihdamında tanımlanıp ölçülmesi yönünde tavsiye kararları alınmıştır. (Greenwood,2010:2)

Geniş anlamda eksik istihdam kavramı tüm üretim faktörlerinin hepsinin üretim sürecine aynı anda katılamadığı bir durumu ifade etmektedir. Dar anlamda eksik istihdam ise, üretim faktörlerinden biri olan emeğin üretim sürecine tamamen katılamaması durumudur.

Kavram ile ilgili yazılan her eser kavramın içeriğine yeni bir şeyler eklemiştir. Eksik istihdam kısaca çalışanın hedeflerine ve beklentilerine göre standartların altında işlerde istihdam edilmesi şeklinde tanımlanabilmektedir.

Köhler “Eksik istihdam ... bireyin tam zamanlı süreden daha az çalışıyor olması ve daha fazla çalışmak istemesi durumu veya asgari geçimini sağlayacak ücretten daha az kazanıyor olma durumudur”(Köhler,2006;8) diye tanımlamıştır. Başka bir çalışmada ise “Eksik istihdam çalışanların bir alt kümesidir” şeklinde ifade

edilmiştir(Bonnal ve arkadaşları,2009:318). O'Brien (1986) ise eksik istihdamı “düşük beceri kullanımı” olarak belirtmiştir.

“Eksik istihdam gelir, aile kısıtlamaları, mekânsal kısıtlamalar, eşlerin istihdamı veya diğer kişisel tercihler dahil olmak üzere kişisel nedenlerle oluşur. Eksik istihdamın bir diğer nedeni ise verimliliklerdir... Ayrıca eksik istihdam işgücü piyasasının bazı alanlarına da özgü olabilir çünkü yerel işgücü piyasası kişisel özellikler üzerinde yoğunlaşabilir”(Bonnal ve arkadaşları ,2009:318) .

Hussmanns, eksik istihdamın önemli sanayileşmiş ülkelerde giderek arttığını ifade ederek istihdamda ki bu değişiklikler nedeniyle işgücü piyasası esnekleşmekte, standardın dışında çeşitli biçimler ortaya çıkmakta olduğunu belirtmiştir. (Hussmanns ,2007:17). Feldman ise “eksik istihdam, bireyin daha az ve düşük bir seviyede çalıştığı istihdam türü şeklinde algılanmaktadır” diye tarif etmiştir. (Feldman,1996:385). Başka bir çalışmada ise “eksik istihdamın yükselme ve vasıfsızlaşmayla da alakalı” olduğu ifade edilmiştir(Witt ve, Steijn,2000:6). Baştaymaz’a göre istihdam edilen emeğin temsil ettiği verimli/üretken kapasitenin harcanmaması durumu eksik istihdamı ifade etmektedir. (Bastaymaz,1983:253).

Bu tanımlamalardan yola çıkarak eksik istihdam arada kalmış bir durum olarak ifade edilebilirken eksik istihdam edilen çalışanın üretime yeterince katılamama durumu olarak da görülebilmektedir. Ayrıca istediğinden daha az çalışma, yeteneğiyle iş arasındaki uyumsuzluk, düşük verimlilik gibi faktörler düşünüldüğünde eksik istihdam edilen çalışanlardan yeterince faydalanılamayacağı sonucuna ulaşabilmektedir. Yada çalışanın yetenek ve becerilerini tam olarak kullanamadığı bir durum olarak da ifade edilmektedir. Çalışandan yeterince faydalanamama pozisyonu doğal olarak daha düşük çıktıya ve refahta kayıplara da neden olmaktadır.

Wilkins ve Wooden çalışmalarında istihdam edilen kişinin istediği kadar çalışamamasının nedenlerini iki boyutta incelemektedir. “İlk boyut işgücü arzı ile ilgili sağlığın kötü olması, çocuk bakımı gibi arzı kısıtlayan faktörlerdir. İkinci boyut ise işçi ek çalışma saatleri için hazır olmasına karşın mevcut işverenin çalıştırmaması veya ek işler bulamamasıdır”(Wilkins ve Wooden:2011:18).

1-2-3-EKSİK İSTİHDAM TÜRLERİ

Eksik istihdam kavramıyla ilgili süren tartışmalar boyunca ortaya çeşitli ayrımlar çıkmıştır. Bu ayrımlardan ilki eksik istihdamı görülen ve görülemeyen eksik istihdam olarak ikiye ayırmıştır. Görülebilen eksik istihdam kavramı daha nesnel bir kavram olarak ele alınabilmektedir. Görülebilir eksik istihdam normal çalışma saatlerinden daha az çalışan ancak ek bir iş veya tam zamanlı bir iş arayan çalışanları ve serbest meslek sahiplerini kapsamaktadır.

Görülemeyen eksik istihdam kavramıysa subjektif özellikleri ağır basan bir kavramdır. Bu kavramda gelir, verimlilik ve yeteneklerin beklentinin altında bir işte kullanılması olarak ifade edilmektedir. Görünmez eksik istihdam çalışanın istihdamındaki araçların tahsisindeki bir sorun olarak gözükmektedir. Örneğin çalışanların eğitim nitelikleri, yetenekleri ve verimlilikleri ya işe uyumsuz ya da normal seviyesinin altında kalmaktadır. Görülemeyen eksik istihdamın ülkeden ülkeye değişen kriterlerinin olması ve net kriterlerinin ILO tarafından belirlenmemesi nedeniyle nesnel biçimde ölçülmesinde güçlüklerle karşılaşmaktadır.

Görülebilir ve görülemez eksik istihdam kavramları eksik istihdamın ölçümünde kullanılması sonucu bazı sorunlar fark edilmiştir. Görülemez eksik istihdamın emek piyasalarına göre farklı yerel özellikler barındırması bu kavramın ölçülmesini zorlaştırmaktadır. Bunun için 1982 yılında yapılan ICLS’de eksik istihdam kavramının ölçülmesi için sadece görülebilir eksik istihdamın kullanılmasına karar verilmiştir.

ILO eksik istihdam kavramıyla ilgili süren tartışmalarda bir standart getirmek için 16. ICLS’de bazı kararlar alarak eksik istihdamın daha net bir şekilde belirlenebilmesine olanak sağlamıştır. 16. ICLS’de eksik istihdamı ölçmenin temel amacı, “istihdam sorununu daha iyi analiz ederek, kısa ve uzun dönem politikaların değerlendirilmesine ve oluşturulmasına, verimli ve özgürce seçilen istihdamı arttırmaya yönelik önlemlere yardımcı olmak” olarak belirlenmiştir.

16. ICLS’de kişinin durumunun eksik istihdam olarak tanımlanabilmesi için:

- “- Birincisi, mevcut iş durumunu değiştirmesinin gönüllülük esaslı olması,
- İkincisi, işini değiştirmeyi belirlenen bazı nedenlere dayanarak tercih etmesi veya istemesi,
- Son olarak, iş faaliyetini değiştirmeye uygun olması ve/veya değiştirmek için iş araması

koşullarının sağlanması gerektiği kararları alınmıştır”(ILO,1998).

Eksik istihdam kavramının ölçülmesi ile ilgili yaşanan sorunların devam etmesi üzerine 16. ICLS’de eksik istihdam kavramı ikiye ayrılmıştır. Bunlar zamana bağlı eksik istihdam ve yetersiz eksik istihdamdır.

1-2-3-1-ZAMANA BAĞLI EKSİK İSTİHDAM

Zamana bağlı eksik istihdam; ILO tarafından bireyin referans süresinde iş veya iş saatlerini artırmaya istekli ve uygun olması ve iş saatlerini artırmak için iş araması şeklinde tanımlanmıştır. Kişi iki işe sahip ve işlerini tam zamanlı bir işle değiştirmek istiyor ancak çalışma saatlerini artırmak istemiyorsa zamana dayalı eksik istihdamda değerlendirilmez (ILO,1998:4). Zamana dayalı eksik istihdam; çalışma süresinin (saatlerin) yetersizliği nedeni ile ek bir iş arama ve bu işte çalışmaya uygun olma durumunu ifade eder. Zamana dayalı eksik istihdam, 16. ICLS’den önce kullanılan görülebilir eksik istihdamı karşılayan bir kavramdır.

TÜİK ise zamana bağlı eksik istihdamı “referans haftasında istihdamda olan, esas işinde ve diğer işinde/işlerinde toplam olarak 40 saatten daha az süre çalışmış olup, daha fazla süre çalışmak istediğini belirten ve mümkün olduğu takdirde daha fazla çalışmaya başlayabilecek olan kişilerdir” şeklinde tanımlamaktadır (TÜİK, 2012).

Eksik istihdam ve yetersiz istihdam ölçümünün temel amacı istihdam sorunlarını çözmeye çalışmaktır. İstihdam politikası sözleşmesi (122) ile 1964 ve 1984 yılında Uluslararası Çalışma Konferansı tarafından kabul edilen üretken ve serbestçe seçilmiş istihdam oluşturulmasını tam teşvik etmek için kısa vadeli ve uzun vadeli politikalar ve önlemlerle katkıda bulunmaktır (ILO,1998:1).

Eksik istihdam, istihdam ile işsizlik arasında kalmış bir pozisyon olarak ele alınabilmektedir. Kişi referans haftası içinde aynı ve nakdi gelir elde etmek için en az bir saat bile çalıştığı için işsiz sayılmamakta ancak referans haftası içinde isteği dışında fiili çalışma süresi olan 40 saatin altında kaldığından veya asgari geçimini sağlayacak kadar gelir elde edemediğini düşündüğünden iş araması nedeniyle tam istihdamın içinde de yer almamaktadır. Bu yüzden eksik istihdam, istihdam piyasasında yaşanan sıkıntıları görme açısından kullanılması ve dikkat edilmesi gereken bir durumdur.

Çalışmalarda zamana bağlı eksik istihdam, “istihdam hacmindeki yetersizlik olarak işsizlik durumunun karşısı olarakda yer almaktadır”(Seçer,2013:34).

Zamana bağlı eksik istihdam daha çok gönülsüz olarak yarı zamanlı çalışanları kapsamaktadır. Bu yüzden zamana bağlı eksik istihdam standart dışı ve geçici istihdam biçimlerinden kaynaklanmaktadır. Zamana bağlı eksik istihdam sonucu oluşan refah kaybı, verimlilik azalışı gibi konular nedeniyle emek ekonomistleri bu alana yoğun ilgi göstermektedir. Bu nedenle emek arzı modellerinde ücret oranları ve diğer faktörlere verilen tepkinin daha iyi anlaşılması için modellere eksik istihdamda adapte edilmeye çalışılmaktadır (Bryan,2007;Dickens ve Lundberg,1993;Kahn ve Lang,1991; Stewart ve Swaffield: 1997).

Zamana bağlı eksik istihdam yerine nicel eksik istihdam kavramı da kullanılmıştır.

“ Nicel eksik istihdam kavramı bireyin çalışmak istediği süreden daha az süreye sahip bir iş kontratının olduğu(istem dışı part-time çalışma) veya işin kısıtlarının çalışanın aradığı nitelikte olmaması(istem dışı geçici süreli işte çalışma) içermektedir. Bu tanım ILO’nun yaptığı tanıma ek olarak geçici iş sözleşmesinin çalışanın istediği bir durum olmamasını eklemektedir. Nicel eksik istihdam bu yüzden iki uç arasında bulunmaktadır: işsizlik ve normal çalışma saatli ve sürekli bir istihdam. Nitel eksik istihdamsa kişinin, yeteneklerinin ve deneyimlerinin altında istihdam edilmesidir” (Quintanilla ve Claes,t.y:5).

Zamana bağlı eksik istihdamın ölçümü istihdam ve işsizliğin ölçümü gibi anketlerle rahatça yapılabilir. TÜİK hane halkı işgücü anketlerinde zamana

bağlı eksik istihdamı ölçmek için 4 soruyu referans almaktadır. Bu sorular esas işinde çalıştığı süre, ek işinde çalıştığı süre, mevcut işini değiştirmek isteyip istemediği ve iş bulduğunda hemen yeni işine başlayıp başlayamayacağı konularını içermektedir.

Tablo1-1:İSTİHDAM EDİLME VEYA İŞSİZ OLMA DURUMUNU BELİRLEYEN KOŞULLAR

Emek Piyasasında Durumu	İş için İstekli veya Çalışmak için uygun	İş için istekli değil veya Çalışmak için uygun değil
Çalışıyor veya bir işe sahip	Eksik İstihdam	İstihdam
Çalışmıyor veya bir işe sahip değil	İşsiz	Aktif Olmayan

Kaynak:ILO,2003:60

Eksik istihdam kavramı ile ilgili her ne kadar Uluslararası Çalışma Örgütü’nde bir fikir birliği olsa da ülkeden ülkeye değişen bir durum da ortaya çıkabilmektedir. Örneğin Avustralya’da yetersiz istihdam için haftalık çalışma süresi olarak 35 saatin altı baz alınırken Türkiye’de haftalık çalışma süresi 40 saatin altında olanlar baz alınmaktadır. Diğer bir yandan bakıldığında ülkeden ülkeye aynı iş için ödenen ücretlerin farklı olduğu ve çalışanların gelir beklentisinin değiştiği görülebilmektedir. Ayrıca eksik istihdamı ölçmede ülkelerin işgücü piyasasındaki doğal koşul ve beklentiler hesaplamalarda farklılığa neden olmaktadır.

Bunun için 16. ICLS’de “eksik istihdam ve yetersiz istihdamın ölçülmesinde ülkelerin emek piyasasının doğal koşulları etkili olduğundan, kavramı ölçmenin ulusal koşullara bağlı olduğu kabul edilmektedir” (ILO,1998:1).

1-2-3-2-YETERSİZ EKSİK İSTİHDAM

Yetersiz istihdam kavramı çalışılan saat azlığı veya gelir azlığı dışında yapılan işle çalışanın yeteneklerinin, eğitiminin ve beklentilerinin uyuşmaması sonucu oluşan bir türdür. Alınan eğitimin seviyesi ile çalışılan iş için gerekli eğitimin uyuşmaması çalışanı yetersiz eksik istihdam içine koyabilmektedir. Yetersiz eksik

istihdamın eğitim seviyesi,gelir,beklenti ve yetenek ile ilişkili olması ölçümünü zorlaştırabilmektedir.

Yetersiz istihdam; “çalışan kişinin kısa dönemli referans süresince ülkenin seçtiği koşullara veya tespit edilen herhangi bir nedene göre mevcut işini gönüllü değiştirmek istemesi veya mevcut işinin faaliyetini veya çevresini değiştirmek istemesi durumudur”. (ILO, 2003:64). Bir kişinin yetersiz istihdam içinde yer alması için kişinin beklediği ücretten daha az alıyor olması, kendi yetenekleri ile uygun olmayan bir işte çalışıyor olması veya becerilerini çalıştığı işte gösteremiyor olması gerekmektedir. Yetersiz istihdam kavramı 16. ICLS’den önce kullanılan görülemez eksik istihdam kavramını karşılamaktadır.Fakat yetersiz istihdam kavramı görülemeyen eksik istihdam kavramından daha geniş bir anlam ifade etmesi ve daha net koşullara sahip olması nedeniyle daha ölçülebilir bir kavramdır. Türkiye İstatistik Kurumu ise yetersiz istihdamı “zamana bağlı eksik istihdam kapsamında yer almamak koşuluyla, referans haftasında istihdamda olan, son 4 hafta içinde mevcut işini değiştirmek için veya mevcut işine ek olarak bir iş aramış olan ve böyle bir iş bulduğu takdirde 2 hafta içinde çalışmaya başlayabilecek olan kişilerdir” şeklinde tanımlamaktadır(TÜİK ,2012).

İşsizlik geçici bir süre devam eden bir durum olabilirken,Yetersiz eksik istihdam çalışanı tüm çalışma hayatı boyunca etkileyebilmektedir.Zaman genellikle işsizlik için bir çare olurken eksik istihdam için çare olmayabilir.”Eksik istihdam süresi ile birlikte yetersiz kazanç, becerinin kullanımın sınırlı olması, azgelişmişlik eklendiğinde eksik istihdamın çalışana etkisi daha net olmaktadır”(Tıpps ve Gordon,1983:36).

Deneyimlerini,eğitimlerinden aldıkları bilgiyi ve becerileri kullanması gerektiğinin altında kullanan çalışanlarda eksik istihdam içerisinde yer almaktadır. Eksik istihdamda olan işçi genellikle çalışarak kazanmayı arzu ettiği ücretin altında bir ücretle istihdam edilmektedir. “Bu durumda eksik istihdamda olan işçi için genellikle kendi becerilerini daha iyi kullanacağı ve beklediği ücreti alacağı bir iş için şu anda eksik istihdam olarak çalıştığı işi bırakmak istemekte ve kendi istediği koşulları sağlayacak iş aramaktadır. Bu durum eksik istihdamda olanların

kullanılmayan özellikleri ve becerileri emek piyasasında önemli bir havuz olduğu ifade edilmektedir”(Bonnal ve arkadaşları,2009: 317–335).

Wilkins ve Wooden’a göre “İLO kendisinde yetersiz istihdamın ölçümünde yaşanan sıkıntılar nedeniyle yetersiz eksik istihdamı üç alt gruba ayırmaktadır. Bunlar gelire bağlı eksik istihdam ,beceriye bağlı eksik istihdam ve aşırı çalışmaya bağlı eksik istihdamdır” (Woooden ve Wilkins,2011:16).

Yetersiz istihdam yerine bazı kaynaklarda niteliğe dayalı eksik istihdam kavramıda kullanılmaktadır. “Niteliğe dayalı eksik istihdam eğitim sistemi ile işgücü piyasasının kötü koordinasyonu ve sınırlı kaynakların hatalı tahsisi anlamına gelmektedir”(Seçer,2013:43).

2-DÜNYA EKONOMİSİNDE KRİZ VE EKSİK İSTİHDAM

2-1-DÜNYADA İSTİHDAM PİYASASININ GÖRÜNÜMÜ

Çalışmamızın bu bölümünde Dünya’da istihdam piyasalarının durumuna bakılmaya çalışılmıştır. Özellikle 2008 yılında bütün Dünya’yı saran ekonomik krizin ülkelerin emek piyasasını nasıl etkilediği bu bölümün ana merkezi olmuştur.

Dünya emek piyasaları incelendiğinde işgücünün daha çok yoksul ülkelerde yoğunlaştığı görülmektedir. Gelişmiş ülkelerde iş gücüne katılım oranı yüksek olmasına rağmen dünyada istihdamın yaklaşık yüzde 40’ı Çin ve Hindistan’dadır. Dünyada istihdam piyasasının analizini yapmak istediğimizde karşımıza 2008 bir kırılma noktası olarak çıkmaktadır. Bu krizden sonra Uluslararası Çalışma Örgütü’nün(ILO) yayınladığı her raporda ekonomik krizin istihdam piyasalarında önemli etkileri olduğu belirtilmiştir. ILO raporlarında yaşanan ekonomik krizin 2009 yılıyla beraber bir iş krizine dönüştüğünü ifade etmiştir. ILO 2012 yılında yayınladığı raporda 2012 yılı itibariyle dünya genelinde işgücüne katılım oranının yüzde 60,3 olduğunu ifade etmiş ve bu durumun kriz öncesi döneme göre % 0,9 kadar daha az olduğunu belirtmiştir(ILO,2012). ILO istihdam piyasasına ilişkin yayınladığı raporlarında işsizliğin önemli bir sorun olduğunu ifade etmiş ve krizle birlikte dünya genelinde yaklaşık olarak 50 milyon kişinin işsiz kaldığını vurgulamıştır.

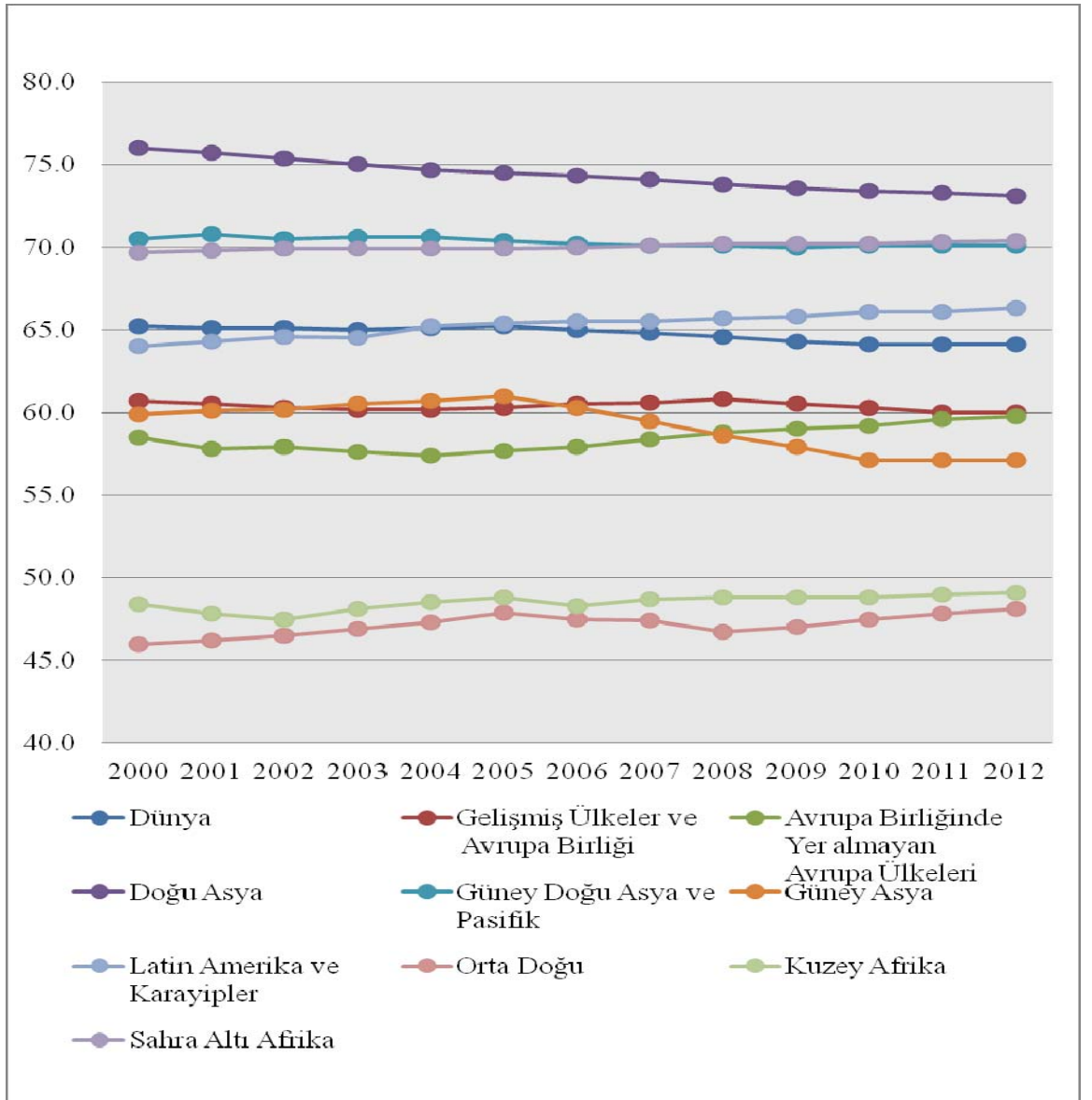
Yaşanan işsizlik ve istihdamdaki azalışlarla birlikte istihdam piyasasında ortaya çıkan yeni işler ise daha çok güvencesiz ve esnek işler olmuştur. ILO bu durumu krizle birlikte dünya genelinde insana yakışır işlerin bulunmasında sıkıntılar olması ve bu durumun daha çok esnek yöntemlerle çözülmesi şeklinde ifade etmiştir. Bu duruma ilişkin önemli örneklerden birisi de ABD istihdam piyasasıdır. ABD iş istatistikleri bürosunun verilerine göre 2012 yılında Mart-Eylül ayları arasında ortaya çıkan yeni işlerin 941 bini yarı zamanlıdır buda toplam yaratılan işin yüzde 87’sine eşittir. Bu bölümde bizde yaşanan bu sürece işgücüne katılım, cinsiyete göre istihdam,yaşa göre istihdam, eğitim seviyesine göre istihdam ve yarı zamanlı

istihdam olarak bakılmaya çalışılacak ve işsizliğin seyri incelenecektir. Ayrıca bu bölümde eksik istihdamın dünyadaki görünümü de incelenecektir.

2-2-1-DÜNYADA İŞGÜCÜNE KATILIM ORANI

Aşağıda yer alan tabloda 2000-2012 yılları arasında Dünya’da belli bölgelerdeki iş gücüne katılım oranları yer almaktadır.

Grafik 2-1:İŞ GÜCÜNE KATILIM ORANI(%)

Kaynak:KILM

İşgücüne katılım oranı istihdam piyasasındaki gelişmeleri anlamak için bakılan en önemli göstergelerin başında gelmektedir. İş gücüne katılım oranı gelişmiş ülkelerde ve bazı gelişmekte olan ülkelerde yüksek bir seyir izlerken bazı gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelerde ise daha düşük seviyelerde gerçekleşmektedir. Yukarıda yer alan grafik 2000-2012 yılları arasına ilişkin işgücüne katılım oranı verilerini bölgesel olarak içermektedir. 2000 yılından 2008 yılına dünya genelinde İKO yatay seyir izlemiş krizle birlikte Dünya genelinde İKO'nu azalmaya başlamıştır. Burada özellikle Doğu Asya ve Sahra altı Afrika'da iş gücüne katılım Dünya ortalamasının üzerindedir.

Başka bir gösterge olan OECD verilerine bakıldığında ise 2004 yılında OECD ülkelerinde ortalama olarak işgücüne katılım oranı yüzde 65 civarında gerçekleşmiştir. İşgücüne katılım oranları OECD ülkelerinde ortalama olarak 2008 yılına kadar % 1,5'luk bir artış ortaya çıkmıştır. 2008 yılında dünyayı etkisi altına alan ekonomik krizle birlikte İKO'nu 2009 yılında OECD ülkelerinde ortalama % 2'lik bir azalış göstermiştir. İKO'nun en fazla azaldığı ülkeler ekonomik krizi derinden yaşayan Avrupa ülkeleri olmuştur. Örneğin krizle birlikte iflas eden veya iflasın eşiğine gelen İzlanda, İspanya, Yunanistan, İrlanda ve İtalya gibi ülkelerde işgücüne katılım oranında yüzde 5 ile yüzde 8,5'lik bir aralıkta azalış yaşanmıştır. Krizden çıkış yılı olarak iddia edilen 2011 yılı bile bu sıkıntıyı giderememiştir. 2011 yılında istihdamda toparlanma gelişmiş ülkelere nazaran gelişmekte olan ülkelerde daha hızlı olmuştur. Gelişmekte olan ülkelerde yüzde 2,2'lik bir artış göstermiş ancak gelişmiş ülkelerde ise 0,1'lük çok küçük bir değişim olmuştur. 2007 yılının son çeyreği ile karşılaştırıldığında ise gelişmiş ülkelerin işgücüne katılım oranı daha kriz öncesi dönemdeki verilere ulaşamamıştır. Kriz öncesi dönem ile karşılaştırıldığında gelişmiş olan ülkelerde işgücüne katılım oranı yüzde 1,6'lık bir azalış ortaya çıkmıştır.

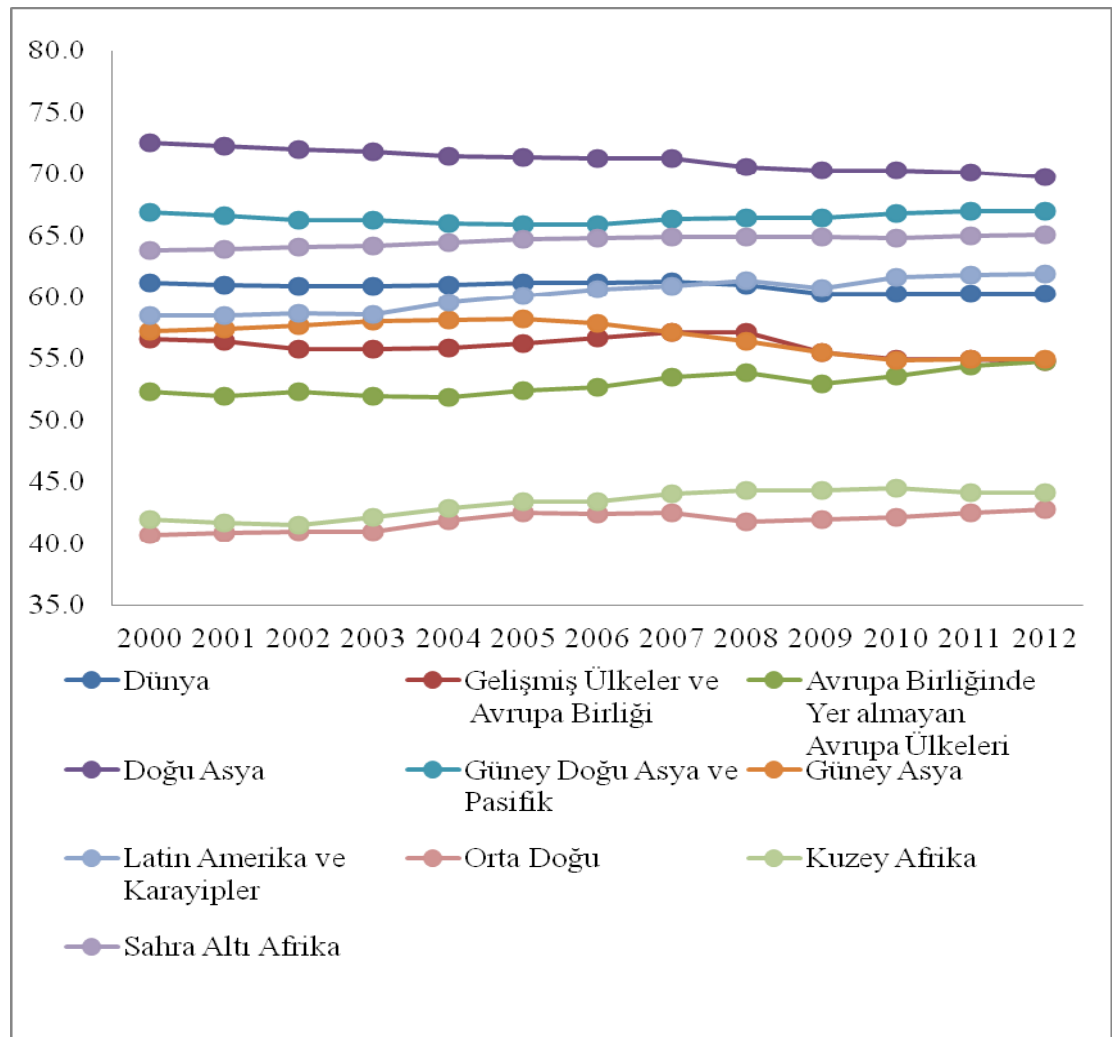
Cinsiyet ayrımına göre iş gücüne katılım oranlarına bakıldığında ise dünya genelinde erkekler kadınlara göre daha fazla iş gücüne katılmaktadır. Dünya ortalamasına bakıldığında kadın İş Gücüne Katılım Oranı(İKO) %51 civarındadır. Erkeklerin İKO ise %77 civarındadır. Bowlby 1990 yılında yayınladığı makalede kadınların ev içi sorumlulukları ve çocuk bakımı nedeniyle iş gücü piyasasının dışında yer aldığı ifade etmektedir(Bowlby,1990:17-26).

Ekonomik kriz dünya genelinde kadınların iş gücüne katılım oranında %0,9'luk bir azalışa neden olmuştur. Erkeklerde ise 0,5 puanlık bir azalışa neden olmuştur. Bölgelere göre baktığımızda Ortadoğu, Kuzey Afrika ve Güney Asya'da kadınların iş gücüne katılım oranı %18 ile %31'dir. Diğer bölgeler ise %50'nin üzerindedir. Kadınların iş gücüne en fazla katıldığı bölge ise Doğu Asya ülkeleridir.

2-1-2-DÜNYA'DA İSTİHDAMIN GÖRÜNÜMÜ

Dünya'da 9 alt bölgeye göre istihdam oranlarının yer aldığı grafik 2-2, 2000-2012 yılları arasında kapsamaktadır.

Grafik 2-2:DÜNYA'DA İSTİHDAM ORANLARI(%)

Kaynak: KILM

Dünya’da istihdam oranına baktığımızda karşımıza 2000 yılından 2008 yılına kadar %60,9 ile %61,3 arasında dalgalanan bir durum ortaya çıkmaktadır. Ancak 2008 yılından sonra istihdam oranı dünya ortalamasında %1’lik bir düşüşle %60,3 bandına oturmuştur. Bu düşüşte özellikle gelişmiş ülkeler ile Güney Asya ülkeleri etkili olmuştur. Dünya genelinde gelişmekte olan ülkelerde ise istihdam oranında düşüş yerine artış yaşanmıştır. “Bunun nedenleri incelendiğinde gelişmekte olan ekonomilerde, tüketim ve yatırım harcamaları ve yükselen reel ücretler ile iç talep tarafından yönlendirilen büyüme istihdamdaki artışları sağlamıştır” (İLO,2012:4).

2-1-3-YARI ZAMANLI İSTİHDAM

Yarı zamanlı çalışma esnek çalışma biçimleri içerisinde en yaygın olanıdır.Yarı zamanlı çalışma genellikle 35 saat ve altı çalışanları kapsayan bir çalışma şeklidir. İstihdam piyasalarında özellikle tarım ve hizmet sektöründe yarı zamanlı çalışmanın egemen olduğu söylenebilmektedir. Sanayi sektörü yarı zamanlı çalışmanın tarım ve hizmet sektörüne göre daha az uygulandığı alandır.

Dünya genelinde yarı zamanlı çalışma bazı Avrupa ülkelerinde ve gelişmiş ülkelerde genellikle daha yaygın olarak görülmekteydi. Ancak 2008 kriziyle birlikte yarı zamanlı çalışma dünya genelinde daha yaygın olarak tercih edilmeye başlanmıştır. 2008 yılında OECD ortalaması olarak 15,6 olan yarı zamanlı çalışma oranı 2011 yılı itibariyle %16,5’e yükselmiştir. Tabi buradaki yükselmenin sadece krizle ilgili olduğunu söyleyemeyiz.Yukarıda yer alan tabloyu incelediğimizde aslında 2004 yılından itibaren bir trend olarak yarı zamanlı çalışmanın OECD ülkeleri içerisinde yükseldiğini görmekteyiz.

Tablo 2-1:DÜNYA’DA YARI ZAMANLI ÇALIŞMA ORANLARI(%)

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Avusturalya	23,8	24,0	23,9	23,8	23,8	24,7	24,9	24,7
Avusturya	15,4	16,3	16,8	17,3	17,7	18,5	19,0	18,9
Kanada	18,6	18,4	18,2	18,3	18,5	19,3	19,4	19,9
Şili	6,6	7,2	7,7	8,0	9,1	10,5	17,4	17,2
Danimarka	17,0	17,3	17,9	17,3	17,8	18,8	19,2	19,2
Finlandiya	11,3	11,2	11,4	11,7	11,5	12,2	12,5	12,7
Fransa	13,2	13,2	13,2	13,3	12,9	13,3	13,6	13,6
Almanya	20,1	21,5	21,8	22,0	21,8	21,9	21,7	22,1
Yunanistan	5,9	6,4	7,4	7,7	7,9	8,4	8,8	9,0
İrlanda	18,9	19,3	19,3	19,8	20,8	23,7	24,8	25,7
İtalya	14,7	14,6	15,0	15,2	15,9	15,8	16,3	16,7
Japonya	18,1	18,3	18,0	18,9	19,6	20,3	20,2	20,6
Kore	8,4	9,0	8,8	8,9	9,3	9,9	10,7	13,5
Meksika	15,1	16,8	17,0	17,6	17,6	17,9	18,9	18,3
Hollanda	35,0	35,6	35,4	35,9	36,1	36,7	37,1	37,2
Yeni Zellenda	21,9	21,6	21,2	22,0	22,2	22,5	21,9	22,0
Norveç	21,1	20,8	21,1	20,4	20,3	20,4	20,1	20,0
Polonya	12,0	11,7	10,8	10,1	9,3	8,7	8,7	8,3
Portekiz	9,6	9,4	9,3	9,9	9,7	9,6	9,3	11,5
İspanya	8,4	11,0	10,8	10,7	11,1	11,9	12,4	12,9
İsveç	14,4	13,5	13,4	14,4	14,4	14,6	14,0	13,8
İşviçre	24,9	25,1	25,5	25,4	25,9	26,5	26,1	25,9
Birleşik Krallık	23,6	23,0	23,2	22,9	23,0	23,9	24,6	24,6
ABD	13,2	12,8	12,6	12,6	12,8	14,1	13,5	12,6
OECD	15,0	15,2	15,2	15,4	15,6	16,4	16,6	16,5

Kaynak:OECD

Yukarıda yer alan tabloda 2004 yılından 2011 yılının sonuna kadar yarı zamanlı çalışmanın toplam istihdam içindeki payı 1,5 puanlık bir artış göstermiştir. Tablo detaylı incelendiğinde Polonya ve İsrail dışında tüm ülkelerde yarı zamanlı çalışma 2008 krizinden itibaren artmıştır. Özellikle Avrupa ülkelerinde bu durum daha dikkat çekicidir. Örneğin Hollanda yarı zamanlı çalışmanın en fazla uygulandığı ülke olarak dikkat çekmektedir. Hollanda’da 2011 yılı itibariyle yarı zamanlı çalışanlar? toplam çalışanların %37’sini aşmıştır. Diğer gelişmiş Avrupa ülkelerinde ise bu oran % 20’ler civarındadır. Burada dikkat çekici olansa Şili ve Türkiye’deki durumdur. Şili’de yarı zamanlı çalışma 2008 yılında %9,1 iken 2011

yılında %17,2'ye çıkmıştır. Türkiye’de ise 2011 yılı itibariyle yarı zamanlı çalışma 2008 yılına göre %3,2 artarak 11,7 seviyelerine çıkmıştır.

Krizle birlikte gelişmiş ülkelerde iş saatleri azaltılmış ve yarı zamanlı çalışmanın toplam istihdam içindeki payı artış göstermiştir. Artan bu “yarı zamanlı çalışmanın da büyük bir kısmı gönülsüz yarı zamanlı çalışma olmuştur”(ILO,2013:43). ABD iş istatistikleri bürosunun verilerine göre 2012 yılı Mart-Eylül ayları arasında ortaya çıkan yeni işlerin 941 bini yarı zamanlıdır buda toplam yaratılan işin yüzde 87'sine eşittir. Krizden sonra istihdam piyasasındaki iş artışları genellikle kısa süreli işler olarak görülmektedir. Ülkelerin çoğunda istemsiz yarı zamanlı çalışma ile geçici işler artmaktadır. Gelişmiş ülkelerde de çalışan nüfusun yaklaşık üçte ikisi gönülsüz yarı zamanlı olarak çalışmaktadır.

ILO 19 Haziran 2009’da Cenova’da yaptığı Uluslararası iş paktı toplantısında küresel ekonomik kriz ve sonrasında dünyanın uzun süren işsizlik, derinleşen eşitsizlik ve yoksullukla yüz yüze kalmakta olduğunu belirterek istihdamın ancak ekonomi düzeldikten birkaç yıl sonra düzelebileceğini ifade etmiştir. İLO bu durumun bazı ülkelerde istihdamı kurtarmak amacıyla alınacak önlemlerin kadın ve erkekler açısından insana yakışır bir iş elde edilmesi için yeterli olmayacağını ifade etmiştir.

2-2-DÜNYA’DA İŞSİZLİĞİN GÖRÜNÜMÜ

2000’li yılların başlangıcıyla beraber dünya genelinde işsizlik azalan bir eğilim göstermiştir. 2000 yılının başında dünyada işsizlik ortalama olarak %6,3 iken 2007 yılında bu oran %5,4’e inmiştir. Ancak bu azalma eğilimi çok uzun sürmemiş ve 2008 yılındaki krizle birlikte hızlı bir yükselişe geçmiştir.2008 kriziyle birlikte Dünya’da işsizlik ortalama olarak 6,2’ye çıkmıştır. ILO 2012 yılında yayınladığı “İyi Ekonomi için İyi İş” adlı raporunda 2008 kriziyle birlikte dünyada 50 milyon çalışanın işsiz kaldığını ifade etmiştir(ILO,2012).

Tablo 2-2:DÜNYA'DA İŞSİZLİK ORANLARI(%)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Dünya	6,3	6,3	6,4	6,4	6,2	6,1	5,7	5,4	5,6	6,2	6,0	5,9	5,9
Gelişmiş Ülkeler ve AB	6,7	6,7	7,3	7,4	7,2	6,9	6,3	5,8	6,1	8,4	8,8	8,4	8,6
AB'de Olmayan Avrupa Ülkeleri	10,7	10,2	9,7	9,7	9,6	9,1	9,0	8,3	8,3	10,1	9,4	8,7	8,2
Doğu Asya	4,5	4,5	4,4	4,3	4,3	4,2	4,0	3,8	4,3	4,4	4,2	4,3	4,4
Güney Doğu Asya ve Pasifik	5,0	5,9	6,1	6,2	6,4	6,4	6,1	5,5	5,3	5,2	4,7	4,4	4,4
Güney Asya	4,5	4,4	4,2	4,2	4,3	4,7	4,1	3,9	3,9	4,1	3,9	3,8	3,8
Latin Amerika ve Karayipler	8,6	9,0	9,1	9,2	8,6	8,1	7,5	7,0	6,6	7,8	6,8	6,5	6,6
Orta Doğu	11,5	11,5	11,9	12,6	11,4	11,2	10,9	10,3	10,5	10,7	11,2	11,1	11,1
Kuzey Afrika	13,2	12,7	12,6	12,3	11,6	11,0	10,0	9,6	9,1	9,1	8,9	10,0	10,3
Sahra Altı Afrika	8,5	8,5	8,4	8,2	7,9	7,5	7,5	7,4	7,5	7,6	7,6	7,6	7,5

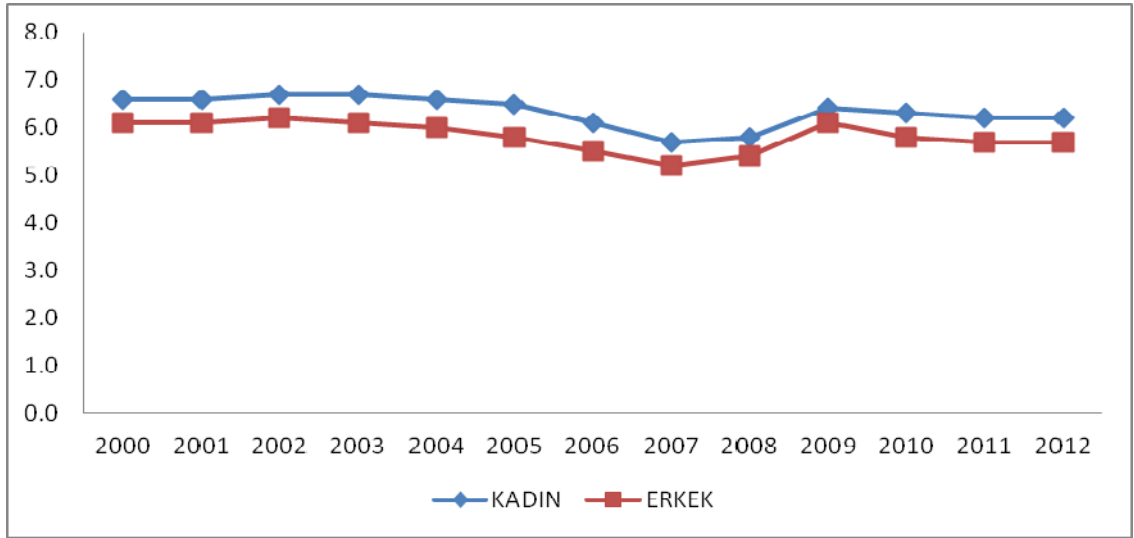
Kaynak:KILM

Bölgesel bazda işsizliği incelediğimizde ise gelişmiş ülkeler ile Avrupa ülkelerinde işsizlik 2008 yılıyla beraber yükselmiştir. Kuzey afrika ülkelerinde ise kriz istihdam piyasasını etkilememiştir. 2000 yılında %13,2 olan işsizlik oranları 2010 yılında % 8,9'a yükselmiştir. Ancak 2011 yılında Kuzey Afrika ülkelerinde başlayan halk ayaklanmaları ve iç savaşlar sonucu işsizlik hızlı bir yükselişe göstererek 2012 yılı sonunda %10,3'lük bir ortalamaya oturmuştur. Asya ülkelerinde ortalama olarak işsizlik küçük oynamalar göstermesine rağmen yüzde 5 bandının altında kalmıştır. Ortadoğu'da ise işsizlik yıllardır kronik bir görünüm sergilemekte ve %10'nun üstünde değerler almaktadır.

2-2-1-CİNSİYET AYRIMINA GÖRE İŞSİZLİĞİN DURUMU

Cinsiyet ayrımına göre Dünya genelinde işsizliğe baktığımızda 2000’li yıllardan itibaren kadın ve erkeklerde aynı görüntü ortaya çıkmıştır.

Grafik 2-3:DÜNYA’DA CİNSİYET AYRIMINA GÖRE İŞSİZLİK(%)

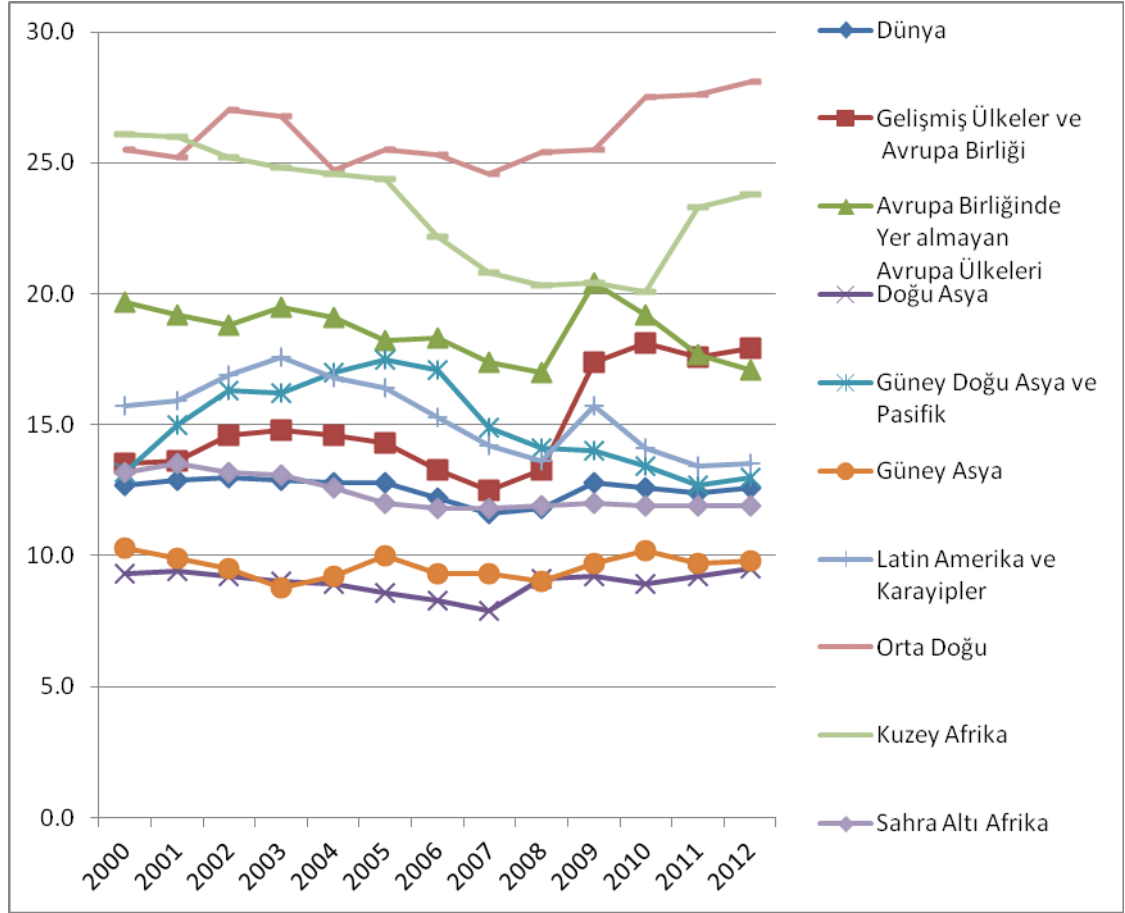
Kaynak:KILM

Erkek işsizliği dünya ortalamasında kadınlardan daha azdır. Hem kadın hemde erkek işsizlik oranları 2003 yılından itibaren azalmaya başlamış ve 2007 yılında son 13 yılın en düşük seviyesine inmiştir. Ancak burada da genel duruma uygun olarak 2008 yılı kırılma yılı olmuş ve işsizlik yükselmeye başlamıştır. 2009 yılı erkek ve kadın işsizlik oranlarının birbirine en yakın olduğu yıl olarak dikkat çekmektedir. 2012 yılı sonunda ise hem kadınlarda hemde erkeklerde işsizlik oranı 2007 yılına göre 0,5 puan daha yukarıdadır.

2-2-2-DÜNYA’DA GENÇ İŞSİZLİĞİ

Genç işsizliği ILO tarafından, 15-24 yaş aralığında yer alan nüfustaki işsizliği anlatmak için kullanılmaktadır. Aşağıda yer alan grafikte 2000-2012 yılları arasındaki bazı bölgelerin genç işsizliği oranları yer almaktadır.

Grafik 2-4:DÜNYA'DA GENÇ İŞSİZLİK ORANLARI(%)

Kaynak:KILM

15-24 yaş aralığındaki işsizlik oranları incelendiğinde 2002 yılından 2007 yılına kadar dünyada genç işsizlik ortalamasının sürekli azaldığı görülmektedir. Ancak 2007 yılıyla birlikte %11,6'e gerileyen genç işsizliği 2009 yılında %12,6'ya yükselmiştir. Dünyaya bölgesel olarak baktığımızda Ortadoğu genç işsizliğinin yüksek olduğu bir bölge olarak dikkat çekmektedir. Ortadoğu'da genç işsizlik oranları 2000'li yıllar boyunca ortalama olarak %25'in üzerinde seyretmiştir.

Krizle birlikte ise daha çok gelişmiş ülkeler ve Avrupa kıta ülkelerinde genç işsizliği yükselmiştir. 2007 yılında gelişmiş ülkeler ve Avrupa Birliği ülkelerinde genç işsizliği oranı %12,5 iken 2009 yılında bu oran %17,4'e çıkmıştır. Avrupa birliğinde yer almayan ülkelerde ise 2007 yılında genç işsizlik oranı % 17,4 iken 2009 yılında 20,4'e çıkmıştır.

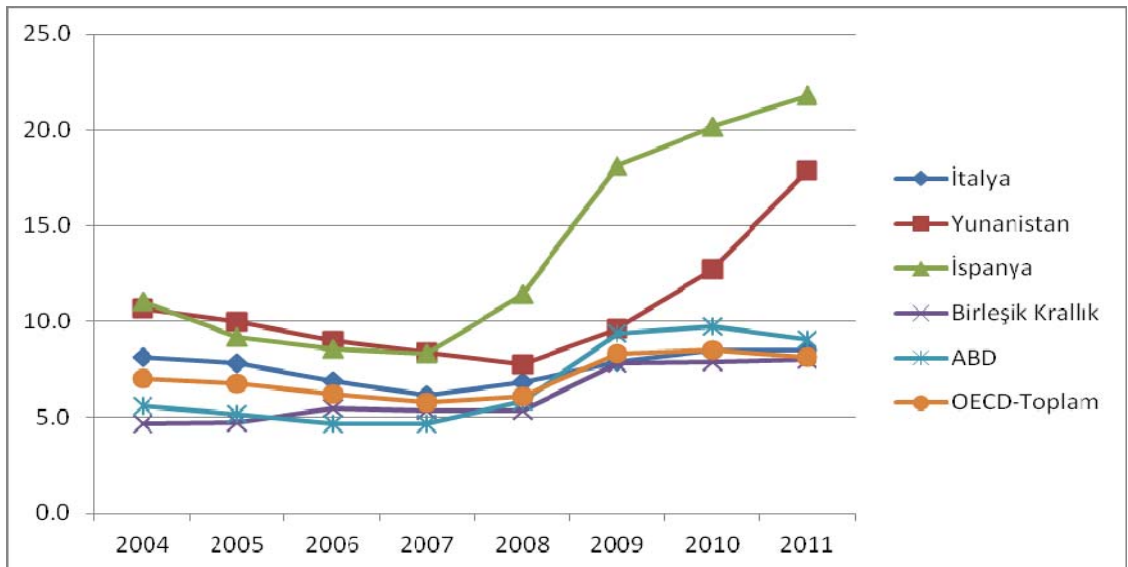
2-2-3-UZUN SÜRELİ İŞSİZLİK

Uzun süreli işsizliği uluslararası çalışma örgütü bir yıldan daha fazla işsiz kalınması olarak tanımlamaktadır. Uzun süreli işsizlik kronikleşen yapısal sorunların bir göstergesidir. OECD’de uzun süreli işsizlik oranı 2004 yılı itibariyle %7’dir.2004 yılından itibaren 2007 yılına kadar OECD’de uzun süreli işsizlik oranı %5,8’e kadar gerilemiştir. Ancak 2008 yılında yeniden yükselişe geçmiş ve 2011 yılı sonu itibariyle uzun süreli işsizlik oranı %8,2 olmuştur.

ABD’de de uzun süreli işsizlik oranları 2004 yılında %5,6 iken 2007 yılı sonunda %4,7 olarak gerçekleşmiştir. Ancak ABD’de başlayan ekonomik kriz sonucu uzun süreli işsizlik oranı sert bir şekilde yükselmiştir. 2010 yılı sonunda uzun süreli işsizlik % 9,8 olmuştur. Bu oran kriz öncesi dönemin iki katıdır.

Krizden en fazla etkilenen Avrupa’da da durum farklı değildir. Örneğin krizde iflasın eşiğine gelen Yunanistan’da 2007 yılında %8,4 olan uzun dönemli işsizlik oranı 2011 yılında %17,9’a çıkmıştır.İspanya’da da uzun süreli işsizlik kronik ve önemli bir sorun olmaya devam etmektedir. Kriz öncesi dönemde de %8,3 oranıyla zaten yüksek olan uzun dönemli işsizlik oranı 2011 yılı sonunda %21,8’e çıkmıştır.

Grafik 2-5:DÜNYA’DA UZUN SÜRELİ İŞSİZLİK ORANLARI(%)

Kaynak:OECD

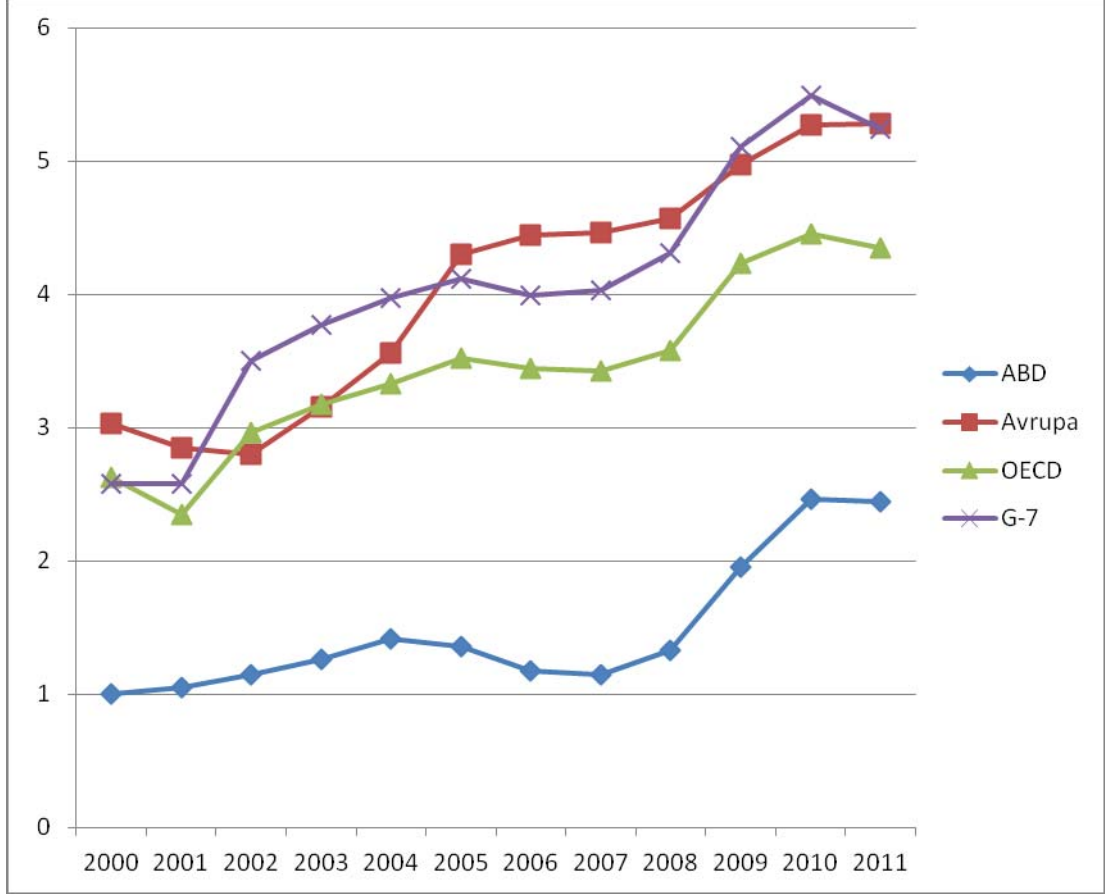
2-3-DÜNYADA EKSİK İSTİHDAMIN GÖRÜNÜMÜ

Dünya’da eksik istihdamın ölçümüyle ilgili çeşitli sıkıntılar mevcuttur. Ülkelerin çoğu eksik istihdama ilişkin verileri ya tutmamaktadır ya da eksik tutmaktadır. Özellikle ILO istatistik tabanında eksik istihdamla ilgili veriler sadece zaman bağı eksik istihdamı içermektedir. OECD veri tabanında ise eksik istihdama ilişkin verilerden derli toplu olan gönülsüz yarı zamanlı çalışmadır. Hem ILO hem de OECD veri tabanlarında yetersiz istihdama ilişkin veriler ne yazık ki yer almamaktadır. BU yüzden çalışmanın bu bölümünde gönülsüz yarı zamanlı çalışma ve zamana bağı eksik istihdam üzerinden Dünya’da ki durum incelenmeye çalışılacaktır.

2-3-1:GÖNÜLSÜZ YARI ZAMANLI ÇALIŞMA

Aşağıda yer alan grafikte gönülsüz yarı zamanlı çalışmanın toplam istihdam içindeki payını göstermektedir. Grafığe göre 2001 yılından 2006 yılına kadar 4 bölgedede gönülsüz yarı zamanlı çalışma artmıştır. 2006-2007 yılları arasında yatay bir seyir izleyen gönülsüz yarı zamanlı çalışma 2008 yılıyla birlikte hızlıca yükselmiştir. Grafığe göre G-7 ülkelerinde gönülsüz yarı zamanlı çalışma en yüksek paya sahiptir. Krizin etkisinin en fazla hissedildiği Avrupa ülkelerinde giderek artan bir trende sahip olan gönülsüz yarı zamanlı çalışma 2011 yılında G-7 ülkelerindeki oranı yakalamıştır. Özellikle krizle birlikte daralan iş olanakları sonucu yarı zamanlı istihdam yükselmiş ve krize önlem olarak sunulmuştur. Gönülsüz yarı zamanlı istihdamın artmasında da daralan iş olanaklarının etkisi bulunmaktadır. İstihdam piyasasında artan işsizlik ve kısıtlı işler sonucu iş arayanlar iş ayrımı gözetmeden buldukları işe girmekte bu durumun sonuçlarından bir olarakta gönülsüz yarı zamanlı çalışma artmaktadır.

Grafik 2-6:GÖNÜLSÜZ YARI ZAMANLI ÇALIŞMANIN TOPLAM İSTİHDAM İÇİNDEKİ PAYI(%)

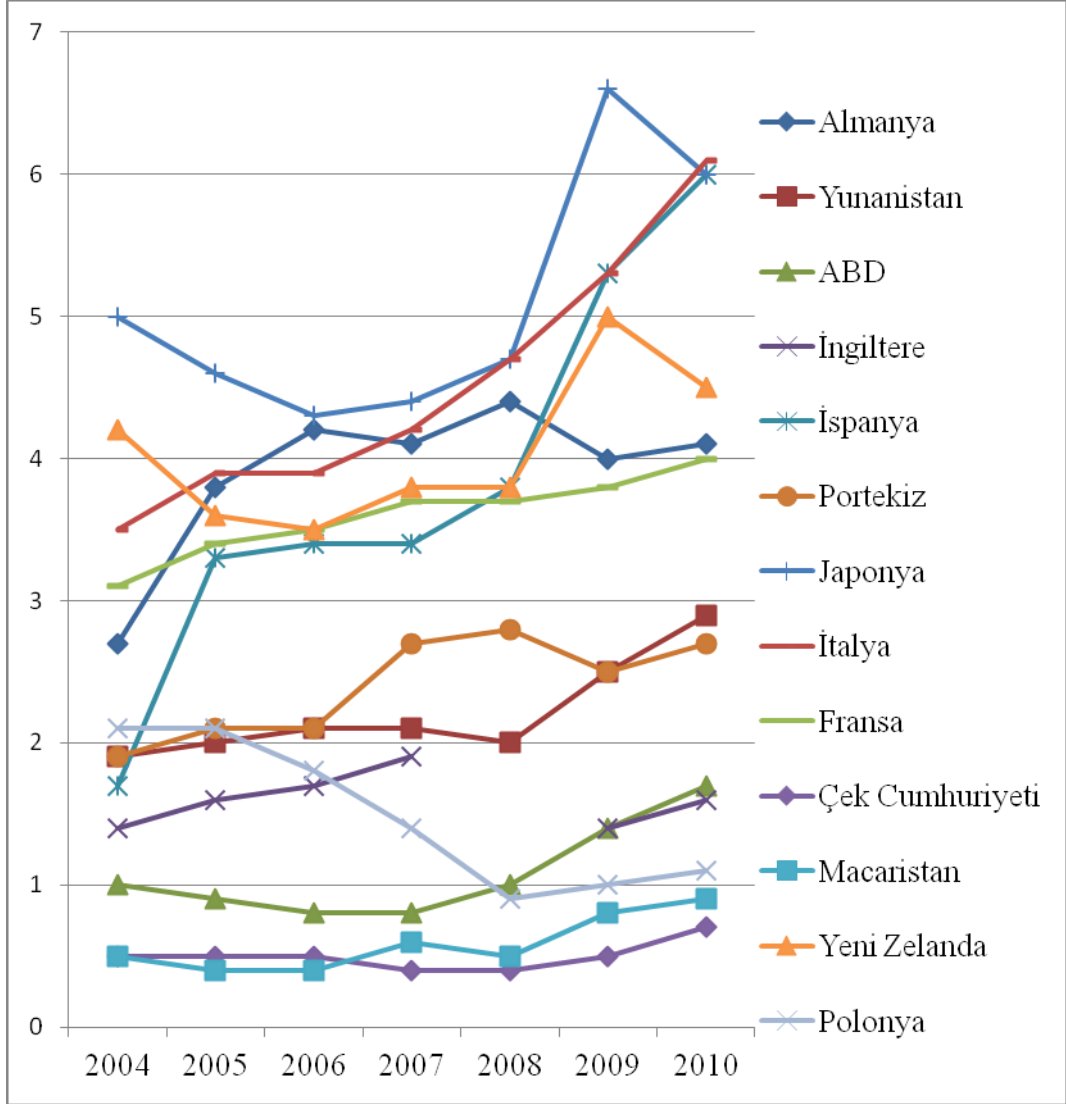

Kaynak:OECD

2-3-2:DÜNYA'DA ZAMANA BAĞLI EKSİK İSTİHDAM

Zamana bağlı eksik istihdam; ILO tarafından bireyin referans süresinde iş veya iş saatlerini artırmaya istekli ve uygun olması ve iş saatlerini artırmak için iş araması şeklinde tanımlanmıştır(ILO,1998:4). Aşağıda yer alan tabloda da referans olarak ILO'nun tanımı alınmış ve 2004-2010 yılları arasındaki veriler kullanılmıştır.

Grafik 2-7:BAZI OECD ÜLKELERİNDE ZAMANA BAĞLI EKSİK İSTİHDAMIN TOPLAM İSTİHDAMA ORANI(%)

Kaynak:OECD

Grafik 2-8’de zamana bağlı eksik istihdamın toplam istihdamın içindeki payı gösterilmektedir. 2004 yılında zamana bağlı eksik istihdamın payının en fazla olduğu ülke yaklaşık %5 ile Japonya’dır. Diğer ülkelerde ise bu oran %5’in altındadır. 2004 yılından 2008 yılına kadar dalgalı seyir eden zamana bağlı eksik istihdam oranı 2008 yılında yaşanan ekonomik kriz ile birlikte Almanya hariç diğer ülkelerde artmaya başlamıştır. Ekonomik krizin en fazla etkilediği ülkelerde ekonominin bozulması ile istihdam piyasasında da bozulma yaşanmıştır. Bu durumun yansıması eksik

istihdama da olmuştur. Örneğin 2004 yılında sadece Japonya’da zamana bağlı eksik istihdamın toplam istihdama oranı %5’in üzerindeyken 2008 yılıyla beraber İtalya ve İspanya’da da bu oran %5’in üzerine çıkmıştır. Diğer bir yandan ABD’de 2007 yılında yaklaşık %0,9 olan oran 2010 yılında bu oran iki katına çıkmıştır.

3-TÜRKİYE EKONOMİSİNDE İSTİHDAM PİYASASI VE EKSİK İSTİHDAM

3-1-TÜRKİYE İSTİHDAM PİYASASININ ÖZELLİKLERİ VE GÖRÜNÜMÜ

Türkiye’de istihdam piyasası 1980’lerden beri neoliberal politikalara göre şekillenmektedir. DB ve IMF uyum paketleri çerçevesinde yapılmaya çalışılan yapısal reformlar Türkiye ‘de sanayi alanında istihdam yaratmada başarılı olamamıştır. “Türkiye’nin iktisadi yapısı, daha sanayileşmesini tamamlamadan, sektörel dağılımı, gelişmiş batı kapitalizminin sanayi ötesi toplumlarına benzer bir hal almıştır. Söz konusu bu ülkelerde hizmet sektörünün ağırlığı, sanayileşmeyi tamamladıktan sonra artmış, üretimleri (imalat) giderek çevre ülkelere kaymış ve bu açıdan günümüzde işsizlik sorunları artmıştır”(Haliloğlu,2011:103-104).

Türkiye’de özellikle 1990’lı yılların sonu itibariyle tarım sektörünün istihdam içindeki etkinliği azalmaya başlamıştır. Bu azalışta, özellikle 2000 yılında Türkiye’de baş gösteren ekonomik kriz sonucunda IMF tarafından önerilen reçetelerle birlikte tarım sektöründe yaşanan hızlı çözülmenin etkisi büyük olmuştur. Yaşanan bu çözülme sonucu kırdan kentte göç başlamıştır. Kentte doğru süren akış sonucu kentteki iş gücü artmış ancak bu artış sanayi veya hizmetler sektörü tarafından karşılanamamıştır.

Ayrıca 2000’li yıllarla birlikte istihdam edilenlerin eğitim durumuda değişmiştir. Önceleri okuma yazma bilmeyenler ile ilkokul mezunlarının istihdam içindeki payı daha fazla iken bu durum giderek değişmeye başlamış ve eğitim seviyesi artıkça istihdam oranı da artmaya başlamıştır.

2000’li yıllarla birlikte istihdamda yaşanan kayıt dışı ile mücadele sonucunda kayıtdışı azalmaya başlamış ancak atipik istihdam biçimlerinden olan yarı zamanlı istihdamda ise çok hızlı bir artış ortaya çıkmıştır. Türkiye istihdam piyasasında yaşanan bu dönüşümde özellikle 2000 ve 2008 krizleri etkili olmuştur. Krizlerle birlikte karlarında azalma yaşanan işletmeler veya iş verenler kayıt dışını kayıt içine almak istemişlerdir. Bu değişimde kayıt dışının kayıt içine benzemesi değil daha çok kayıt içinin kayıt dışına benzeştirilmesi önemli bir neden olmuştur.

Bu bölümde daha çok 2000-2012 yılları arasında istihdam edilenlerin özelliklerine dair veriler incelenmiş ve sonuçlar çıkarılmaya çalışılmıştır.

3-1-1-İŞGÜCÜNE KATILIM ORANI

Türkiye’de işgücüne katılım oranı diğer OECD ve Avrupa ülkelerindeki oranların çok altında kalmaktadır. Bu durumun en önemli nedeni kadınların iş gücü piyasasının dışında kalmasıdır. İşgücüne katılım oranlarına bakıldığında kadınların ancak yüzde 29,5 oranında işgücüne dahil olduğu görülmektedir. Bu oranda OECD ortalamasının çok altında kalmaktadır. Erkeklerde işgücüne katılım yüzde 70 civarlarında da olsa bu oran OECD ülkeleri ortalamasının yüzde 10 kadar altındadır.

Tablo 3-1:TÜRKİYE’DE İŞ GÜCÜNE KATILIM ORANI(%)

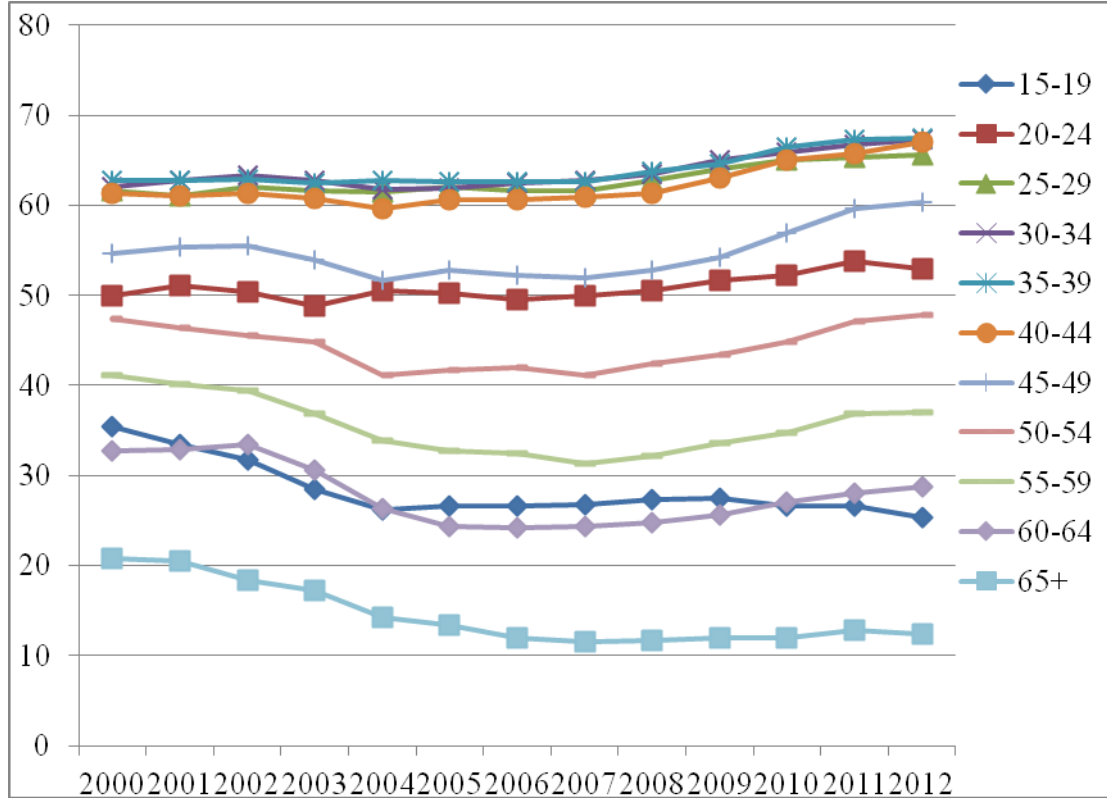
Yıllar	İKO	Erkek İKO	Kadın İKO
2000	49,9	73,7	26,6
2001	49,8	72,9	27,1
2002	49,6	71,6	27,9
2003	48,3	70,4	26,6
2004	46,3	70,3	23,3
2005	46,4	70,6	23,3
2006	46,3	69,9	23,6
2007	46,2	69,8	23,6
2008	46,9	70,1	24,5
2009	47,9	70,5	26,0
2010	48,8	70,8	27,6
2011	49,9	71,7	28,8
2012	50,0	71,0	29,5

Kaynak:TÜİK

Kadınların işgücüne katılmamasında en önemli nedenlerden ev işleridir. Diğer bir nedende toplumdaki ataerkil yargılardır. Kadınların özellikle kırdan daha fazla işgücüne katıldığı görülürken bunun nedeni olarak da kırsal kesimde yaygın olan ücretsiz aile işçiliği ve tarım istihdamının yapısı gösterilebilir. Ayrıca yukarıdaki tabloda da net bir şekilde görüldüğü gibi kadınların 2008’de ki krizle birlikte işgücüne katılım oranı artmıştır. Bu artışın bir nedeni de krizle birlikte

ailelerin ekonomik durumunun kötüye gitmesi yüzünden kadınlarında aile ekonomisine katkıda bulunmakiçin işgücü piyasasına çıkmasıdır. Diğer bir yandan devlet in krizin etkilerini azaltmaya yönelik olarak 2008 yılında çıkarttığı 5763 nolu kanunla, 18-29 yaş aralığındaki genç kadınların sigorta primlerinin 5 yıl boyunca işsizlik sigortası fonundan karşılanması kararını almıştır. Bu yasayla az da olsa kadın işgücünde ve istihdamında bir artış ortaya çıkmıştır. Örneğin bu sürecin başlangıcı olan 2008 yılında İş Kur’a kayıtlı kadın çalışan sayısı 283 bin civarındayken 2012 yılı sonunda 1milyon 293 bin civarına çıkmıştır. İşgücüne katılım oranının artmasının bir diğer nedeni de 2009 yılında kriz önlem paketleri çerçevesinde hazırlanan önlemlerden biri olan toplum yararına çalışma projesidir. Bu projeye göre işsiz olanlar İş Kur tarafından çevre temizliği,ağaç dikme gibi yetenek gerektirmeyen geçici işler için kamu kurumlarına tahsisi?? edilecek ve bunların ücretleri işsizlik sigortası fonundan karşılanacaktır. Ancak bu yerleştirmeler için İş Kur’un sistemine kayıt olmak şartı getirilmiştir.Buda bir çok kişinin yeniden iş gücüne dahil olmasına sebep olmuştur. Örneğin 2008 yılında İş kur’da kayıtlı iş gücü sayısı 1 milyon 95 bin kişiyken 2012 yılında bu sayı 3 milyon 481 bine çıkmıştır.

Grafik 3-1: YAŞ GRUPLARINA GÖRE İŞ GÜCÜNE KATILIM ORANI

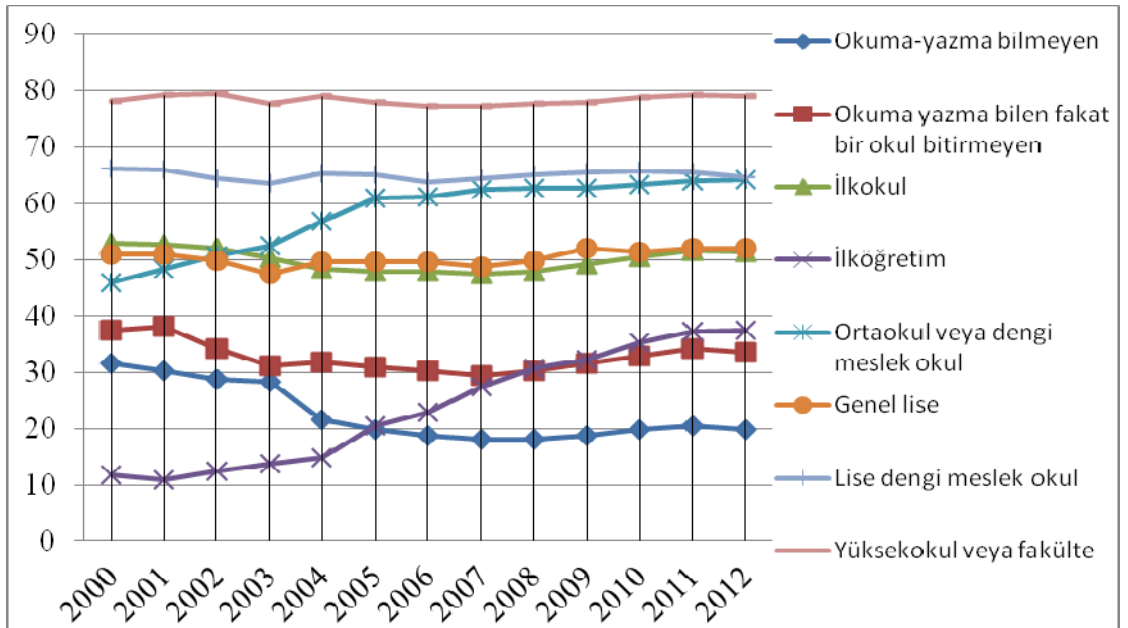
Kaynak:TÜİK

İşgücüne katılım oranı, işgücü ile kurumsal olmayan çalışma çağındaki nüfusu oransal olarak ifade eden ve emek piyasasının işleyişini anlamamıza yardımcı olan en önemli göstergelerden biridir. İşgücüne katılım ülke nüfus ile de ilişkilidir. Türkiye nüfusu sürekli artan bir ülkedir. Bu artış ile birlikte ülke nüfusu içerisinde genç nüfusun payı artmaktadır. Artan genç nüfus işgücü ve işgücüne katılım oranını da etkilemektedir. Grafik 3-1'e bakıldığında 15-19 ile 20-24 yaş aralığındaki genç nüfusun iş gücüne katılım oranı daha net bir şekilde ortaya çıkmaktadır. 15-19 yaş aralığındaki nüfusun İKO'nı 2000 yılından itibaren sert bir düşüş yaşamış 2004 ile 2008 yılları arasında ise yatay bir seyir izlemiştir. Ancak 2008 yılındaki krizle birlikte 15-19 yaş arasındaki İKO yeniden düşmeye başlamıştır. Krizin dışında İKO'nını bu yaş grubunda etkileyen nedenlerden biriyse artan üniversite sayısı ile birlikte bu yaş grubunun üniversiteyi kazanma oranının artmasıdır. Grafikte ayrıca dikkat çekici bir özellikte İKO'nın 25-44 yaş aralığında ortalamanın çok üstünde olmasıdır. Ayrıca 2008'deki kriz ile birlikte 45-54 yaş aralığındaki nüfusun İKO'nı sert bir şekilde yükselişe geçmiştir. Bunun nedeniyse krizle birlikte yaşanan

ekonomik sıkıntılar sonucu bu yaş aralığındaki nüfus iş gücü piyasasına çıkmaya başlamasıdır.

Eğitim durumuna göre iş gücüne katılım oranına bakıldığında üniversite mezunları iş gücüne katılım oranı en yüksek gruptur. Okuma-yazma bilmeyenlerin ise iş gücüne katılım oranı en düşük olan gruptur. Okuma yazma bilmeyenlerin özellikle 2001’de yaşanan kriz sonrası iş gücüne katılım oranı düşmüştür. Diğer eğitim gruplarında ise ortaokul ve ilköğretim mezunlarında hızlı ve keskin yükselişler meydana gelmiştir. Diğer gruplar olan lise, ilkokul, okul bitirmeyenler ve meslek liseleri mezunlarının iş gücüne katılım oranları genellikle yatay seyir etmiştir.

Grafik 3-2:EĞİTİM DURUMUNA GÖRE İŞ GÜCÜNE KATILIM ORANI(%)

Kaynak:TÜİK

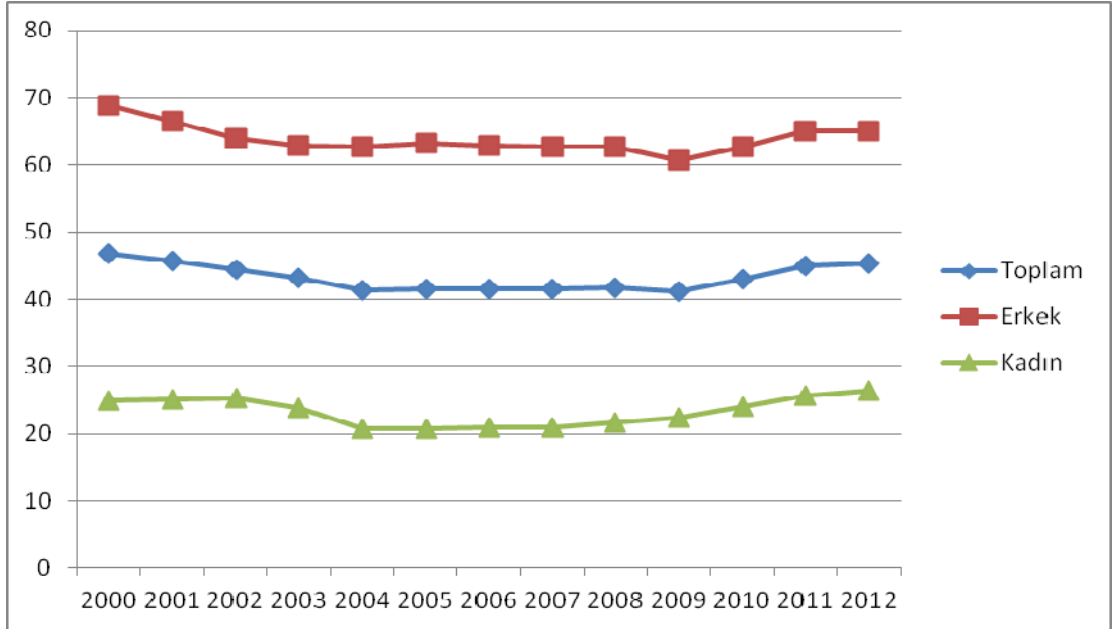
3-2-TÜRKİYE’DE İSTİHDAMIN GÖRÜNÜMÜ

3-2-1:TÜRKİYE’DE İSTİHDAM ORANLARI

Türkiye’de istihdam oranlarına bakıldığında 2000 yılından 2004 yılına kadar bir gerileme meydana gelmiştir. Bu gerilemeden sonra 2008 yılına kadar yatay bir seyir izlemiş ve daha sonra da 2009 yılında azalma yaşanmış ardından da artmaya

başlamıştır. Kadın erkek ayrımına göre bakıldığında da toplam ile erkekler arasındaki paralellik görülmektedir. Kadınlar da ki durumda benzerdir fakat kadınlarda 2008’den 2009’a geçişte azalma yaşanmamış tersine artış vardır. İstihdam oranları İKO’ları gibi kadınlarda çok düşüktür. Kadınlarda istihdam oranı 12 yıllık süreçte %30’un üstüne çıkmamıştır.

Grafik 3-3:TÜRKİYE’DE CİNSİYET AYRIMINA GÖRE İSTİHDAM ORANI(%)

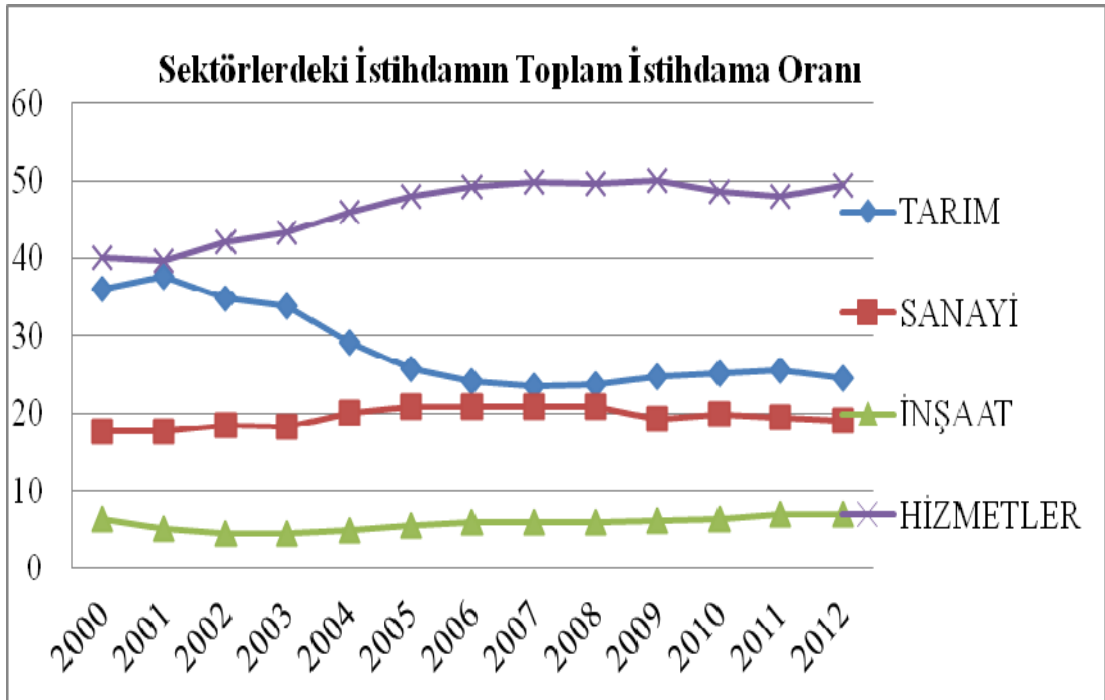
Kaynak:TÜİK

3-2-2-İSTİHDAMIN SEKTÖREL DAĞILIMI

Sektörel olarak istihdamın durumuna bakmak ekonominin istihdam yaratma kapasitesini analiz etmek açısından önemli bir yer tutmaktadır. Türkiye’de sektörel olarak istihdamdaki ağırlık tarım ve hizmet sektöründedir. 2000’li yılların başında tarımda istihdam edilenlerin toplam istihdam içindeki payı yüzde 36 civarındayken hizmet sektöründe istihdam edilenlerin payı yüzde 40 civarındadır. Diğer iki ana sektör olan inşaat ve sanayi ise ancak yüzde 24’lük bir kısmı kapsamaktadır. 2012 yılına gelindiğinde tarım istihdamının payı yüzde 24’lere gerilerken hizmet sektöründeki istihdamın payı yüzde 50’lere çıkmıştır. “Sanayi sektöründeki istihdam

ise çok hafif bir dalgalanma yaşamıştır. Sektörel dönüşümde normal olarak tarımdan sanayiye, sanayiden de hizmetler sektörüne doğru bir geçişin olması beklenmektedir” (Korkmaz ve Mahiroğulları,2007:47). Sektörel dönüşümün tarımdan sanayiye doğru değil de tarımdan hizmetlere direk olarak gerçekleşmesi istihdam piyasasında yapısal sorunlar ortaya çıkarmaktadır. “Tarım istihdamının hâkim olduğu kırdan kente yaşanan kontrolsüz göçler, göçün yaşandığı yerlerde çözülmesi acil olan sosyal sorunlar yaratmaktadır. Bu işgücü akını hizmetler sektörünün belli kesimlerine ve kayıt dışı özelliği hakim, düzensiz ve süresiz istihdam alanları olan inşaat, işporta, pazarcılık ve kayıt dışı ev işleri vs. doğru gerçekleşmektedir” (Korkmaz ve Mahiroğulları,2007:47).

Grafik 3-4:TÜRKİYE’DE SEKTÖREL İSTİHDAMIN TOPLAM İSTİHDAMA ORANI(%)

Kaynak:TÜİK

“1990’ların sonlarından bu yana IMF ve Dünya Bankası telkinleri doğrultusunda biçimlenen neoliberal politikalarla tarımsal üretimin tasfiyesinin hızlanması, Türkiye’de emek piyasasının ve istihdamın yapısını son derece olumsuz etkileyen bir dizi zincirleme sonuç doğurmuştur”(Mütevellioglu ve Işık,2009 :171).

Tablo 3-2:SEKTÖREL İSTİHDAMIN DAĞILIMI(BİN KİŞİ)

YILLAR	TARIM	SANAYİ	İNŞAAT	HİZMETLER	TOPLAM
2000	7.769	3.810	1.364	8.637	21.580
2001	8.089	3.774	1.110	8.551	21.524
2002	7.458	3.954	958	8.984	21.354
2003	7.165	3.846	965	9.171	21.147
2004	5.713	3.929	967	9.023	19.632
2005	5.154	4.183	1.107	9.623	20.067
2006	4.907	4.283	1.196	10.037	20.423
2007	4.867	4.314	1.231	10.326	20.738
2008	5.016	4.440	1.242	10.495	21.194
2009	5.240	4079	1.306	10.650	21.275
2010	5.683	4496	1.431	10.986	22.596
2011	6.143	4704	1.676	11.586	24.109
2012	6.097	4751	1.709	12.266	24.823

Kaynak:TÜİK

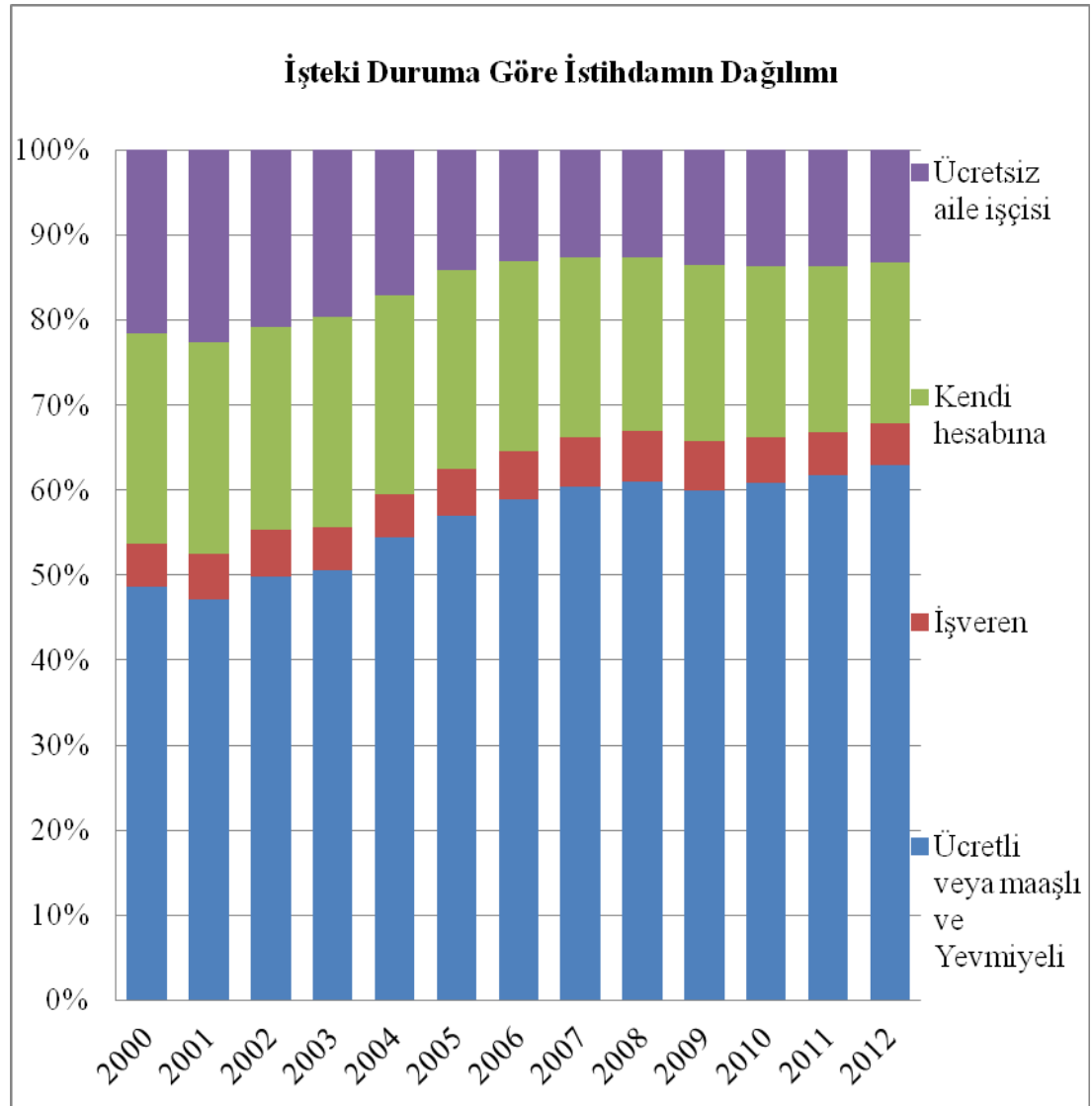
“Özelikle 2001 Krizi sonrası tarıma yönelik IMF kararları tarım sektörünün ekonomi içindeki ağırlığını azaltmıştır. Bu uygulamalar sonucunda tarımsal katma değerın görelı payının hızla gerilediği bir dönem yaşanmıştır. Daha hızlı bir gerileme ise tarımda çalışan nüfusun toplam istihdam içindeki payında görüldü.Bu eğilimler tarımın görelı konumunu hızla dönüştürmekte, aynı zamanda kırsal göçü kontrol edilemez hale getirmekte,kentsel/kırsal işsizlik oranlarını ve adli suç vakalarını tırmandırmaktadır”(BSB,2012:123)

Tablolarda öne çıkan bir başka durumda 2008 krizinden sonra tarımdaki istihdamın artmış olmasıdır. 2008-2012 yılları arasında tarım istihdamı yaklaşık 1 milyon, hizmetler sektöründe ise istihdam yaklaşık 3,7 milyon civar artmış,sanayi ve inşaat sektörlerindeki istihdam artışı bu artışların çok altında kalmıştır. “Kriz döneminde kentlerde istihdam olanakları daralan insanların tekrar tarımsal faaliyete dönmesi ile... tarımsal istihdam artmıştır”(BSB,2011:47). Tarıma dönen çalışan daha güvencesiz ve kayıt dışı çalışma koşulları ile karşılaşmakta bu süreçte kayıt dışı istihdamın azalmasını engellemektedir.

3-2-3-İSTİHDAMIN İŞTEKİ DURUMUNA GÖRE DAĞILIMI

İşteki duruma göre istihdamın analiz edilmesi çalışanların yapısını anlamak açısından önemlidir. Gelişmiş ülkelerde işteki duruma göre bakıldığında temel gösterge, toplam istihdam içinde ücretli-maaşlı çalışanların toplam istihdam içindeki payının yüksek olmasıdır.

Grafik 3-5:İŞTEKİ DURUMA GÖRE İSTİHDAMIN DAĞILIMI(%)

Kaynak:TÜİK

“Türkiye’de, geçmişte istihdam edilenlerin işteki durumu açısından en belirgin özelliği, ücretli veya maaşlı kesimin payının düşük ve ücretsiz aile işçiliğinin oluşudur”(Gül ve arkadaşları,2009:148). 2000 yılında ücretli-maaşlı ve yevmiyeli çalışanların toplam istihdam içerisinde yüzde 50 civarındayken bu oran 2012 yılında

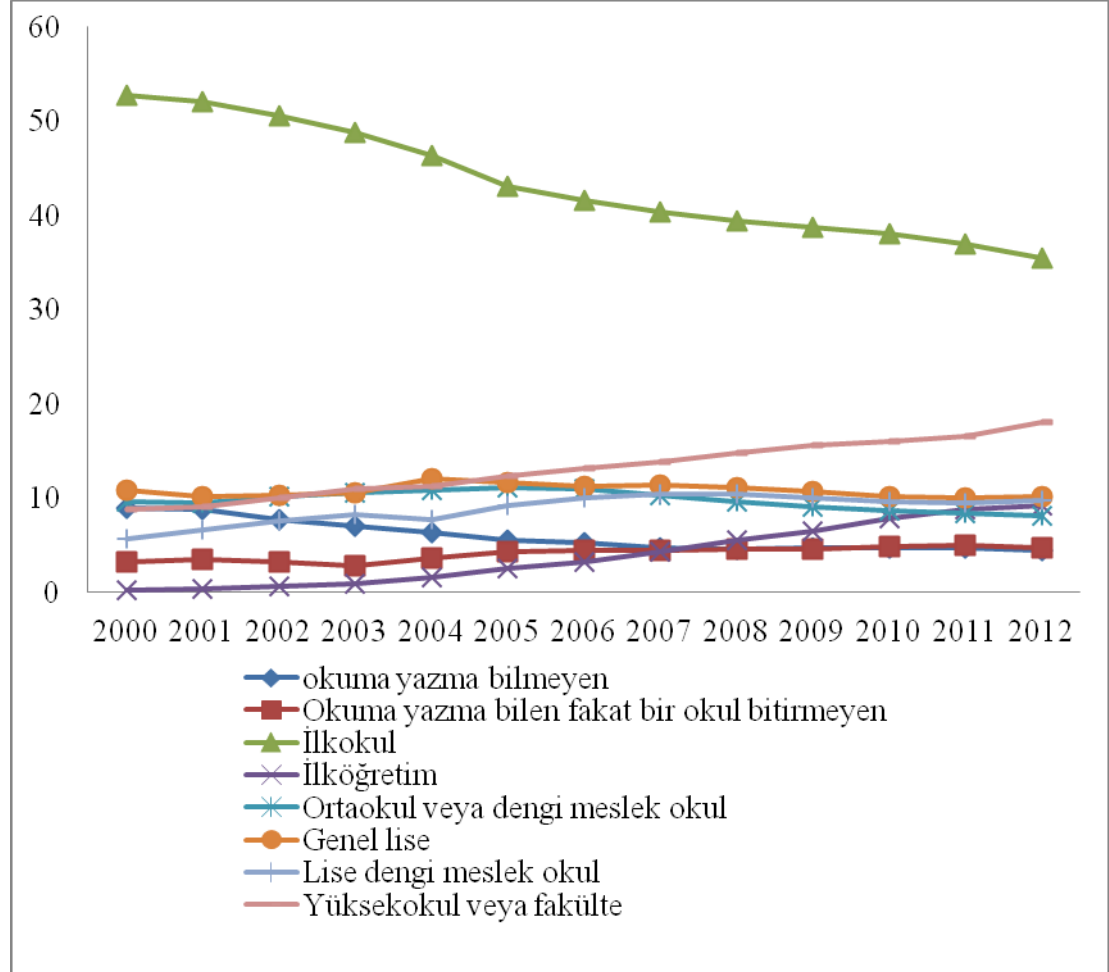
yüzde 60'ın üzerine çıkmıştır. Tarım istihdamında yaşanan daralma bu süreç içerisinde ücretsiz aile işçiliğini de etkilemiştir. Ücretsiz aile işçiliğinin toplam istihdam içindeki payı bu dönemde yaklaşık olarak yüzde 8-9 arasında daralmıştır. Ancak 2008'den itibaren artmaya başlayan tarım istihdamına paralel olarak ücretsiz aile işçiliğinde de artış meydana gelmiştir. Ancak bu artış tarım istihdamındaki artış kadar değildir. Bunun nedeni tarımda çalışan kesimlerden bir kısmının da yevmiyeli olarak çalışmasıdır. TÜİK'in HİA'da 2009 yılıyla birlikte ücretli çalışanlar ile yevmiyeli çalışanları birlikte ele alması nedeniyle yevmiyeli çalışanlarda ne kadar artış olduğu görülememektedir.

3-2-4-İSTİHDAMIN EĞİTİM DURUMUNA GÖRE DAĞILIMI

Yıllar itibariyle eğitim seviyesi ve istihdam edilme arasındaki ilişkiye bakıldığında üniversite mezunlarının istihdam içindeki payının sürekli olarak arttığı görülmektedir. Bunun yanı sıra ilkokul mezunlarının toplam istihdam içindeki payı yüzde 52'lerden yüzde 35'lere gerilemiştir. Bunun nedeni ise 1997 yılından itibaren yürürlüğe giren sekiz yıllık zorunlu eğitimin sonucunda 5 yıllık olan ilkokulların 8 yıla çıkarılması ve adlarının ilköğretim olarak değiştirilmesidir. Bunun sonucunda iş piyasasında ilkokul mezunları azalırken ilköğretim mezunları artmıştır. Ancak ilköğretim mezunlarının piyasa içindeki artışı ilkokul mezunlarının azalışını karşılayacak düzeyde gerçekleşmemiştir. 2012 yılı itibariyle bu iki grubun toplam istihdam içindeki payı yüzde 42'dir. Grafiği incelediğimizde görülen başka bir sonuçta hiçbir okul bitirmeyenlerin toplam istihdam içindeki oranlarında yaşanan düşüştür. Emek piyasasında bir okul bitirmek istihdam edilme şansını artıran bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır. Cinsiyet ayrımı ve eğitim durumu ilişkisine bakıldığında erkeklerde istihdam eğitim durumu ilişkisi genel durumla paralel bir görünüm sergilemektedir. Kadınlarda ise ilkokul mezunları toplam istihdam içinde en fazla paya sahipken üniversite mezunlarının oranıda giderek ilkokul mezunlarının oranına yaklaşmaktadır. 2000 yılında üniversite mezunu kadınlardan yaklaşık 695 bini istihdam edilirken bu sayı 2012 yılında 1 milyon 900 bin civarına çıkmıştır. Burada genel durumla uygun olarak artan üniversite sayısı ile birlikte eğitim

seviyesinin artmasının kadına iş gücü piyasasında avantaj sağladığı gerçeği yatmaktadır.

Grafik 3-6:İSTİHDAMIN EĞİTİM DURUMUNA GÖRE DAĞILIMI(%)

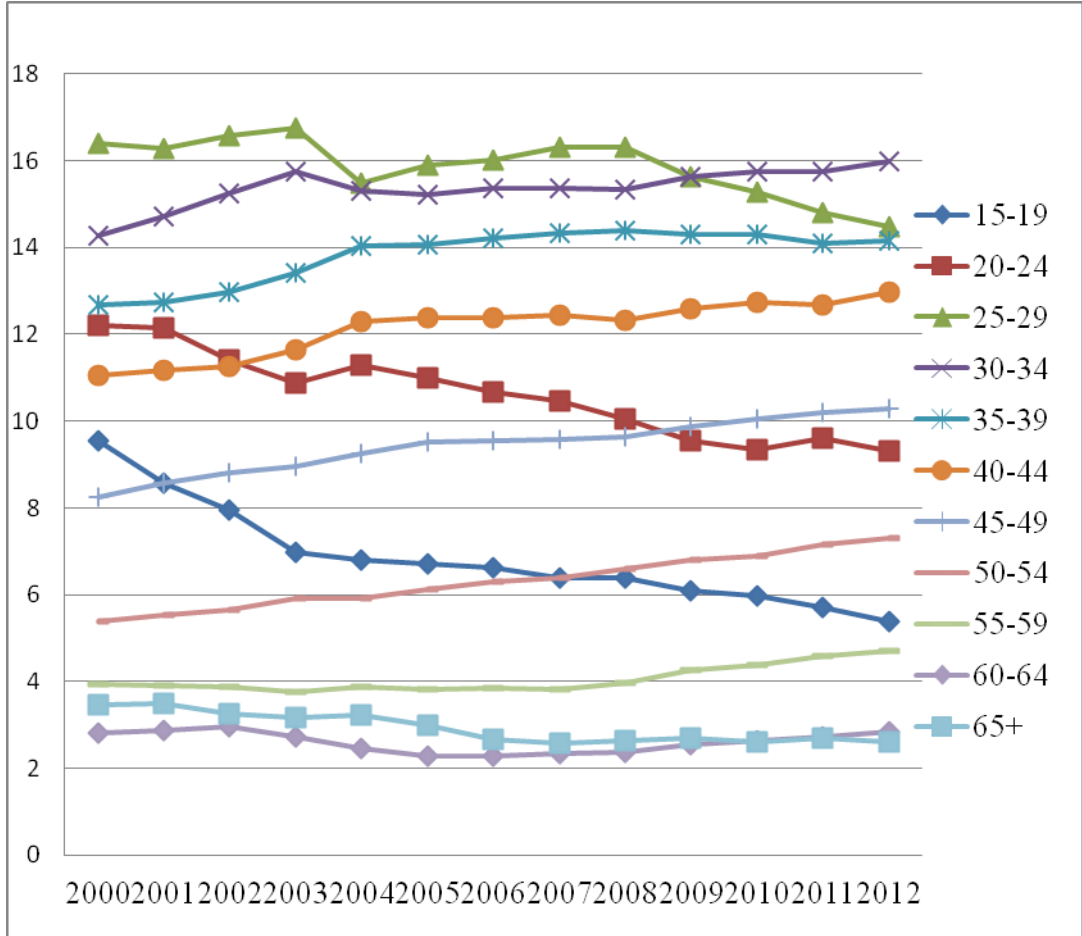
Kaynak:TÜİK

Eğitim seviyesi ile istihdam ilişkisine bakıldığında Türkiye istihdam piyasasında yapısal bir değişim olduğu gözlenmektedir. 2000 yılında ilköğretim ve daha altı eğitime sahip yaklaşık 14 milyon kişi istihdamdayken, istihdam edilen 7 milyona yakın kişi ise ilköğretim(8 yıllık) ve üstü eğitime sahiptir. 2012 yılında ise ilköğretim ve altı eğitime sahip yaklaşık 11 milyon kişi istihdamdayken, ilköğretim ve üstü 13 milyon kişi istihdam piyasasındadır.Bu durumda Türkiye istihdam piyasasında istihdam edilenlerin eğitim seviyesinin arttığını göstermektedir.

3-2-5-İSTİHDAMIN YAŞA GÖRE DAĞILIMI

Türkiye’de emek piyasasına yaş grubu ayrımına baktığımızda toplam çalışanlar içerisinde ağırlığın 15-40 yaş aralığında olduğu görülmektedir. 2000 yılında 15-40 yaş aralığında bulunan çalışanlar toplam istihdamın yüzde 64 oranındayken bu ağırlık 2000 yılından itibaren düzenli bir şekilde azalmış ve en sonunda 2012 yılında yüzde 59 civarına inmiştir.

Grafik 3-7:İSTİHDAMIN YAŞA GÖRE DAĞILIMI(%)

Kaynak:TÜİK

Yaş gruplarına daha detaylı bir şekilde baktığımızda nerdeyse bütün yaş gruplarının 2008 yılıyla beraber bir kırılma yaşadığı gözükmemektedir. 25-29 yaş aralığında olan çalışanların istihdam içindeki payı 2008 yılına kadar en fazla iken bu yıldan itibaren düzenli bir azalış göstermiştir. 2008’den itibaren en fazla istihdam oranına sahip yaş grubu 30-34 aralığı olmuştur. Yaş gruplarına göre istihdam içindeki payı daha da ayrıntılı olarak cinsiyet üzerinden baktığımızda erkeklerde en fazla istihdam yaş aralığı 30-34 iken kadınlarda son iki hariç genellikle 25-29 yaş

aralığında yer alanların toplam istihdam içinde ki payı daha yüksektir. 2000 yılından itibaren sistematik olarak hem çalışan sayısı azalan hemde toplam istihdam içindeki payı azalan grup 15-19 ve 20-24 yaş aralığındaki çalışanlardır. 2000 yılında istihdam edilenler içerisinde yaklaşık 2 milyon kişi 15-19 yaş aralığındayken 2012 yılında bu rakam 1,3 milyon kişiye düşmüştür. 20-24 yaş aralığındaki çalışanlar ise bu süreç içerisinde 300 bin kişi azalmışlardır. Bu durum 2000 yılından itibaren genç nüfusun istihdam piyasası içerisindeki etkinliğinin daha azaldığını ortaya koymaktadır. Burada değerlendirme yaparken özellikle 2000 yılından itibaren eğitim olanaklarının artmasını ve bu süreç içerisinde üniversite sayısındaki hızlı artışı bu durumu yaratmaktadır. Kalkınma Bakan Yardımcısı Murat Ceylan Aksaray Üniversitesinin 2012-2013 yılı akademik açılışında “2002 yılında üniversite sayısının 76 olduğunu bu sayısının 2012 yılı itibariyle 168 olduğunu ifade ederek öğrenci sayısında da bu arada örgün öğrenci sayısının 2,2 kat ve toplam öğrenci sayısında 2,5 kat arttığını ifade etmiştir”(Dünya Gazetesi:2012). 2000-2012 yılları arasında 50 yaş üstü çalışanların toplam istihdam içindeki payı artmaktadır. 2000 yılında 50 yaş üstü çalışanların toplam istihdam içindeki payı yüzde 13-14 iken 2012 yılı içerisinde toplam istihdam içerisindeki pay 15-16 civarına çıkmıştır. Bu görüntüyü yaratan nedenlerden biri 1999 yılı itibariyle emeklilik yaşıyla ilgili yapılan düzenlemelerdir. Bu düzenlemeye ek olarak 2008 yılında emeklilik yaşı kadınlarda 60 erkeklerde de 65’e çıkarılması bu aralıktaki çalışanların sayısında ve istihdam içindeki payında artışa neden olmuştur.

3-2-6-İSTİHDAMIN İŞYERİ BÜYÜKLÜĞÜNE GÖRE DAĞILIMI

Emek piyasasının nasıl işlediğini anlamak için göz atılması gereken bir diğer tabloda işyeri büyüklüğüne göre istihdam edilenlerin dağılımıdır.

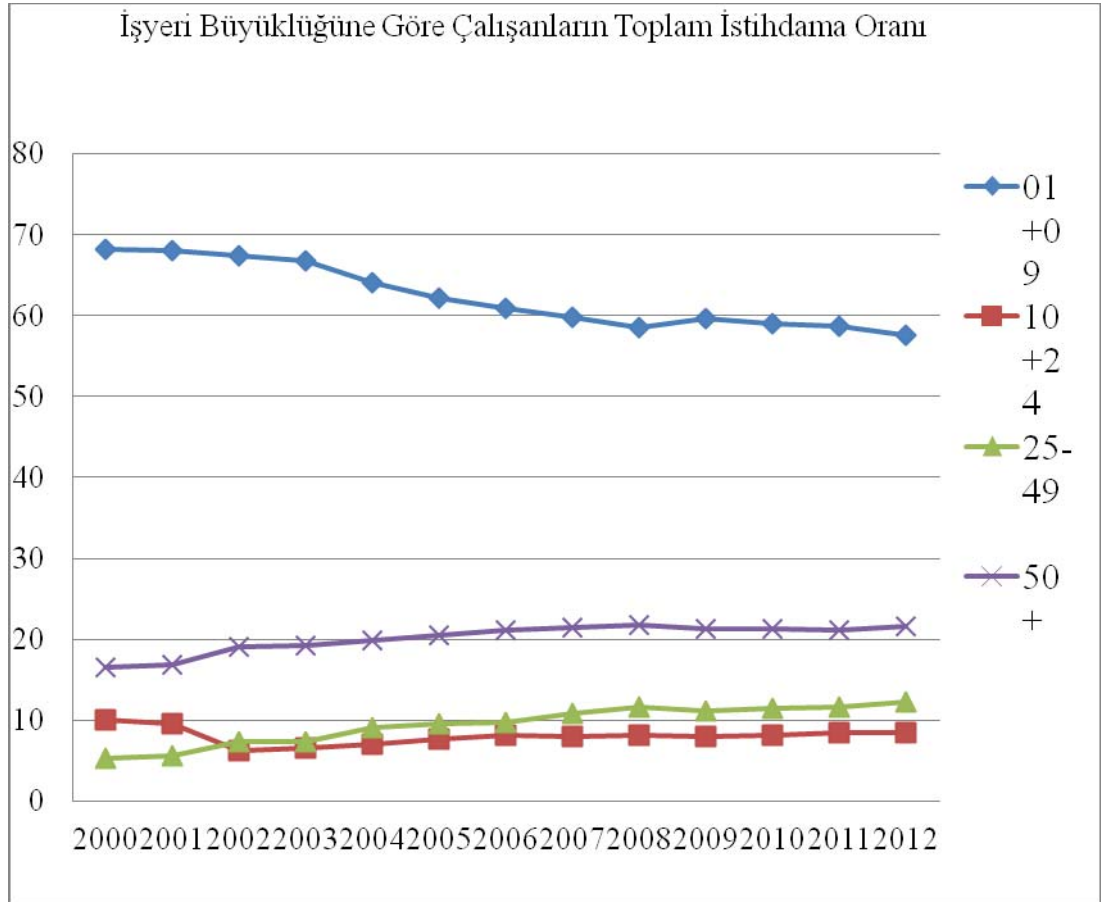
Tablo 3-3:İSTİHDAMIN İŞYERİ BÜYÜKLÜĞÜNE GÖRE DAĞILIMI(BİN KİŞİ)

	İşyeri büyüklüğüne göre istihdam edilenler								
	1	2	3	4	05-09	10-24	25-49	50+	Toplam
2000	2731	4128	2801	2059	3000	2161	1135	3565	21581
2001	2661	4264	2798	2118	2818	2055	1199	3610	21524
2002	2802	4216	2653	1884	2824	1328	1565	4082	21354
2003	2906	4274	2498	1713	2728	1398	1556	4074	21147
2004	2559	3675	2298	1559	2487	1377	1777	3901	19632
2005	2415	3832	2222	1463	2547	1543	1927	4117	20066
2006	2361	3894	2241	1484	2470	1654	1998	4322	20423
2007	2258	3987	2221	1466	2465	1643	2252	4444	20738
2008	2265	4030	2164	1478	2464	1734	2449	4610	21194
2009	2314	4169	2220	1519	2457	1698	2380	4520	21277
2010	2391	4317	2417	1615	2604	1828	2606	4816	22594
2011	2523	4504	2538	1660	2934	2044	2809	5097	24110
2012	2721	4529	2441	1615	2981	2115	3042	5377	24821

Kaynak:
TÜİK

“İstihdamın işyeri büyüklüğüne göre dağılımı enformel sektörün dağılımını göstermesi açısından önemlidir”(Özşuca,2003:53). İşletmeler kendi içerisinde büyük ve KOBİ olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Kobilerde kendi içlerinde mikro, küçük ve orta ölçekli olarak sınıflandırılmaktadır. “Çalışan sayısı ondan az olan işletmelere mikro ölçekli işletme denilmektedir”(Mirze,2010:60-61).

Grafik 3-8:İŞYERİ BÜYÜKLÜĞÜNE GÖRE İSTİHDAMIN DAĞILIMI(%)

Kaynak:TÜİK

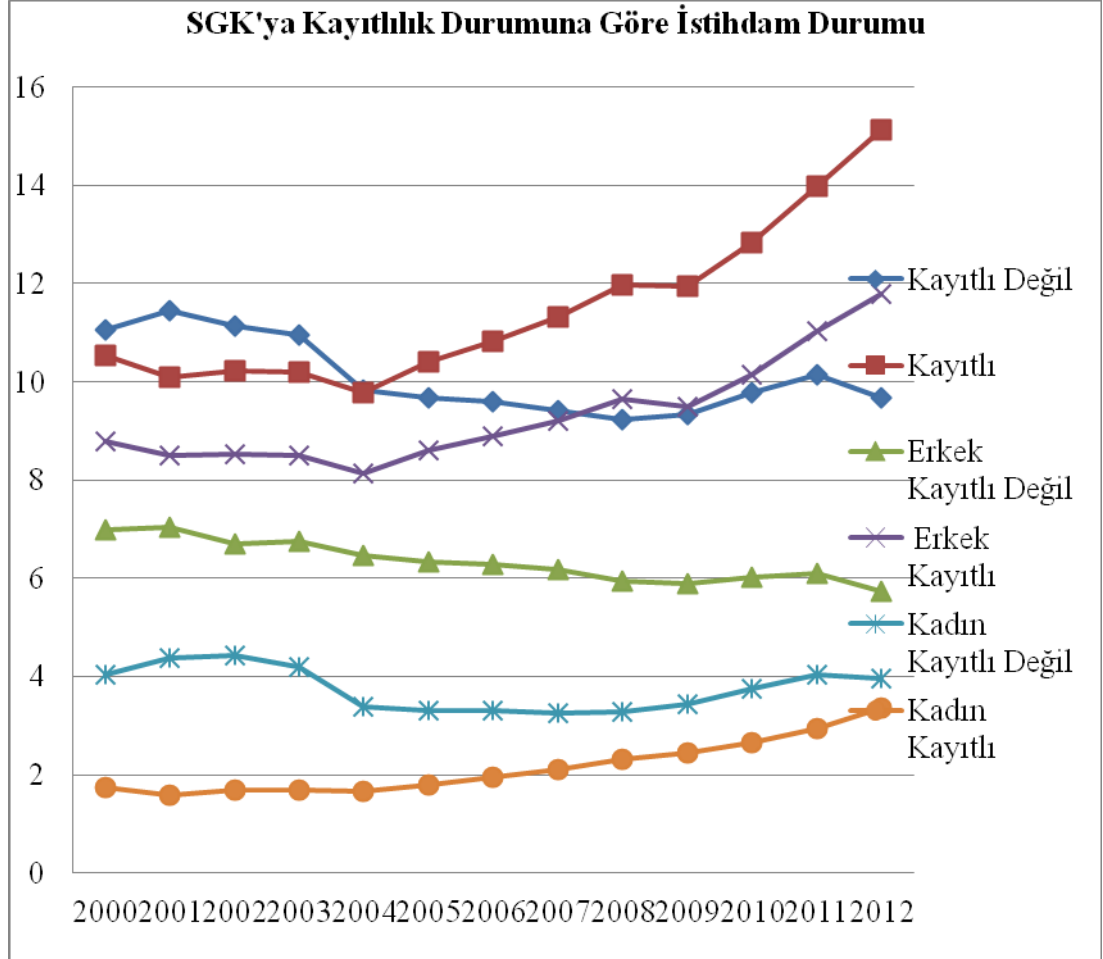
Türkiye’de istihdam piyasasında ağırlığının hizmetler ve tarım sektöründe olması çalışanların yarısından fazlasının mikro büyüklükteki işletmelerde çalışmasına neden olmaktadır. 2000’li yılların başında işletme büyüklüğü ondan daha az olan yerlerdeki çalışanların toplam istihdama oranı %70’lere yakınken bu oran 2012 yılında %55 civarına inmiştir. Buradaki azalışı 25-49 ile 50 üstü kişinin çalıştığı işletmeler karşılamıştır. Tarım sektöründe çalışanların genellikle mikro ölçekli işletmelerde

çalıştığı düşünüldüğünde tarımdaki istihdam azalışın mikro ölçekli işletmelerde çalışanların azalışıyla paralel olduğu ortaya çıkmaktadır.

3-2-7-İSTİHDAM İÇİNDE KAYITDIŞI İSTİHDAMIN YERİ

Kayıt dışı istihdam Türkiye’de emek piyasası için en önemli sorunların başında gelmektedir. Bu soruna ilişkin verilere bakmadan önce kayıt dışı istihdam tanımını yaparsak “referans haftası içerisinde yaptığı işten dolayı herhangi bir sosyal güvenlik kurumuna kayıtlı olmayanları ifade etmektedir”(TÜİK;Metaveri) Kayıt dışı istihdam özellikle gelişen ülkelerde emek piyasası için önemli bir yer tutmaktadır. “Özellikle sosyal güvenlik sisteminin yeterli olmadığı ülkelerde işsizlik sigortası işlevi görmekte ayrıca işsizlere, düşük ücretli kamu çalışanlarına, emekliye gelirini yükseltme konusunda kaynak olmaktadır”(Güloğlu ve arkadaşları,t.y: 60) Bu yaklaşım insanların kayıtdışı istihdama yönelmelerinin bir nedenini açıklarken diğer bir yandanda kayıt dışı istihdamla birlikte çalışanın daha esnek ve güvencesiz çalışmasına neden olmaktadır. Ayrıca kayıt dışı istihdamda sendikal örgütlenmenin yasal zorluğu bu alanda olan çalışanın örgütlenmesinin önünde engel teşkil etmektedir. Diğer bir yandan “kayıt dışı istihdam edilenler, içerisi ile dışarıları arasında her an yer değiştirebilecek güvensizlikte olduğundan, reel ücretlerin baskılanmasına katkı yapabilmekte ve emek piyasasını daha ‘esnek’ hâle getirebilmektedir” (Haliloğlu,2011:140).

Grafik 3-9: KAYITLILIK DURUMUNA GÖRE İSTİHDAMIN DURUMU (BİN KİŞİ)

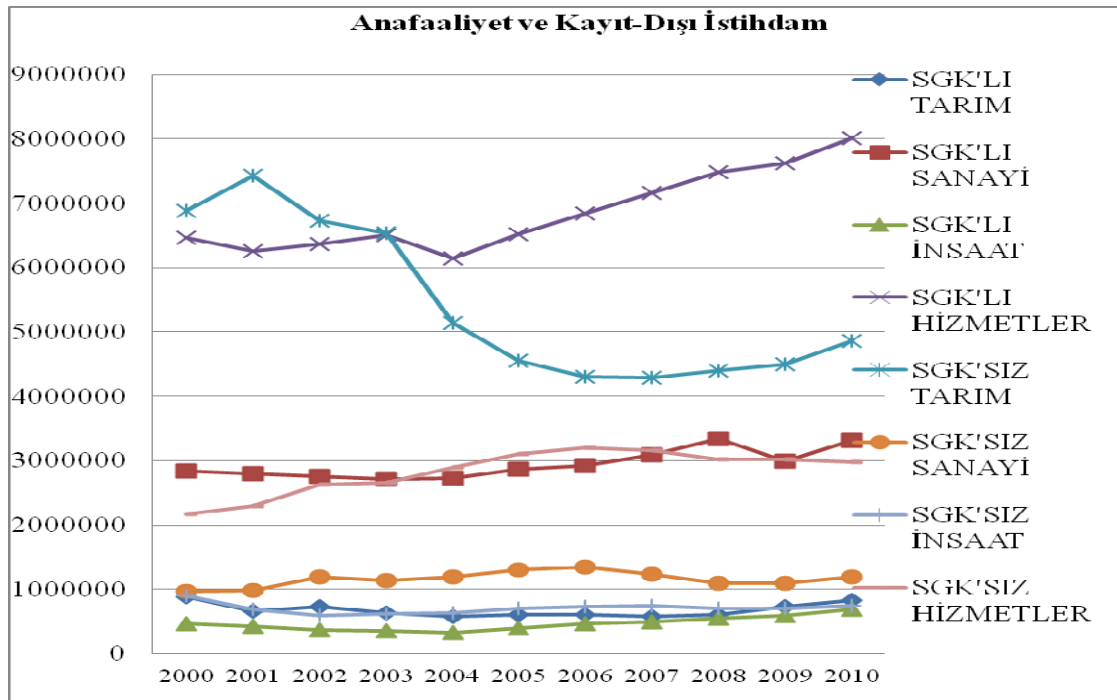
Kaynak:TÜİK

Sosyal Güvenlik kurumuna kayıtlı olup olmamaya göre istihdam durumu incelendiğinde 2000 yılında kayıtsız çalışan sayısının kayıtlı çalışan sayısından fazladır. Ancak 2012 yılında kayıtlı çalışan sayısı kayıtsız çalışan sayısının geçmiştir. 2000 yılından itibaren sürekli bir şekilde azalma eğilimi, gösteren kayıtsız çalışma 2008 yılı itibariyle yeniden artmaya başlamıştır. Bu artışa nedeni yaşanan ekonomik krizdir. Burada krizle birlikte standard istihdam koşulları bozulmaya başlanması ile çalışanlar buldukları işlerdeki güvenceli kriterini ikinci plana atabilmektedir.

Krizle birlikte azalma eğilimi gösteren tarım istihdamının toplam istihdam içindeki payı artmıştır. Buradan krizle birlikte yaşam koşulları kötüleşen kentte

yaşayanlar kırlara geri dönmeye başladığı ve kayıtsız bir şekilde tarım istihdamında yer almaya başlamıştır. Dikkat edilirse kayıt dışı istihdam azalma eğilimi göstermesine rağmen halen çok büyük boyutlardadır. Türkiye emek piyasasında mikro ölçekli işletmelerde çalışan sayısının toplam içindeki payının olması bu durumun nedenlerinden bir tanesidir. Ayrıca yaşanan iç göçler sonrası tarım sektöründe çalışan kişilerin kentlerde yeterince iş bulamaması kayıt dışı istihdamı besleyen diğer bir nedendir. Son yıllarda ise, “sosyal güvenlik kurumunun yeniden yapılanması, prim afları ve okullaşma oranının yükselmesi kayıtlı olmamayı gerilemiştir”(Karagöl ve Akgeyik,2011:12). Ancak bu azalma daha çok güvenli çalışma-esneklik karşıtlığı içinde olmaktadır. Özellikle krizle birlikte artan kayıt dışı istihdamın kayıt içine alınması için hükümet tarafından ortaya atılan Ulusal istihdam stratejisi ise bu sorunu esnekleşme ile çözmek istemektedir. “Ulusal İstihdam Stratejisi taslağında bu durum, “İşgücü Piyasasında Güvence ve Esnekliğin Sağlanması” olarak tanımlanmaktadır. Böylece, esnekleşme saldırısına “güvence” makyajı yapılmakta ve “güvenceli esneklik” kavramı öne çıkarılmaktadır” (Petrol İş araştırma Dizisi,2012:4)

Grafik 3-10:SEKTÖR KAYITLILIK İLİŞKİSİ(BİN KİŞİ)

Kaynak:TÜİK

Sektörel bazda kayıtlı olup olmamaya baktığımızda tarım sektöründeki istihdamın nerdeyse tamamen kayıt dışı olduğunu görülmektedir. Genel duruma uygun olarak tarım istihdamındaki azalış grafikte de görülmektedir. Ancak krizle birlikte hem kayıtlı hem de kayıtsız tarım istihdamı artmıştır. Burada kayıtsız tarım istihdamındaki artış dikkat çekicidir. Diğer dikkat edilmesi, gereken sektörde güvencesiz çalışma koşullarının yoğun olduğu inşaat sektörüdür. Yıllar itibariye bakıldığında kayıtsız inşaat istihdamı kayıtlı olana göre hep daha fazla gerçekleşmiştir.

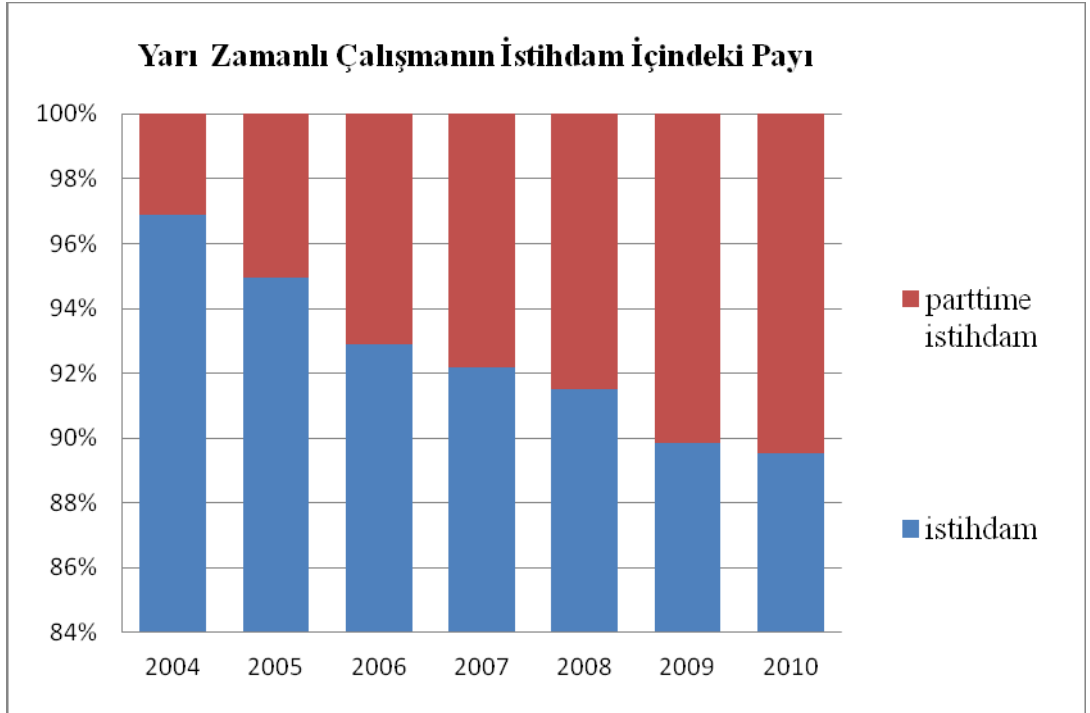
Burada cinsiyet ayrımına göre baktığımızda kadınların erkeklere göre daha güvencesiz olduğu gözükmemektedir. 2010 yılında kayıtsız kadın istihdamı, kayıtlı kadın istihdamına göre yaklaşık 1,5 kat daha fazladır. Erkeklerde 2000 yılların başında kayıtsız istihdamın en fazla olduğu sektör tarım iken bu 2010 yılında yerini hizmetler sektörüne bırakmıştır. Kadınlarda ise tarımın hakimiyeti kırılmamış hatta tarımda çalışan nerdeyse tüm kadınlar kayıtsız bir şekilde istihdam edilmektedir. Sanayi ve inşaat sektörlerinde kayıtsız kadın istihdamında küçük bir değişim olurken hizmetler sektöründe kayıtsız kadın istihdamı 10 yıllık bu süreçte iki kat artmıştır.

Krizle birlikte bu sektördeki kayıtsız istihdamda yüzde 15 civarında bir artış yaşanmıştır. ILO Ankara ofisinin 2009 yılında hazırladığı kadın istihdamının durumu raporunda kadınlar için yaratılan her yeni işin çoğunlukla kayıtdışı olduğu belirtilmiştir(ILO,2009:2).

3-2-8-İSTİHDAM PİYASASINDA YARI ZAMANLI ÇALIŞMANIN GÖRÜNÜMÜ

Emek piyasasında yaşanan yapısal dönüşümü anlamak açısından yarı zamanlı çalışmanın analizi önemli sonuçlar ortaya çıkarmaktadır. Türkiye’de 2004 yılı öncesi yarı zamanlı (part-time) çalışma verilerine erişmek sıkıntılıdır. TÜİK 2004 yılında HİA’de bir takım değişiklik yaparak, ne tür bir işte çalışıyorsunuz sorusunu eklemiştir. Bu yıldan itibaren HİA üzerinden yarı zamanlı çalışma verileri elde edilebilmektedir.

Grafik 3-11:YARI ZAMANLI ÇALIŞMANIN TOPLAM İSTİHDAM İÇİNDEKİ PAYI

Kaynak:TÜİK

Yukarıdaki grafikte de görüldüğü üzere yarı zamanlı çalışma 2004 yılından itibaren sürekli bir artış göstermiştir. Yarı zamanlı çalışma bu süreç içerisinde 4 kattan fazla artmış ve istihdam içindeki payı da buna orantılı şekilde yüzde 2,5 civarından yüzde 12 civarına yerleşmiştir. Yarı zamanlı çalışmanın artması aynı zamanda emek piyasasında daha esnek çalışmanın da giderek artığının göstergesi olarak

değerlendirilebilir.Yarı zamanlı istihdamın artışı sadece Türkiye’de değil tüm dünyada artmaktadır. “Tüm dünyada işgücüne katılım oranı düşmekte ve emekçiler yarı-zamanlı istihdam biçimlerine ya da sosyal güvenlikten yoksun kayıt dışılığa itilmektedir”(BSB,2011: 35).

Tablo 3-4:YARI ZAMANLI ÇALIŞMANIN SEKTÖREL GÖRÜNÜMÜ

	TARIM	SANAYİ	İNŞAAT	HİZMETLER	TOPLAM
2004	376518	71118	14601	167766	630003
	59,8%	11,3%	2,3%	26,6%	100,0%
2005	629689	96630	28508	312142	1066969
	59,0%	9,1%	2,7%	29,3%	100,0%
2006	1037224	106683	40466	374616	1558989
	66,5%	6,8%	2,6%	24,0%	100,0%
2007	1221363	106618	42080	384055	1754116
	69,6%	6,1%	2,4%	21,9%	100,0%
2008	1355086	109866	48196	450469	1963617
	69,0%	5,6%	2,5%	22,9%	100,0%
2009	1576083	172330	74954	583848	2407215
	65,5%	7,2%	3,1%	24,3%	100,0%
2010	1659900	212532	82163	687219	2641814
	62,8%	8,0%	3,1%	26,0%	100,0%

Kaynak:TÜİK MİKRO VERİ SETİ

Sektörel olarak yarı zamanlı çalışmaya baktığımızda tarımın yarı zamanlı çalışmada önemli bir yer tuttuğu görülmektedir. Burada ilginç olan genel durumun aksine tarımdaki yarı zamanlı çalışmanın toplam içindeki payı krizle birlikte azalmıştır. Ancak sanayi sektöründe ve hizmetler sektöründe yarı zamanlı çalışmanın toplam içindeki payı artmıştır. Krizle birlikte sanayi sektöründeki bazı firmalar çıkarılan kriz tedbirlerine uygun olarak yarı zamanlı çalışmaya girmiş olması bu görüntüyü yaratan nedenlerden bir olarak değerlendirebiliriz. Diğer bir yandan hizmetler sektöründeki artışta özellikle bu sektörde yarı zamanlı çalışmaya uygun olması nedeniyle artış sağlamıştır.

3-2-TÜRKİYE EMEK PİYASASINDA İŞSİZLİĞİN GÖRÜNÜMÜ

Bu bölümde Türkiye’de işsizliğin görünümü ve boyutları incelenecektir. İşsizlik Türkiye’de ekonominin ve emek piyasasının yaşadığı temel sorunların başında gelmektedir. 2000’li yıllarla birlikte işsizlik genellikle yüzde 10 civarında seyretmiştir. Türkiye’de işsizliğin fazla olmasında ki en önemli nedenler arasında istihdam yaratmada sıkıntı yaşayan ekonomi ilk sıradadır. Diğer bir yandan ise artan genç nüfusta düşünüldüğünde istihdam yaratmadaki sıkıntı sonucu artan işsizlik daha da büyümektedir. “Sanayileşmede istenilen düzeye gelinememesi ,tarım toplumu niteliğinin belirli ölçüler içinde ağırlığının devam etmesi, hızla artan genç nüfusun istihdamını sağlayacak yatırımların yeterli seviyede gerçekleşmemesi gibi nedenlerle işsizlik yapısal bir sorun taşımaktadır”(Gül ve arkadaşları ,2009:181).

Türkiye ekonomisinde işsizlik sorunu yıllardır beri yakıcı bir sorun halinde ortada durmaktadır. “Planlı ekonomi döneminde nüfus artış hızında ve işgücüne katılma oranında düşme gözlenmesine rağmen; emek talebi, sürekli emek arzının gerisinde kalmış ve iş gücü fazlası giderek büyümüştür”(İşgıçok,2011: 146). 90’lı yıllarla birlikte azalmaya başlamıştır. 94 krizinde işsizlik aşırı bir yükselişe girmemiştir. Bunun nedenini Ansal ve arkadaşları “işçilerin işlerini korumak adına reel ücretlerdeki çok büyük bir azalmayı kabul etmeleri sonucunda işsizlikteki artış kısmen kontrol edilmiştir şeklinde ifade etmektedirler”(Ansal ve Arkadaşlar ,2000:104). “1990’lı yıllarda OECD ülkeleri içerisinde görece düşük kabul edilecek bir işsizlik düzeyine sahip olan Türkiye’nin 2000’li yıllarla birlikte bu konumunu kaybettiği gözlenmektedir”(Özsucu,2003:62).

Ancak 1994’te yaşanan durum 2008 yılında yaşanmamış ve dünyayı saran ekonomik kriz Türkiye’de ki işsizlik rakamlarında büyük sıçramalara neden olarak tarihinin en yüksek seviyesine çıkarmıştır.

“İşsizlik ve tarım dışı işsizlik oranları 2009’da kötüye gitmiş, 2010’da ise düzelme eğilimine girmiştir. Bu ‘iyileşmenin’ üç önemli nedeni vardır. İlk neden, ‘gerçek’ bir iyileşmedir. Kriz nedeniyle işini kaybeden formel sektör çalışanları, on aylık işsizlik sigortası döneminden sonra, ihracat ve üretim artışıyla birlikte, işlerine dönmektedirler. İkinci neden ise, tarımsal istihdamdaki ‘fiktif’ artıştır. Tarım

retiminde belli belirsiz bir kırdanma varken, tarımdaki 450 bin kişilik istihdam artışı başka şekilde açıklanamaz. İşini kaybedenler kıra dönmüş, tarımda ücretsiz aile işçisi sayılmışlardır.Nihayet, cesareti kırılmış olan çalışanlar, 2009'un yaz aylarında 500 bin kişi artmış, bu durumun işsizlik oranına yansımaları tam iki puan olmuştur. Krizden hemen önce %40 dolayında olan uzun süreli işsizlerin iki ve üç yıllık bileşeni iş aramaz olunca, krizde Türkiye'nin uzun süreli işsizlik problemi 'çözüme' kavuşmuştur"(Ercan ve arkadaşları ,2010:98).

Türkiye'de yaşanan işsizlik analiz edildiğinde karşımıza yüksek oranlarda sürekli devam eden bir görüntü çıkmaktadır. Ayrıca işsizlik genellikle lise altı eğitim seviyelerinde daha yoğun görünse de giderek bu durum değişmekte ve diğer eğitim seviyelerinde de işsizlik giderek artmaktadır. Türkiye'de 15-24 yaşlarındaki gençler işsizlik sorunuyla en fazla yüz yüze gelen kesim olarak dikkat çekmektedir.

Sorunun çözümüne dair alınan önlemler genellikle işsizlik sorunun çözmede başarılı olmamıştır. Bu başarısızlığı alınan önlemlerin makro ve mikro ölçekte uyumsuzluğa bir yanıyla bağlanabilmektedir.

"Makroekonomik, sektörel ve mikro düzlemdeki politikalar, istihdam politikaları tasarlanırken göz önüne alınmazsa, ya da bunu tersinden okuduğumuzda, iş kayıplarını önlemeye veya kaliteli istihdamı artırmaya yönelik tedbirler, bunların maliyeti, makroekonomik ve sektör düzeyindeki etkileri düşünülmeden tasarlanırsa, kalıcı ve sürdürülebilir çözümler üretmek gerçekçi değildir. Her sosyal politikanın bir ekonomik maliyeti ve her ekonomi politikasının da bir sosyal izdüşümü vardır. Bunların birbirleriyle bağlantıları, nerede birbirlerini besleyici, nerede birbirlerine tahripkar oldukları anlaşılmadıa, yani yapısal sorunlar bütüncül bir yaklaşımla ele alınmadıa, işsizlik sorununu aşmak ve insana yakışır iş açıklarını kapatmak ne Türkiye'de ne de küresel ölçekte mümkün değildir" (Ercan ve arkadaşları ,2010:6)

Tablo 3- 5: TÜRKİYE’DE İŞSİZLİĞİN GÖRÜNÜMÜ

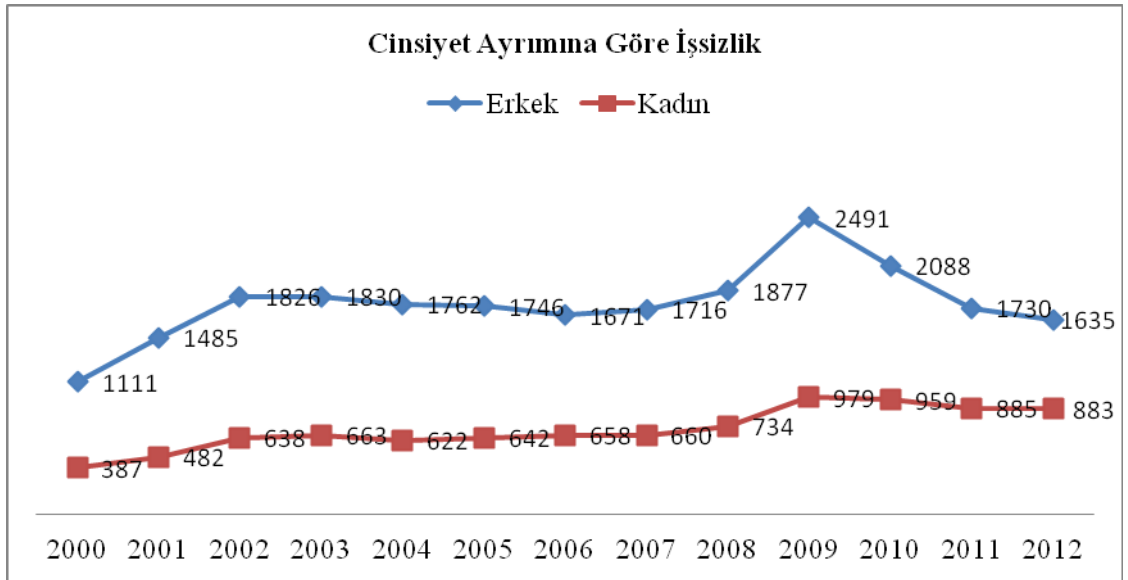
	İşsiz Sayısı (Bin)	İşsizlik Oranı %
2000	1497	6,5
2001	1967	8,4
2002	2464	10,3
2003	2493	10,5
2004	2385	10,8
2005	2388	10,6
2006	2328	10,2
2007	2377	10,3
2008	2611	11
2009	3471	14
2010	3046	11,9
2011	2615	9,8
2012	2518	9,2

Kaynak:TÜİK

Tablo’da 2000-2012 yılları arasındaki işsiz sayıları ve işsizlik oranları yer almaktadır. Tablo incelendiğinde işsizliğin 2002 yılıyla birlikte yüzde 10 bandına oturduğu ve son iki yılda anavcak bu seviyenin altına indiği görülmektedir.2000 yılında 1,5 milyon civarında olan işsiz sayısı 2009 yılında tarihi seviyesi olan 3,5 milyon civarına çıkmış ve daha sonra azalışla 2,5 milyon seviyesine inmiştir. İşsizlik oranları da 2000 yılında %6,5 iken bu seviye 2000’lerin başında yaşanan bankacılık

kriziyle artmış ve 2001 yılında 58,4 seviyesine çıkmıştır. 2002 yılında işsizlik rakamlarında toparlanma görülmemiş ve işsizlik oranı % 10,3 çıkmıştır. İşsizlik oranlarının en yüksek olduğu yıl olarak ise 2009 yılı öne çıkmaktadır. 2008 yılında yaşanan krizin etkileri bir yıl sonra emek piyasasına ulaşmış, işsizlik oranı ile işsiz sayısı tarihi zirve yapmıştır. 2009 yılında işsiz sayısı yaklaşık 3,5 milyon iken işsizlik oranında %14 olarak gerçekleşmiştir.

Grafik 3-12:CİNSİYET AYRIMINA GÖRE İŞSİZLİĞİN GÖRÜNÜMÜ

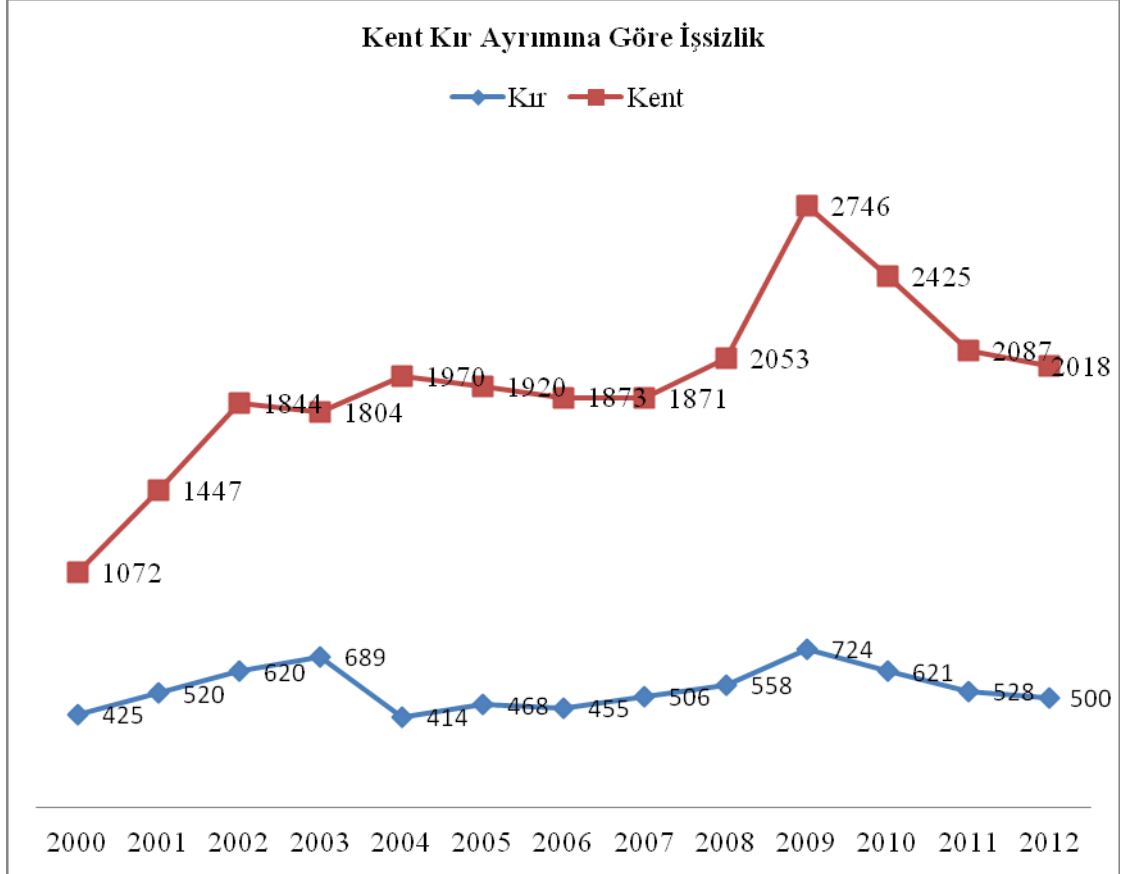

Kaynak:TÜİK

Cinsiyet ayrımına göre işsizlik incelendiğinde 2000 yılının başında erkeklerde 1,1 milyon kişi işsizken kadınlarda 387 bin kişi işsizdir. Kadınlardaki işsiz sayısı yıllar içinde 2004 yılı hariç 2009 yılına kadar sürekli yükselmiş ve 2009 yılında 979 binle en yüksek seviyesine çıkmıştır. Erkeklerde ise 200 yılıyla beraber yatay seyir izlemiş ancak 2009 yılında 2,5 milyona yaklaşarak en yüksek erkek işsiz sayısına ulaşmıştır. 2010 yılından itibaren işsizlik sayısında azalmalar başlamıştır. Bu azalış hem kadınlarda hem de erkeklerde yaşanmıştır. Erkeklerde yaşanan azalışın kadınlara göre daha fazladır. Hatta kadınlardaki işsizlik neredeyse hiç azalmamıştır. Burada özellikle krizle birlikte kadınların artan iş gücüne katılım oranının artması bu azalmayı engelleyen bir nedendir. Diğer bir nedende Türkiye emek piyasasının

yapısal sorunları nedeniyle kadına yönelik iş yaratma kapasitesinin azlığı nedeniyle kadınların işsiz kalmasıdır.

Grafik 3-13: KENT KIR AYRIMINA GÖRE İŞSİZLİK

Kaynak: TÜİK

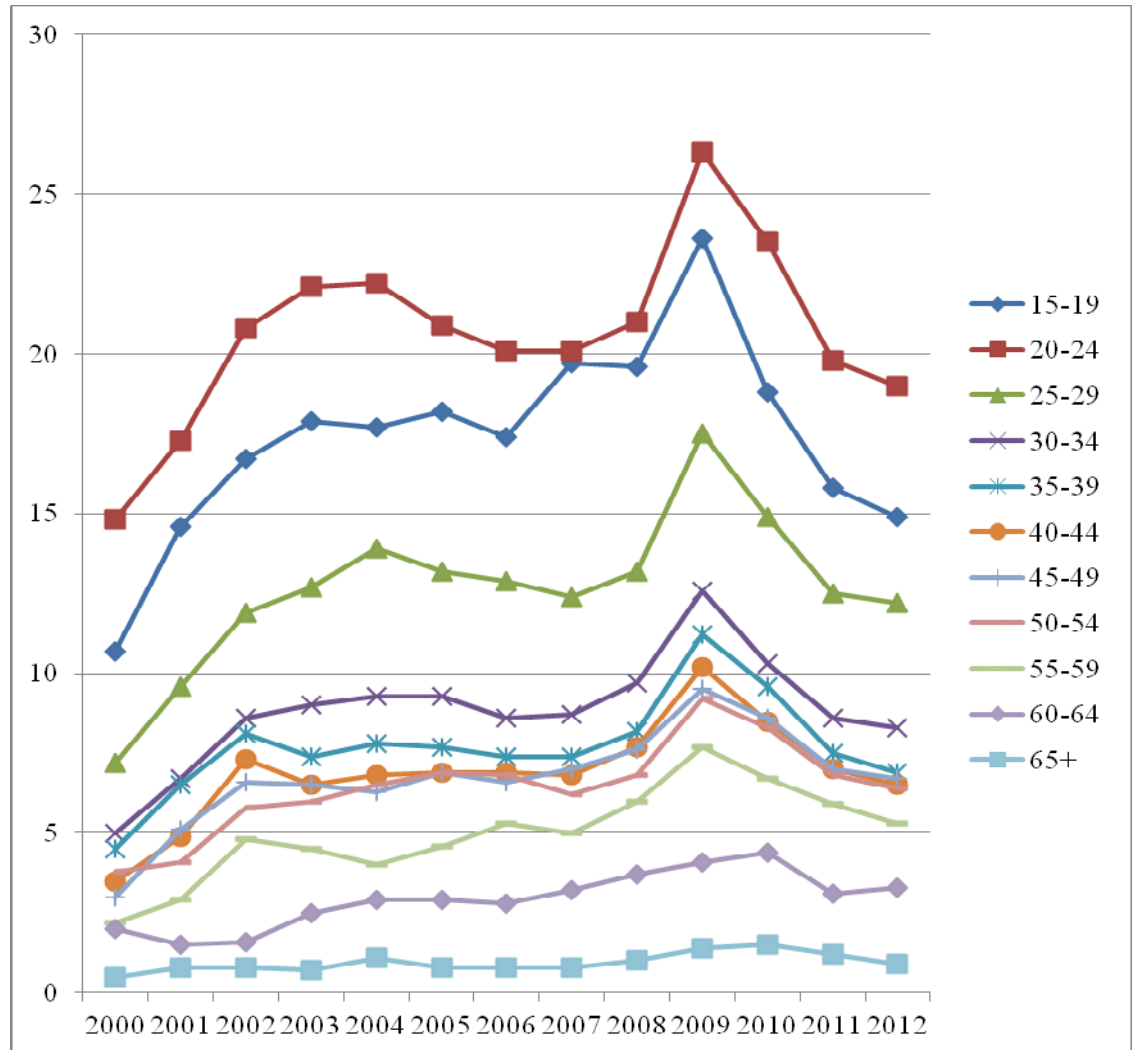
Kent-Kır ayrımına göre işsizliğin durumu incelediğinde istihdamın yapısına benzer bir pozisyonla karşılaşılmaktadır. Kentteki işsiz sayısı kırdaki işsiz sayısından daha fazladır. Kentteki işsizlik 2000 yılında 1milyon 72 bin kişi iken 2009 yılında en yüksek seviyeye çıkarak 2 milyon 746 bin kişiye ulaşmıştır. Kırdaki işsizlikte 2000 yılında 425 bin kişi iken 2009 yılında 724 bine ulaşmıştır. Kırdaki işsiz sayısı 2000 yılından 2012 yılına kadar yaklaşık olarak %17 artarken kentteki işsiz sayısı ise %88 civarında artmıştır. Kentteki işsizliğin artmasında en önemli etken olarak göç olgusu öne sürülebilir. Özellikle kırdaki kısıtlı işler sonucu kentte göçler artmış ancak kentte de iş yaratmada yaşanan sorunlarla birlikte işsiz sayısı çığ gibi büyümüştür. Cinsiyet ayrımına göre kent kır işsizliğine bakıldığında kadınların

daha çok kentte işsiz olduğu görülmektedir. Kadınların kentte artan İKO'ları sonucu kadın işsizliği kentlerde artmaktadır.

3-2-1-YAŞ GRUPLARINA GÖRE İŞSİZLİĞİN DAĞILIMI

Yaş gruplarına göre işsizlik incelendiğinde dikkat çekici bir durum olarak genç işsizliği göze çarpmaktadır. 15-19 ve 20-24 yaş aralığındaki nüfus içerisinde işsizlik 2001 yılından beri % 15'in üzerindedir. Hatta 2008 krizinden sonra bu oran 20-24 yaş aralığında % 25'i geçmiş, 15-19 yaş aralığında ise % 25'e yaklaşmıştır. Bu yaş aralığındaki nüfusun istihdam içindeki payı 2000'li yılların başı ile birlikte azalmasına rağmen 2009 yılına kadar işsizlik oranları ise tam tersine artmıştır.

Grafik 3-14:YAŞ GRUPLARINA GÖRE İŞSİZLİK(%)

Kaynak:TÜİK

Grafikten de anlaşılabileceği üzere 2009 yılı tüm yaş gruplarındaki işsizlik oranının tavan yaptığı yıl olarak göze çarpmaktadır. Sweezy bu durumu “iş çeviriminin refah evresinde sanayi istihdamı artıp yedek orduyu oluşturanların sayısı azalır. Bunun aksine, kriz ve depresyon evresinde, sanayi istihdamı azalmaya ve yedek orduyu oluşturanların sayısı artmaya başlar” şeklinde ifade etmektedir(Sweezy:2007:95).

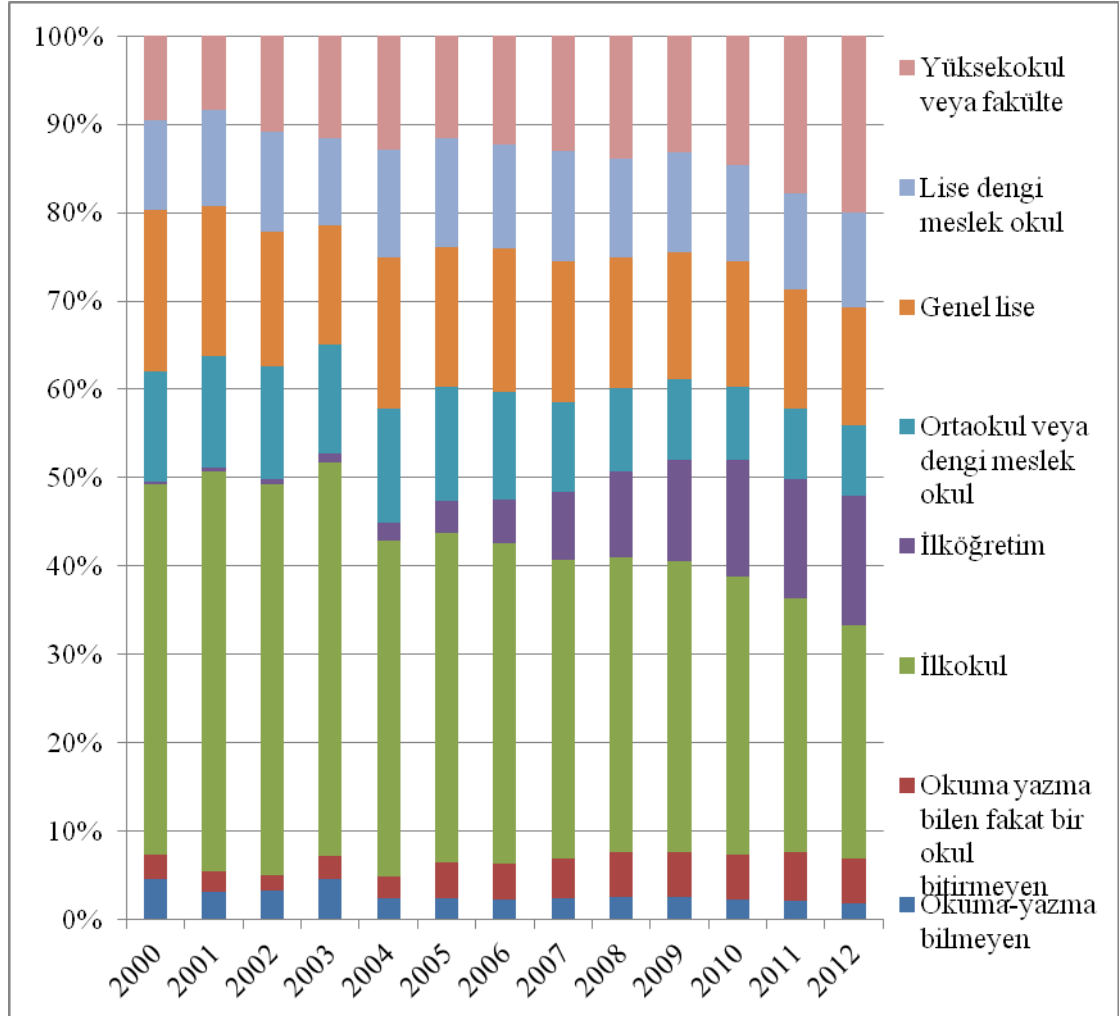
Grafikte ortaya çıkan bir başka kırılma yılı ise 2001 yılıdır. Burada özellikle 2000’nin başında ülkede bankacılık sistemini yıkan krizin istihdam piyasasına yansımalarının bir yıl gecikmeli olarak etki ettiği görülmektedir. Aynı durum büyük bir sıçrayışın olduğu 2009 yılı içinde geçerlidir. Dünyayı saran 2008 krizinin etkisinin 2009 yılında istihdam piyasası içinde hissedildiği net bir şekilde yukarıdaki grafikte gözükmemektedir.

Yukarıda yer alan grafikte çıkarılabilecek diğer bir sonuç istihdamın ana gövdesini oluşturan 25-34 yaş aralığındaki işsizlik oranı genç işsizliğini takip etmektedir. Toplam işsizlik içindeki payı ise 25-34 yaş aralığındaki nüfusun 15-24’e göre daha fazladır. Yaş aralıklarına göre işsizlik değerlendirildiğinde 35 yaşından sonra işsizlik oranı giderek azalmaktadır.

3-2-2-EĞİTİM DURUMUNA GÖRE İŞSİZLİK

Başka bir yapısal kırılıma ise işsizliğin eğitim seviyesi görünümünde yaşanmıştır. Küresel kriz tüm eğitim seviyelerini aşağı yukarı eşit oranda etkilemiş, ancak üniversite mezunları üzerindeki etkisi biraz daha fazla hissedilmiştir. Yukarıdaki grafik incelendiğinde ilk göze çarpan ilköğretim mezunlarında görülen azalıştır. Bu azalış ilköğretim mezunlarının kapatılarak yerine ilköğretimlerin açılması sonucu ortaya çıkmıştır. Okuma yazma bilmeyenlerinde işsizlik oranlarında bir azalma yaşanmıştır. Ancak burada yaşanan en önemli değişim üniversite mezunlarında yaşanmıştır. Üniversite mezunlarının işsizliği 2000 yılından itibaren düzenli olarak artmıştır. Bu artış 2009 yılıyla birlikte daha hızlı bir artışa dönmüştür. Bu durumun nedenleri arasında üniversite mezunlarının İKO’larının diğer gruplara göre daha yüksek olması bir neden iken diğer bir neden ise krizle birlikte nitelikli işlerde yaşanan kısmi azalışlardır.

Grafik 3-15:EĞTİM DURUMUNA GÖRE İŞSİZLİK(%)

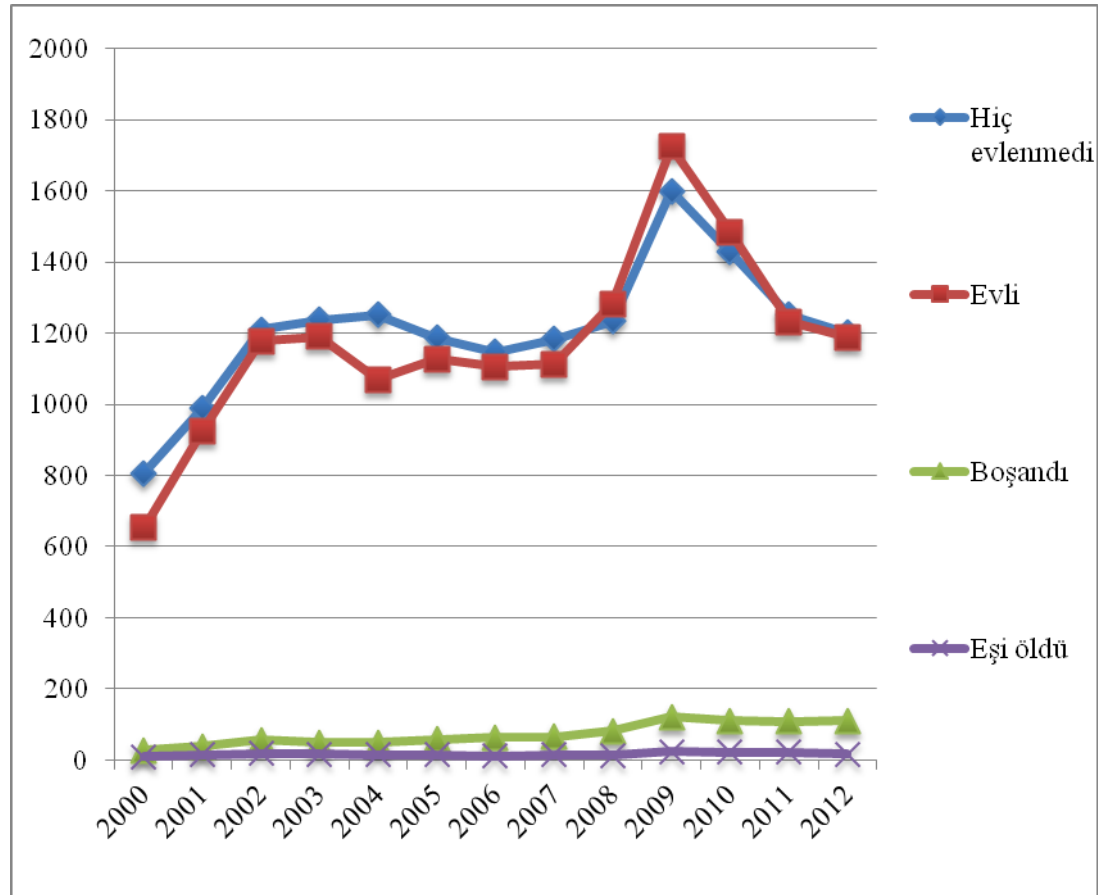

Kaynak:TÜİK

3-2-3-MEDENİ DURUMA GÖRE İŞSİZLİĞİN DURUMU

Aşağıda yer alan grfaik 3-16'da medeni duruma göre 2000-2012 yılları arasında ki işsizliğin görünümü yer almakatadır.

Grafik 3-16: MEDENİ DURUMA GÖRE İŞSİZLİĞİN DURUMU (BİN KİŞİ)

Kaynak:TÜİK

Medeni duruma göre işsizliği incelediğimizde bekar ve evli olanlarda işsiz sayısının daha çok olduğu gözükmemektedir. Bu iki grubun iş gücü piyasasına egemen iki grup olduğu düşünüldüğünde bu görüntüde doğaldır. Diğer iki grup olan boşananlar ve eşi ölenlerde ise işsiz sayısı diğer iki kategoriye göre daha azdır.

Grafikte hem bekar olanların hemde evli olanaların işsizlik sayıları yıllar içinde yukarı doğru dalgalı bir seyir izlemektedir. 2008 yılına kadar bekar olanların işsizlik

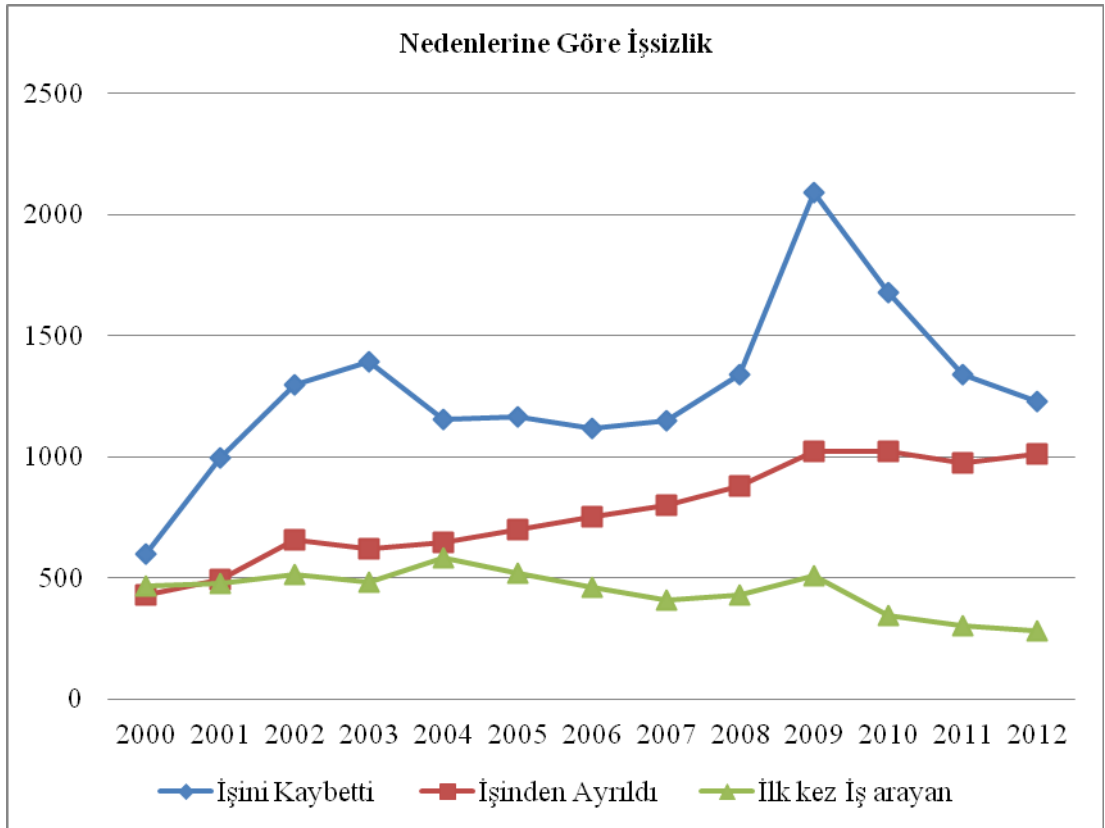
sayıları evlilerden fazla iken krizden sonra işsiz evlilerin sayısı bekarları geçmiştir. 2009 yılı diğer değişkenlerde olduğu gibi buradada tavan noktası olarak ortaya çıkmaktadır. Bu noktadan sonra evli ve bekarlarda işsizlik aşağı yönlü olmuş ve 2008 seviyesine dönmüştür.

Boşananlarda ise durum biraz daha farklıdır. Hafif dalgalanmalara rağmen yükseliş 2009 yılında olmuş ve bu yıldan sonra hafif bir azalış olmuştur. Bu azalış işsiz sayısını 2008 seviyesine döndürmemiş bu seviyenin biraz daha üstünde bir patikaya oturmuştur.

3-2-4-İŞSİZLİĞİN NEDENLERİNE GÖRE DAĞILIMI

Grafik 3-17’de işsizliğin nedenlerine göre dağılımı yer almaktadır. Grafiğe göre işini kaybetme işsiz kalmanın en önemli nedeni olarak ortaya çıkmaktadır.

Grafik 3-17:İŞSİZLİĞİN NEDENLERİNE GÖRE DAĞILIMI(BİN KİŞİ)

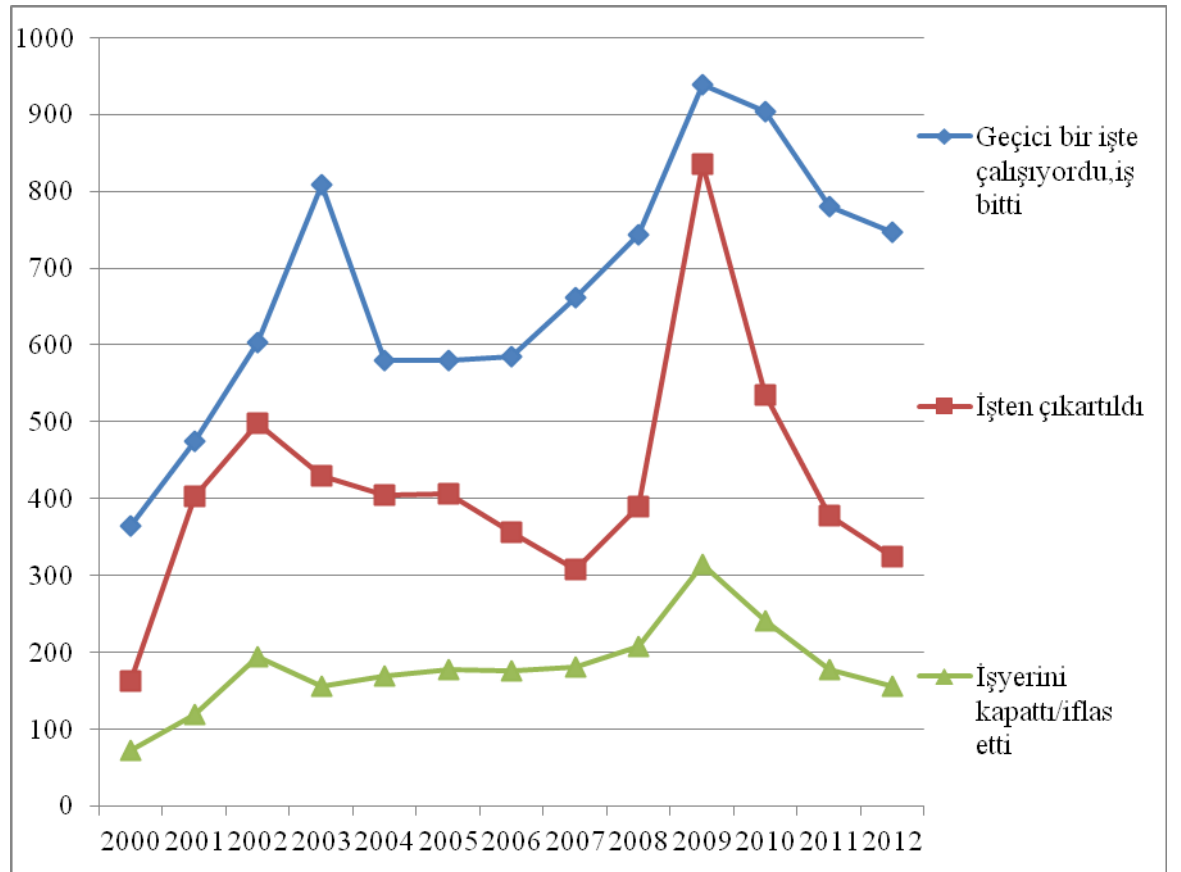

Kaynak:TÜİK

2000 yılında ilk kez iş arayanlar işinden ayrılanlardan fazla iken bu 2001 yılında değişmiş ve işinden ayrılanlar ilk kez iş arayanların sayısını geçmiştir.

İşini kaybedenler 2000 yılından 2003 yılına kadar sürekli artmıştır. Bu artışta 2000’de başlayan bankacılık krizinin etkisi çok fazla olmuştur. İşten çıkarılmaya alt gruplara göre bakıldığında bu durum daha net görülmektedir. İşten çıkarılmak suretiyle işini kaybedenlerin sayısı 2001 ve 2009 yılında keskin bir şekilde yükselmektedir.

Grafik 3-18:İŞİNİ KAYBEDENLERİN DAĞILIMI(BİN KİŞİ)

Kaynak:TÜİK

2000 yılında işinden çıkarılma sonucu işini kaybedenlerin sayısı yaklaşık 160 bin kişi iken 2001 yılında bu sayı 400 bine ulaşmıştır. İflas eden veya geçici işte çalışanların artışı ise daha az olmuştur. 2008 yılından 2009’a geçişte de benzer bir durum ortaya çıkmıştır. İşten çıkarılanların sayısı 400 binden 800 binin üzerine

çıkarak %100'lük bir artış göstermiştir. Geçici işte çalışan veya iflas edenler ise çok daha az oranda artmışlardır.

İşsiz sayısı içinde ilk kez işsiz kalanların sayısı ise bazı yıllardaki dalgalanmalar hariç azalmıştır. Burada özellikle eğitimi bitirip iş piyasasına girenlerin sayısındaki azalma önemli bir yer tutmaktadır. Özellikle 2008 yılında yeni açılan 41 üniversiteyle birlikte üniversiteli sayısının artması işsizliği azaltıcı bir pozisyon sağlamıştır. Ancak bu azalış geçici bir durumdur. Bu üniversiteler mezun vermeye başladıkça üniversite mezunu işsiz sayısında artış beklenmelidir.

3-2-5-UZUN SÜRELİ İŞSİZLİĞİN DAĞILIMI

Uzun süreli işsizlik ile ilgili tanımlamalar daha çok işsiz kalınan süreyi referans almaktadır. Bu çalışmada uzun süreli işsizliğin tanımında referans ILO'nun yaptığı tanımlamalardır. ILO bir yıl ve daha uzun süredir işsiz olanlar uzun süreli işsiz olarak tanımlanmaktadır.

Tablo 3-6: UZUN SÜRELİ İŞSİZLİK(BİN KİŞİ)

	1 yıldan az	1 yıl ve daha fazla 2 yıldan az	2 yıl ve daha fazla 3 yıldan az	3 yıl ve daha fazla	İş bulmuş başlamak için bekleyen	Toplam
2000	1139	190	72	44	52	1,497
2001	1516	264	90	54	43	1,967
2002	1668	428	176	94	98	2,464
2003	1812	323	156	104	97	2,493
2004	1423	456	256	206	42	2,385
2005	1412	429	261	241	46	2,388
2006	1449	414	216	192	57	2,328
2007	1609	402	170	139	57	2,377
2008	1871	410	167	118	45	2,611
2009	2563	538	199	135	37	3,471
2010	2147	533	208	124	35	3,046
2011	1896	428	168	91	31	2,615
2012	1862	401	147	71	36	2,518

Kaynak:TÜİK

Türkiye işgücü piyasasında uzun süreli işsizlik önemli bir sorundur. Yaklaşık her dört işsizden biri uzun süreli işsizdir. Uzun süreli işsizlik incelendiğinde 2000’li yıllar içerisinde 931 bin kişi ile 2005 yılında en yüksek seviyeye çıkmıştır. Sonra azalmaya başlayan uzun dönemli işsizlik krizle birlikte artış göstermiştir. Krizin emek piyasalarına etkisini gösterdiği 2009 yılında 872 bine çıkan uzun dönemli işsizlik 2010 yılıyla beraber azalmıştır. Tabi burada krizle birlikte uzun süredir işsiz olanlar tamamen umudunu yitirerek iş gücü piyasasına çıkamaya başlamıştır. Buda krizle birlikte yaşanan uzun dönemli işsizlik artışının gerçek anlamda ölçülmesini engellemektedir..

Türkiye’deki erkek uzun süreli işsizlerin sayısı, kadın uzun süreli işsizlerin sayısından fazladır. Ancak kadın işsizlerin içerisinde kadın uzun süreli işsizlerin oranı, erkek işsizlerin içerisinde erkek uzun süreli işsizlerin oranından fazladır. Ayrıca Erkeklerde eğitim düzeyi yükseldikçe uzun süreli işsizlik oranı düşerken, kadınlarda ise durum tam tersidir (Alabaş,2007:50).

3-3-TÜRKİYE’DE EKSİK İSTİHDAM PİYASASININ GÖRÜNÜMÜ

3-3-1-TÜRKİYE’DE EKSİK İSTİHDAM

Türkiye’de eksik istihdam verilerine 1988 yılından itibaren ulaşılabilmektedir. TÜİK’in hane halkı iş gücü anketlerinden çeşitli sorularının birleşiminden eksik istihdam hesaplanmaktadır. TÜİK eksik istihdamı 2009 yılına kadar görülemez ve görülebilir eksik istihdam olarak ele almıştır. TÜİK görülebilir eksik istihdamla 40 saatin altında çalışıp asıl işinde veya ikinci işinde daha fazla çalışmaya müsait olan çalışanları tanımlamaktadır. Görülemez eksik istihdamı ise gelir azlığı, kendi işinde çalışmamakta kaynaklı ikinci bir işi arayan veya asıl işini değiştirmek isteyenleri kapsamaktadır. TÜİK 2009 yılına kadar iş gücü piyasasına ilişkin verileri açıklarken, görülemez ve görülebilir eksik istihdamı toplulaştırıp toplam bir eksik istihdam verisi açıklamaktaydı.

Uluslararası Çalışma Örgütü tarafından düzenlenen 16. Çalışma İstatistikçileri Konferansında, mevcut eksik istihdam tanımı, yaşanan ölçüm zorlukları nedeniyle yeniden ele alınarak, eksik istihdam sorununu daha net ortaya koyabilecek “zamana bağlı eksik istihdam” ve “yetersiz istihdam” kavramlarına geçilmesine karar verilmiştir. “Hane halkı işgücü anketi soru kağıdında 2009 yılında bu doğrultuda gerekli düzenlemeler yapılmış olup, 2009 yılı Şubat dönemi sonuçlarından başlamak üzere, 2009 yılına kadar yayımlana gelen “eksik istihdam” kavramı yerine “zamana bağlı eksik istihdam” ve “yetersiz istihdam”a ilişkin bilgiler yayımlanmaktadır”(TÜİK).TÜİK zaman bağlı eksik istihdamı Referans haftasında istihdamda olan, esas işinde ve diğer işinde/işlerinde toplam olarak 40 saatten daha az süre çalışmış olup, daha fazla süre çalışmak istediğini belirten ve mümkün olduğu takdirde daha fazla çalışmaya başlayabilecek olan kişilerdir şeklinde tanımlamaktadır. Zamana bağlı eksik istihdam 2009 öncesi ölçülen görülebilir eksik istihdama denk düşmektedir. TÜİK görülemez eksik istihdamın yerine ise yetersiz istihdamı tanımlamıştır. TÜİK yetersiz istihdamı zamana bağlı eksik istihdam kapsamında yer almamak koşuluyla, referans haftasında istihdamda olan, son 4 hafta içinde mevcut işini değiştirmek için veya mevcut işine ek olarak bir iş aramış olan ve böyle bir iş

bulduğu takdirde 2 hafta içinde çalışmaya başlayabilecek olan kişilerdir şeklinde tanımlamıştır.

Eksik istihdam tanımlama yöntemlerinin değişmesi ve hanehalkı işgücü anketindeki yöntem-uygulama değişiklikleri eksik istihdam sayılarında ani düşüslere neden olmuştur. Örneğin 2000 yılında eksik istihdam 1999 yılına göre 2 puan azalmıştır. Şerife Özsuca'ya göre bu azalış 2000 yılında anketlerde yapılan yöntem ve uygulama değişikliklerinden kaynaklıdır(Özsuca,2003).

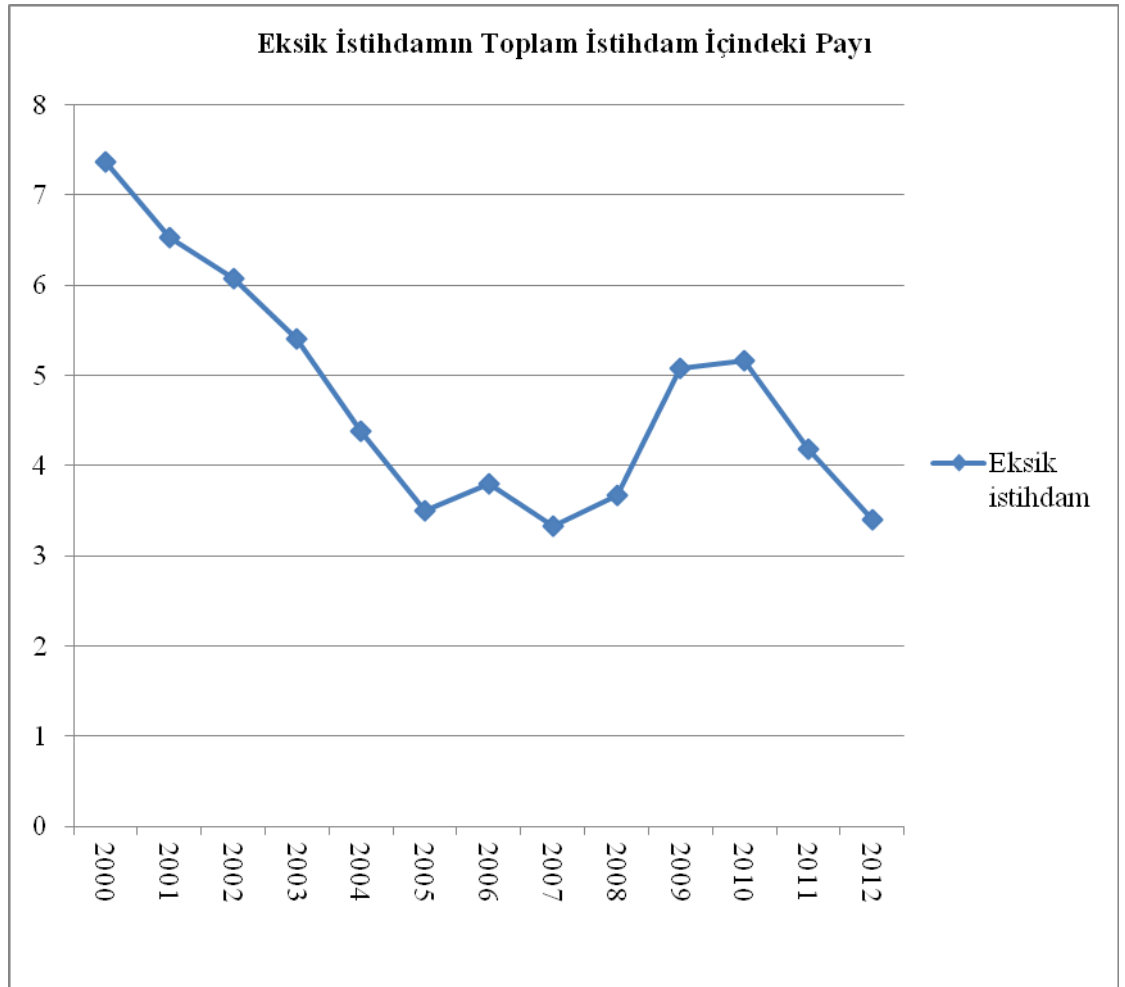
“1988 yılında yüzde 6,6 olan eksik istihdam oranı 1991,1994 ve 1999 ekonomik krizleri döneminde yükselmiş ve hemen sonraki yıllarda dalgalanma kaydetmiştir.Eksik istihdam oranlarındaki artış açık işsizlik oranlarındaki artışı sınırlamakta, kişiler daha düşük ücretlerle enformel sektörde iş bulmaya yönelmektedir”(Özsuca,2003.77-78).

1988-2000 yılları arasında eksik istihdam oranları yüksek seyretmiş ve yüzde altının altına inmemiştir. Bu yüksekliğin bir nedeni olarak işsizlik sigortasının ülkemizde 2000 yılında yürürlüğe girmesidir. “İşsizlik sigortasının olmadığı gelişmekte olan ülkelerde olduğu gibi Türkiye’de işsiz kalmanın maliyeti çok yüksek olduğu için, kişiler işin niteliğine ya da ücretin düşüklüğüne bakmaksızın buldukları işe girmek zorunda kalabilmektedirler”(Ansal ve arkadaşları,2000:121).

Grafik 3-19 bize 2000 yılı ile 2012 yılı arasındaki eksik istihdamın toplam istihdam içindeki payını göstermektedir. Bu grafiğe göre 2000 yılından 2005 yılına kadar eksik istihdam sürekli bir düşüş göstermiştir. 2006 yılında hafif bir yükseliş ortaya çıkmıştır. Bu yükseliş 2007 yılında çok küçük bir oranda azalmıştır. 2008 yılıyla birlikte 2010 yılına kadar eksik istihdam sürekli bir artış içine girmiştir. Bu artışın iki ana nedeni bulunmaktadır. Bunlardan birincisi 2009 yılının başında yine hane halkı işgücü anketlerinde yöntem ve uygulamada yapılan değişikliktir. Bu değişiklikle artık eksik istihdam toplulaştırılarak verilmek yerine zaman bağı ve yersiz olarak verilmiştir. Bu ayrımla birlikte ölçüm zorluğu olan görülmez eksik istihdam-yetersiz istihdam daha sağlıklı ölçülmeye başlamıştır. İkincisi ise 2008 yılında başlayan ekonomik krizdir. Ekonomik krizle birlikte artan işsizlik ve iş olanaklarının daralmasıyla birlikte çalışanlar buldukları işin saatine veya niteliğine

bakmak yerine buldukları ilk işe girmeye başlamıştır. Burada sanayi sektöründe artan kısa dönemli çalışma eksik istihdamı artırmıştır. Diğer bir sonuçta krizle beraber tarıma dönüşün olduğunu istihdamın durumuyla ilgili olan kısımda görmüştük. Tarımın doğası gereği çalışma saatlerinin azlığı ve yeteneğin yeterince kullanılmadığı bilinmektedir. Yaşanan dönüşlerde eksik istihdamın artmasına neden olmuştur.

Grafik 3-19:TÜRKİYE’DE EKSİK İSTİHDAMIN GÖRÜNÜMÜ

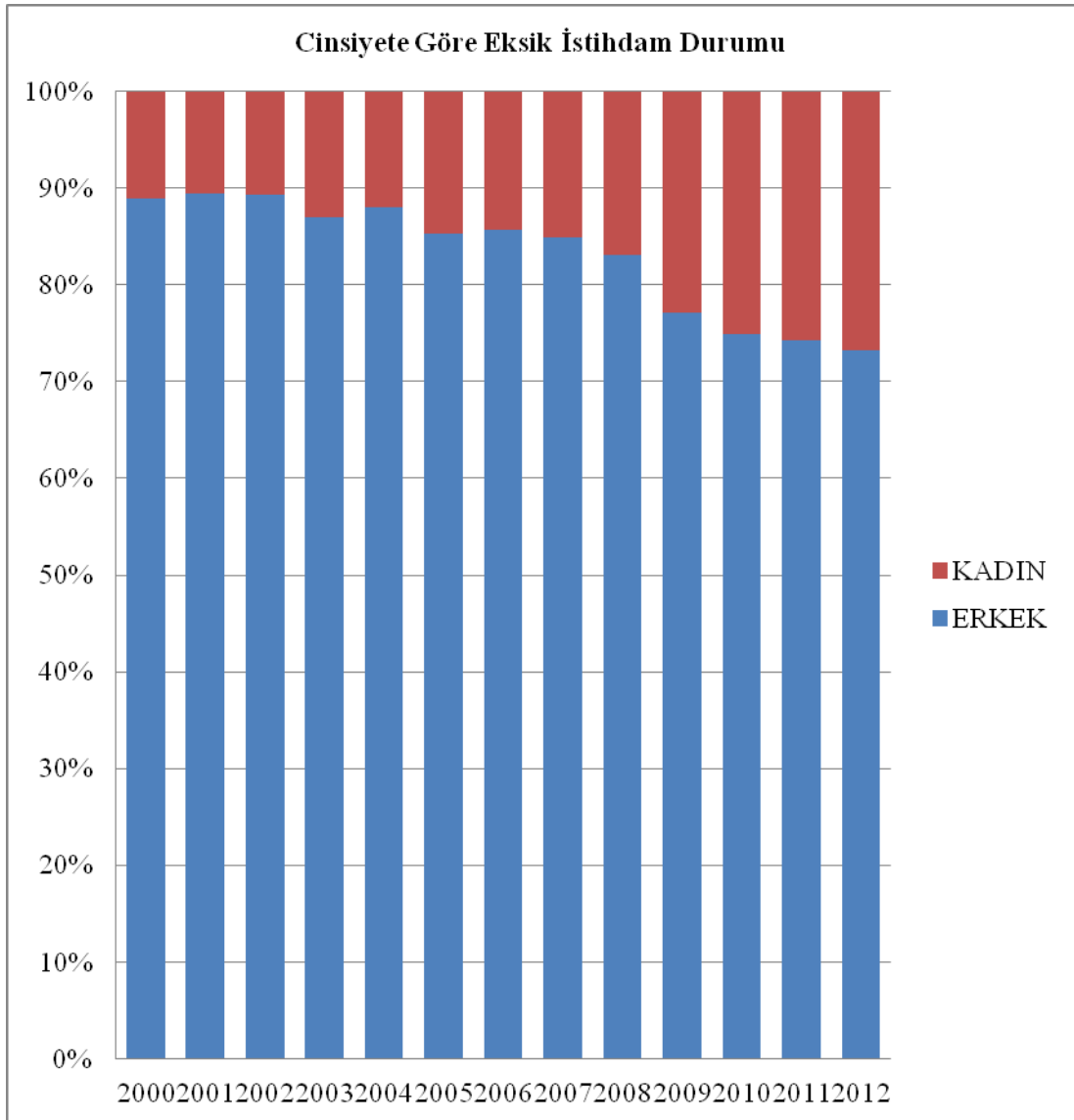

Kaynak:TÜİK

3-3-1-1:CİNSİYETE GÖRE EKSİK İSTİHDAM

Cinsiyet ayrımına göre eksik istihdama bakıldığında 2000 yılından 2012 yılına kadar her yılda kadınların eksik istihdam içindeki payı giderek artmıştır. Kadınların eksik istihdam edilenler içindeki payı %10 civarından %16-%17 civarına yükselmiştir. Bu yükselişin en önemli nedenlerinden bir tanesi kadınların artan işgücüne katılım oranıdır. Bunun yanı sıra kadınların erkeklere göre iş bulma ihtimalinin düşük olması nedeniyle kadınlar buldukları işlerde erkeklere göre daha az seçici davranmaktadır.

Grafik 3-20:CİNSİYETE GÖRE EKSİK İSTİHDAM(%)

Kaynak:TÜİK

Hane halkı işgücü anketi mikro veri setlerindeki veriler incelendiğinde kadınların daha çok tarım sektöründe istihdam edildiği ortaya çıkmaktadır. Tarımda kadınların eksik istihdam oranı diğer sektörlerle göre daha fazladır. Örneğin hane halkı işgücü anketleri mikro veri setinde anketlere katılan kadınlarda tarım sektöründe çalışanlar içindeki eksik istihdamda olanların sayısı 2000 yılından itibaren sürekli dalgalanırken 2008 kriziyle birlikte tarıma dönüşlerin başlamasıyla birlikte ankete katılan kadınlar içinde eksik istihdam edilen sayısı hızlı bir yükseliş göstererek 4 katına çıkmıştır. Ayrıca ankete katılanlar arasında imalat sanayi içinde eksik istihdam edilen kadınların sayısı da artmıştır. Anket verileri daha alt sektörlerle ayrıştırıldığında kadınların giyim sanayide erkeklerden daha fazla eksik istihdam edildiği gözükmemektedir.

Diğer bir yandan kadınların 2008 kriziyle birlikte eksik istihdamdaki payı diğer yıllara göre daha hızlı yükselmiştir. Burada özellikle kadınların krizle birlikte kötüleşen aile ekonomisine katkı için iş gücü piyasasına çıkmasının etkili olduğu ifade edilebilir. Krizle birlikte iş gücü piyasasına çıkan kadın seçici davranmamakta ve nerdeyse bulduğu ilk işe girmektedir. Tabi burada Türkiye iş gücü piyasasının kadınlara yönelik iş yaratamama sıkıntısı da etkili olmuştur.

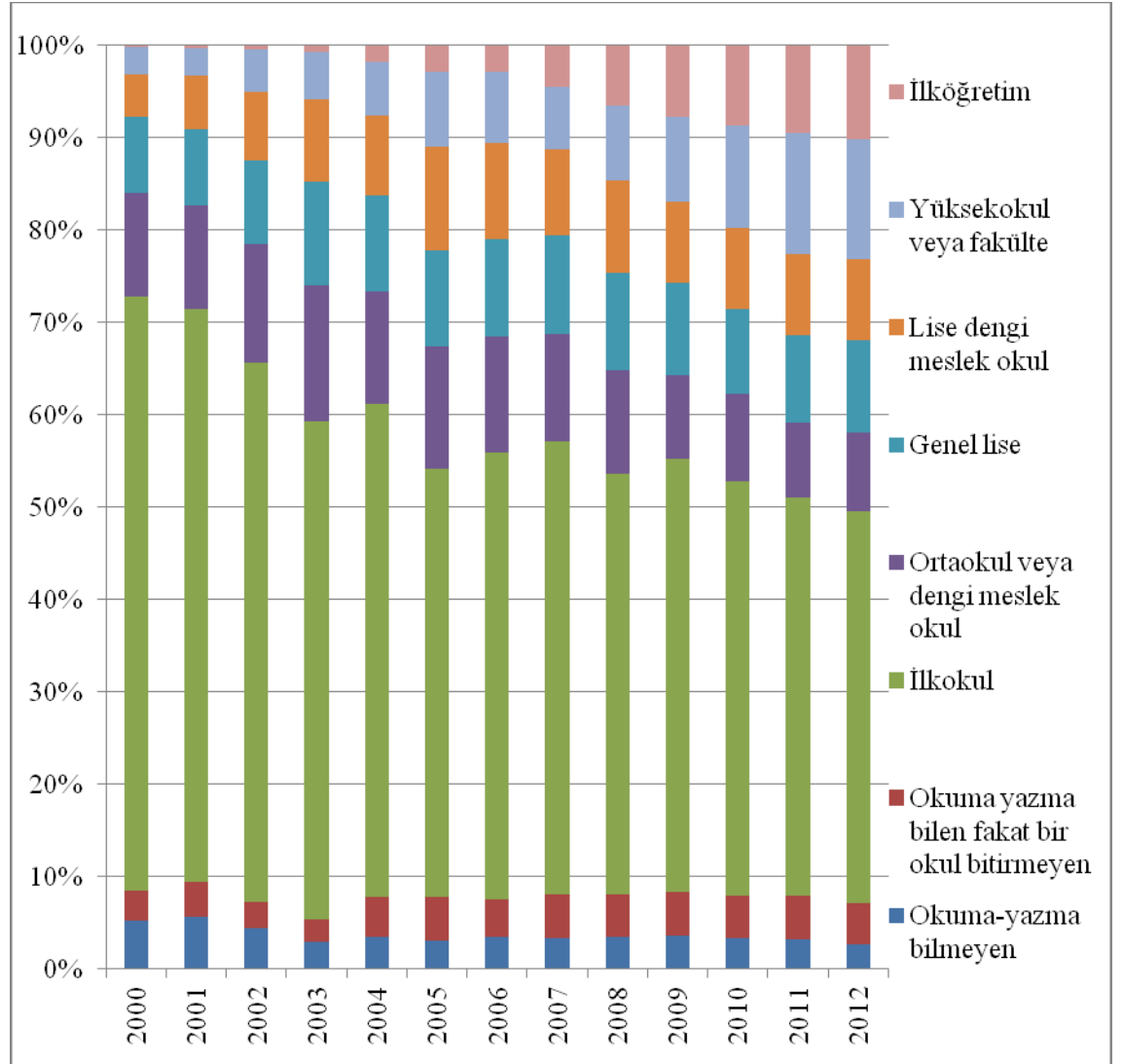
Erkeklerin eksik istihdam içindeki payına bakıldığında ise kadınların aksine erkeklerin payı giderek azalmaktadır. Buradaki azalışta kadınların iş gücü içindeki payının artışıyla birlikte koşulları kötü olan işlerde kadınların çalışması da etkilidir. Ayrıca iş gücü piyasasının erkeklere yönelik daha güvenceli iş yaratma kapasitesi kadınlara göre daha fazladır. Erkeklerde de kadınlar gibi 2008 kriziyle birlikte eksik istihdam edilenlerin sayısı artmıştır. Burada krizle birlikte işsizliğin artması sonucu iş arayanlar iş bulmanın zor olacağı düşüncesiyle seçici davranmamakta ve eksik istihdam koşullarında da çalışmaktadır.

3-3-1-2-EĞİTİM DURUMUNA GÖRE EKSİK İSTİHDAM

Eğitim seviyesiyle eksik istihdam ilişkisi aşağıdaki grafikte gösterilmiştir. Grafik incelendiğinde eksik istihdam edilenler içinde en büyük pay ilkökul mezunlarıdır. Ancak bu oranda yıllar itibariyle düşmektedir. Bu düşün ana nedenlerinden biri ilkökul ve ortaöğrenimin birleştirilmesi sonucu ilköğretimin yani sekiz yıllık ilk

basamağın oluşturulmasıdır. Grafikte de dikkatli bakılırsa 2000 yılından itibaren ilköğretim mezunlarının eksik istihdam edilenler içindeki payı giderek artmaktadır. Br okul bitirmeyenler ile okuma yazma bilmeyenlerin durumu ise yatay bir seyir izlemektedir.

Grafik 3-21: EĞTİM DURUMUNA GÖRE EKSİK İSTİHDAM(%)

Kaynak:TÜİK

Grafikte diğer dikkat çekici unsur ise yüksek öğretim mezunların eksik istihdam edilenler içindeki payının giderek artmasıdır. Grafiğe yüksek öğretim mezunları 2012 yılında ilköğretim mezunlarından sonra en fazla eksik istihdamın olduğu gruptur.

2000 yılında eksik istihdamdaki üniversite mezunlarının sayısı 47 bin iken bu rakam aradaki yıllarda dalgalanmayla birlikte 2012 yılında 110 bin kişi olmuştur.

Burada önemli hususlardan birisi ise yetersiz istihdamdır. 1989-1998 yılları arasında görülemez eksik istihdamın kriterlerinden olan esas mesleğinde çalışmadığı için iş arayanların payları normalde yüzde iki civarındayken bu oran yüksekokul mezunlarında yüksektir. Ansal ve arkadaşlarının yaptığı çalışmada 1998 yılında kentli erkek yüksekokul mezunlarında bu oran yüzde 15,8 iken kadınlarda bu oran yüzde 20'ye yükselmiştir. 2009 yılına kadar elimizde yetersiz istihdam–görülemez eksik istihdamla ilgili net veriler olmadığı için bu durumu açıklamak 2009 sonrası verilerle daha anlamlı olacaktır. 2009 yılında 46 bin olan yüksekokul mezunu yetersiz istihdamı okuma yazma bilmeyen, bir okul bitirmeyen ve ilköğretim mezunlarından fazlayken 2012 yılında bu rakam 58 bin çıkmış ve bu rakam sadece ilkokul mezunlarından azdır. Üniversite mezunlarının esas işinde çalışmaması, beklediği geliri elde edememesi bu eksik istihdam türünün yükseköğretim mezunlarında yüksek çıkmasının nedenleri arasındadır.

Diğer yandan lise mezunlarındaysa eksik istihdam sayıları dalgalı bir seyir izlemiştir. Genel lise mezunlarından 132 bin kişi 2000 yılında eksik istihdamdayken aralardaki dalgalanmayla birlikte 2012 yılında bu sayı 84 bine düşmüştür. Meslek lisesi mezunlarından eksik istihdamda olanların sayısı 2000 yılında 74 bin iken 2012 yılında bu sayı küçük bir düşüşle 73 bine inmiştir.

3-3-1-3- YAŞ GRUPLARINA GÖRE EKSİK İSTİHDAM

Tablo 3-7, 2000-2012 yılları arasında ki yaş ile eksik istihdam ilişkisini göstermektedir.

Tablo 3-7: YAŞ GRUPLARINA GÖRE EKSİK İSTİHDAM(BİN KİŞİ)

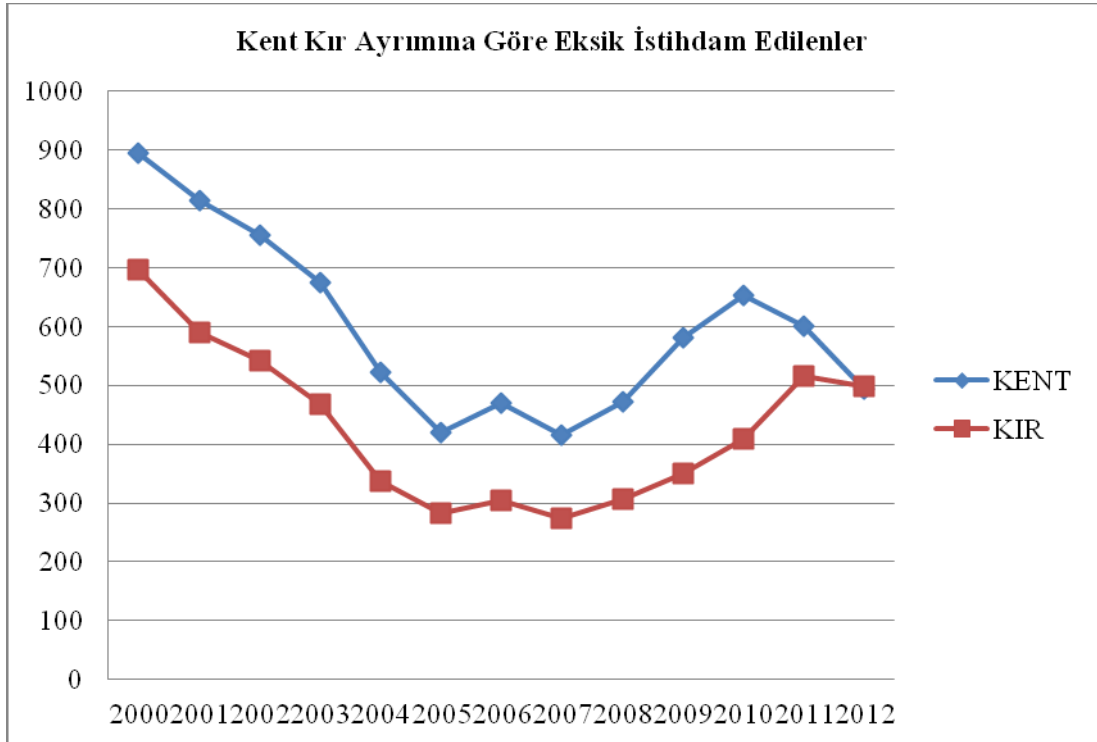
	YAŞ DAĞILIMINA GÖRE EKSİK İSTİHDAM												
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
15-19	182	172	134	112	76	57	50	43	50	72	69	59	41
20-24	272	222	198	196	134	116	113	90	107	136	139	129	103
25-29	343	296	279	247	177	147	170	131	140	188	199	175	141
30-34	253	219	228	198	153	119	136	119	135	178	189	176	144
35-39	202	182	182	151	130	103	117	110	120	161	179	146	127
40-44	140	133	116	104	88	72	81	80	89	135	150	127	109
45-49	96	82	78	73	51	43	51	60	65	99	115	91	79
50-54	51	48	47	35	28	24	29	31	42	61	68	57	57
55-59	25	26	20	17	13	10	15	14	18	31	40	31	28
60-64	14	14	10	5	6	7	6	8	8	13	12	13	10
65+	13	9	6	6	3	4	8	4	4	7	5	5	5

Kaynak:TÜİK

Türkiye’de yaş ile eksik istihdam arasında ters u ilişkisi olduğu yukarıda yer alan tablo incelendiğinde ortaya çıkmaktadır. Eksik istihdam sayıları 15-19 yaş grubundan itibaren yükselmekte 25-34 yaş aralığında tavan yapmakta daha sonrada aşağı yönlü olmaktadır. 50’li yaşlarla birlikte eksik istihdam edilen çalışan sayısı 15-19 yaşa aralığındaki sayınsın altına düşmektedir. Tabloda yer alan diğer bir dikkat çekici durum ise 15-19 yaşa aralığında olan eksik istihdamdakilerin giderek azalmasıdır. 2000 yılında 182 bin olan sayı bazı yıllar hariç sürekli azalarak 2012 yılında 41 bine düşmüştür. Bu azalış trendini bozan yıl olarak 2009 öne çıkmaktadır. Krizle birlikte 2009 yılında 15-19 yaş grubunda olan eksik istihdamlı sayısı 2008 yılına göre 22 bin kişi artmıştır. Yukarıda yer alan tablo incelendiğinde 2008 yılından 2009 yılına geçişte bütün yaş gruplarında eksik istihdam edilenlerin sayısı artmıştır. Bu artış 60-64 ve 65+ yaş grupları hariç 2010 yılında da devam etmiştir.

3-3-1-4-YAŞADIĞI ÇEVRE GÖRE EKSİK İSTİHDAM

Grafik 3-22: KENT KIR AYRIMINA GÖRE EKSİK İSTİHDAM(BİN KİŞİ)

Kaynak:TÜİK

Kent kır ayrımına göre eksik istihdama bakarsak her iki alanda da eksik istihdam 2000-2005 yılları arasında düştüğü görülmektedir. 2006 yılında bir artış gerçekleşse de bu dikkate değer bir artış olmamıştır. 2007 yılında hem kentte hem de kırdaki eksik istihdam edilenlerin sayısı en alt seviyeye inmiştir. 2007 yılıyla birlikte her iki alanda da eksik istihdam artmaya başlamıştır. Kentte yaşayanlar içinde eksik istihdam 2010 yılına kadar artmış ve sonra azalmıştır. Kırdaki ise 2011 yılı eksik istihdam edilenlerin sayısındaki yükseliş durmuş ve azalmıştır. Kırdaki yaşayanlar eksik istihdam edilenlerin sayısı kentte yaşayanlar eksik istihdam edilenlerin sayısını 2012 yılında geçmiştir. Burada önemli olan nokta 2008 yılıyla birlikte tarıma dönüşün olduğudur. Özellikle krizle birlikte kentte iş olanakları daralan çalışanların bir kısmı kırdaki dönüş yapmış ve tarım istihdamı içinde yer almıştır. Tarım istihdamı da yapısal özellikleri nedeniyle eksik istihdam edilme özelliklerini daha fazla barındırmaktadır. 2009 yılından sonraki ayrıma göre bakıldığında kentte çalışıp eksik istihdamda olan erkekler daha çok yetersiz istihdamdadır. Kentte yaşayanlar eksik istihdamda olan kadınlarda ise durum erkeklerin tam tersidir. Kadınlar daha çok zamansız eksik istihdamın içinde yer almaktadır. 2009 yılında yapılan ayrıma göre kırdaki durumuna baktığımızda hem kadınlarda hem de erkeklerde eksik istihdamın daha çok zaman bağlı eksik istihdam olduğu gözükmemektedir. Burada dikkat çeken başka bir nokta ise 2008 krizinden sonra kırdaki eksik istihdam edilen kadınların sayısı 2007 yılının neredeyse 3 katıdır.

4-EKONOMETRİK UYGULUMA VE SONUÇLARI

4-1-VERİ SETİ

Çalışmamızın bu bölümünde Türkiye’de eksik istihdamı etkileyen faktörler incelenmiştir. Bu bölümde TÜİK 2007-2010 arası hane halkı iş gücü anketleri mikro veri setinden yararlanılmıştır. TÜİK Hane Halkı İş Gücü Anketleri Türkiye’de emek piyasası ile ilgili en geniş anket olarak bilinmektedir.

“Türkiye İstatistik Kurumu tarafından 1988 yılından itibaren düzenli olarak uygulanmakta olan Hanehalkı İşgücü Anketi istihdam edilenlerin; iktisadi faaliyet, meslek (ya da tuttuğu iş), işteki durum ve çalışma süresi, işsizlerin ise; iş arama süresi ve aradıkları meslek (ya da iş) ve benzer özellikleri hakkında bilgi derlemek amacıyla uygulanmakta olup, ülkedeki işgücü piyasasının özellikleri hakkında bilgi veren (arz yönüyle) temel veri kaynağıdır. Veriler, belirlenen örnekleme yöntemine göre seçilen hanehalklarından derlenmektedir. Hanehalkı İşgücü Anketlerinde kullanılan istatistiki birim “hanehalkları”dır. Hanehalkında bulunan tüm fertlere ilişkin demografik bilgiler (yaş, cinsiyet, eğitim durumu, hanehalkı reisine yakınlık) alınmaktadır. İşgücü durumunun tespitine yönelik sorular ise 15 ve daha yukarı yaştaki fertlere sorulmaktadır. Anket 1988 yılından itibaren uygulanmaktadır. 1988-1999 yılları arasında yılda iki kez (Nisan ve Ekim aylarının son haftası referans alınarak) uygulanan anket, 2000 yılından itibaren aylık olarak uygulanmaktadır. Anket sonuçları 2000-2003 yılları arasında dönemsel (yılda 4 kez) olarak açıklanmış olup, 2004 yılından itibaren hareketli üçer aylık dönem verileri esas alınmak suretiyle her ay yayımlanmaktadır” (TÜİK).

Analizimizde toplam 1988259 anket kullanılmıştır. Analiz yapılırken SPSS 18 paket programından yararlanılmıştır. Çalışmada istihdam ve işsizliği belirleyen faktörleri analiz etmek için lojistik regresyon modeli oluşturulmuştur. Lojistik regresyon analizimizde binary (ikili) lojistik regresyon yapılmıştır. Model oluşturulduktan sonra analizi kolaylaştırılması için mikro veri setleri üzerinden çeşitli uygulamalar yapılmıştır.

4-2-MODEL

Lojistik regresyon ya da logit modeli ikili bağımlı değişken için tasarlanmış doğrusal olmayan regresyon modelidir. “Lojistik regresyon analizi sınıflandırma ve atama işlemlerini yapmak için kullanılan yöntemlerden birisidir”(Güneri, N., Apaydın, A:2004). “Lojistik regresyonun temelde amacı, diğer regresyon yöntemleri gibi bir ya da birden çok bağımsız değişken ile bağımlı değişken arasındaki ilişkiyi modellemektir”(Atan, Murat ve Ersin Çatalbaş:2004). “Logistik regresyonda amaç, en az değişkeni kullanarak en iyi uyuma sahip , bağımlı ve bağımsız değişkenler arasındaki ilişkiyi tanımlayabilen ve kabul edilebilir bir model kurmaktır”(Özdamar,2004:591).

Doğrusal regresyon modelleri bağımlı ve bağımsız değişkenlerin sürekli değişken olmasını gerektirmektedir. Ayrıca , bağımlı ve bağımsız değişken setlerine ait dağılımların normalliği, gözlem değerine ait hata dağılımlarının normalliği gibi koşulların karşılanması gerekmektedir. “Lojistik regresyon ise bağımlı değişkenin sürekli yada nicel olmadığı, kategorik veya sınıflamalı olduğu durumlar için uygun bir analizdir”(Çokluk,Şekercioğlu,Büyüköztürk,2011:49).

“Lojistik regresyonda da, doğrusal regresyon analizinde olduğu gibi bazıdeğişken değerlerine dayanarak tahmin yapılmaya çalışılır. Ancak bu iki yöntem arasında üç önemli fark vardır

1. Doğrusal regresyon analizinde tahmin edilecek olan bağımlı değişken sürekli iken, Lojistik Regresyon Analizinde bağımlı değişken kesikli bir değer alabilmektedir.
2. Doğrusal regresyon analizinde bağımlı değişkenin değeri, Lojistik Regresyon Analizinde ise bağımlı değişkenin alabileceği değerlerden birinin gerçekleşme olasılığı tahmin edilir.
3. Doğrusal regresyon analizinde bağımsız değişkenin çoklu normal dağılım göstermesi şartı aranırken, Lojistik Regresyon Analizinde böyle bir şart yoktur”(Elhan, 1997:4-29).

$$L_i = Z = \ln(P_i/(1 - P_i)) = \beta_0 + \sum_{i=2}^k \beta_i X_i \quad (1)$$

Logit modelde P 0 ile 1 arasında değer alırken, Li $-\infty$, $+\infty$ arasında değişmektedir. Olasılık da 0 ile 1 arasında değer almaktadır (Kutlar,2009:196).

Lojistik regresyon modellerinin ilk kullanımı biyoloji alanında olup, Berkson 1944,1953 ve 1955 yıllarında çalışmalarında lojistik regresyonu ilk kullanan kişidir. Daha sonra lojistik regresyon modelinin kullanımı artmış ve tıp, meteoroloji, ekonomi, eğitim bilimleri ve ulaşım alanlarında kullanılmaya başlanmıştır.

Çalışmamızda (2) numaralı model oluşturulmuş olup, bu modelde Y bağımlı değişken, β_0 sabit ve X ise bağımsız değişkeni ifade etmektedir.

$$Y_i = \beta_0 + \sum_{j=0}^m \beta_j X_{ij} + \epsilon_i \quad (2)$$

Lojistik regresyonda analiz güvenirliği için ki kare testi veya hosmer-lemoshow g istatistiği kullanılmaktadır. Ki-Kare testi için log benzerlik fonksiyonu kullanılır. Bu istatistik, sabit terim dışındaki tüm logit katsayılarının sıfıra eşit olup olmadığını sınamaktadır. Model Ki-Kare istatistiği bir olabilirlik oranı testidir (Kalaycı,2006:292).

4-3-AMPRİK ÇALIŞMA

Burada TÜİK Hane Halkı İşgücü Anketleri 2007-2010 arası Mikro Veri Setlerinde yararlanılmıştır. TÜİK Hane Halkı İş Gücü Anketleri Türkiye’de emek

piyasası ile ilgili en geniş anket olarak bilinmektedir. Analizimizde toplam 1988259 anket kullanılmıştır. Bu anketler içerisinde 502101 kişi istihdamdadır. İstihdamda olanlar içerisinde ise 23966 kişi eksik istihdamdadır. Analiz yapılırken SPSS 18 paket programından yararlanılmıştır. Burada analizi kolaylaştırılması için mikro veri setleri üzerinden çeşitli uygulamalar yapılmıştır.

Analiz için lojistik regresyon analizi kullanılmıştır. Çalışmada eksik istihdamı nelerin ne kadar etkilediği bulunmaya çalışılmıştır. Analizde eksik istihdamda olanlar 1 değerini alırken eksik istihdamda olmayan fakat istihdamda olanlar 0 değerini almıştır.

Çalışmada ayrıca analizi kolaylaştırmak için kontrol değişkenler atanmıştır. Cinsiyet ayrımına göre kontrol değişkenimiz erkek olup erkek olanlar 0 değerini alırken kadınlar 1 değerini almıştır. Yaş aralığında ise 15-24 yaş kontrol değişkeni olmuştur. Bu aralığın alınma nedeni genç nüfustaki durumun daha toplu bir şekilde analiz edilmek istenmesidir. Eğitim seviyesine göre bakıldığında ise bir okul bitirmeyenler 0 değerini almaktadır. Kontrol değişkenin okul bitirmeyenler olması ise eğitim seviyesi arttıkça eksik istihdamın bu artışa göre nasıl şekillendiğini anlamak istememizdir. Medeni durum değişkeninde kontrol noktamız bekar olmaktır. Çalışanın çalıştığı işyerinin durumu yani tarla bahçe olması düzenli işyeri olması gibi değişkenlerin olduğu soruda kontrol değişkenimiz tarla-bahçede çalışıyor olmaktır. Çalışanın durumunu ifade eden ücretli-yevmiyeli,kendi hesabına çalışan veya evde çalışan sorusunda ise kontrol noktamızı ücretli-yevmiyeli-maaşlı cevabı olmuştur. Çalışılan sektör sorusunda ise Tarım cevabı 0 şeklinde işlenmiştir. İşyeri büyüklüğünde ise 1-10 kişi arası çalıştıran mikro işyerleri kontrol değişkenimiz olmuştur. Herhangi bir sosyal güvenlik kurumuna kayıtlı olup olmadığı sorusunda kayıtlı ise 1 kayıtlı değilse 0 olarak yer almıştır. Kent veya kırdaki yaşamaya göre de kentte yaşamak 1 kırdaki yaşamak ise 0 değeri verilmiştir. Analizimizde yıl değişkeni de kullanılmıştır. Burada Uluslararası krizin tüm dünyaya etki etmeye başladığı 2008 yılı kontrol noktamızdır. 2007 yılı ise krizin öncesindeki durumu anlamamızı kolaylaştırmak için konulmuştur. Ayrıca bölgesel olarak ta eksik istihdamın nasıl değiştiği de önemli olduğu için bölgesel değişkende analizimizde yer almıştır. Bu

soruda TÜİK tarafından Türkiye'nin en büyük şehri olan İstanbul ayrı bir bölge kabul edildiği için kontrol değişkeni olarak ele alınmıştır.

Analizde Wald score testi uygulanarak değişkenlerin analize alınmasının analize ne kadar anlamlılık katacağı izlenmiştir. Ayrıca Hosmer-Lemeshow testi uygulanarak analizin güvenilirliği kontrol edilmiştir.

4-4.SONUÇLAR VE YORUMLARI

		B	Wald	Sig.	Exp(B)
CİNSİYET	KADIN	-0,825	213822,81	0	0,438
YAŞ ARALIĞI	15-24		295974,987	0	
	25-29	0,155	5000,168	0	1,167
	30-34	0,09	1356,863	0	1,095
	35-39	0,048	341,094	0	1,049
	40-49	-0,215	7314,786	0	0,807
	50-59	-0,794	68893,7	0	0,452
	60-+	-1,868	141464,81	0	0,154
EĞİTİM DURUMU	BİR OKUL BİTİRMEYENLER		39324,871	0	
	İLKOKUL MEZUNU	0,224	10088,798	0	1,252
	İLKÖĞRETİM MEZUNU	0,159	3842,413	0	1,173
	GENEL LİSE MEZUNU	0,361	16050,19	0	1,435
	MESLEK VEYA TEKNİK LİSE MEZUNU	0,408	19322,379	0	1,504
	YÜKSEKOKUL VEYA ÜNİVERSİTE MEZUNU	0,548	27597,301	0	1,73
MEDENİ DURUM	BEKAR		14721,635	0	
	EVLİ	-0,042	481,243	0	0,959
	BOŞANDI	0,452	10379,465	0	1,571
	EŞİÖLDÜ	0,037	30,544	0	1,037
İŞYERİNİN DURUMU	TARLA-BAHÇE		522760,389	0	
	DÜZENLİ İŞYERİ	-0,582	6380,296	0	0,559
	PAZAR YERİ	0,329	1420,954	0	1,39
	SEYYAR VEYA SABİT OLMAYAN	0,606	7231,573	0	1,832
İŞTEKİ DURUM	EVDE	1,255	26392,071	0	3,508
	ÜCRETLİ-MAAŞLI-YEVMİYELİ		94934,478	0	
	İŞVEREN	-0,986	59814,903	0	0,373

SEKTÖR	KENDİ HESABINA	-0,244	20326,562	0	0,783
	ÜCRETSİZ AİLE İŞÇİSİ	-0,456	41269,188	0	0,634
	TARIM		2185,906	0	
	SANAYİ	-0,147	410,72	0	0,863
	İNŞAAT	-0,122	286,098	0	0,885
	HİZMETLER	-0,069	93,397	0	0,934
ÇALIŞAN SAYISI	1-10 ARASI		18092,9	0	
	10-50 ARASI	-0,112	2794,921	0	0,894
	50-250 ARASI	-0,321	11040,114	0	0,725
	250-500 ARASI	-0,351	4361,369	0	0,704
	500-+	-0,492	7949,599	0	0,611
SGK	KAYITLI	-0,953	338160,654	0	0,386
KENTKIR	KENT	0,063	1679,746	0	1,065
YIL	2008		86881,597	0	
	2007	-0,121	4648,483	0	0,886
	2009	0,227	18940,338	0	1,255
	2010	0,313	37571,35	0	1,367
BÖLGESEL DURUM	İSTANBUL		1052220,53	0	
	BATI MARMARA	1,698	211592,291	0	5,464
	EGE	1,474	207045,384	0	4,366
	DOĞU MARMARA	1,005	75594,893	0	2,733
	BATI ANADOLU	1,799	301847,977	0	6,043
	AKDENİZ	2,283	557282,144	0	9,804
	ORTA ANADOLU	0,896	40840,731	0	2,449
	BATI KARADENİZ	1,602	206334,89	0	4,962
	DOĞU KARADENİZ	1,398	125007,952	0	4,047
	KUZEY DOĞU ANADOLU	1,037	48050,657	0	2,821
	ORTA DOĞU ANADOLU	1,99	295511,011	0	7,313
	GÜNEY DOĞU ANADOLU	0,388	8666,328	0	1,474
	SABİT	-3,693	715842,153	0	0,025
N			502101		
-2 Log likelihood			23759257,41		
Nagelkerke R Square			0,163		
Hosmer and Lemeshow Ki-Kare			4581,303		

20007-2010 yılları hane halkı işgücü anketleri mikro veri setlerinn 4 yıllık verileri birleştirerek lojistik regresyon analizi yapılmıştır. Yapılan analiz sonucu 2007-2010 yılı arasında kadınların eksik istihdamda olma olasılığı erkeklere göre

daha azdır. Çıkan sonuçlara göre on erkek eksik istihdamda ise buna karşılık 4 kadın eksik istihdamda olabilmektedir.

Türkiye’de kadınlar, erkeklere göre daha sınırlı olarak istihdam piyasasında yer almaktadır. Kadınlar daha çok ev işleri ve çocuk bakımı gibi aile işleri ile uğraşmaktadır. Bu durumda kadınların istihdam piyasasına katılımını olumsuz yönde etkilemektedir. Kadınların istihdama katılmasının engellenmesi de, erkeklere göre eksik istihdamda olabilme olasılıklarını azalmaktadır. Konuya ilişkin Hollanda’da yapılan bir çalışmada kadınların iş piyasasında iş bulmasına, eksik istihdam düzeyi etki ederken, erkeklerde bu etki gözlenmemiştir(Ham ve arkadaşları,2001:1733–1751). Ayrıca Kumaş ve Çağlar’ın yaptığı çalışma da ise yukarıda ki analiz sonuçlarına uygun bir şekilde kadınların erkeklere göre eksik istihdam olma olasılığının daha az olduğu sonucu çıkmıştır.(Kumaş ve Çağlar,2011).

Yaş gruplarında referans aralık olarak genç nüfusu alırsak(15-24), 25-29 yaş aralığı referans aralığa göre daha fazla eksik istihdamda bulunmaktadır. 30-34 ile 35-39 yaş aralığı da referans aralığa göre daha fazla eksik istihdam bulunabilmektedir. Ancak bu iki yaş aralığı 25-29 aralığına göre daha az eksik istihdam edilebilme olasılığına sahiptir. 40-49 yaş aralığıyla birlikte referans aralığına göre eksik istihdam olma olasılığımız giderek azalmaktadır. 60+ yaş aralığında eksik istihdamda olma ihtimali 15-24 grubuna göre neredeyse 2 kat daha az durumdadır.

Genel olarak Türkiye emek piyasasının özellikleri incelendiğinde 15-24 yaş aralığında nüfus daha çok eğitim,askerlik gibi nedenlerle işgücüne çıkmamaktadır. Bu aralıktaki nüfus eğitimini tamamladıktan sonra veya askerliğini bitirdikten sonra piyasaya çıkmaktadır. Bu duumda 25 yaşından itibaren işgücü piyasasına çıkışları artırmaktadır. Artışlarla birlikte eksik istihdam şeklinde istihdam edilme olasılığı artmaktadır. Çünkü iş gücü piyasasına yeni çıkan kişi ilk başta çalışılan işin niteliğini önemsememektedir. Burada deneyim, iş gücü piyasasının işleyişi gibi faktörler çalışanı iş ararken zorlamaktadır. Ancak çalışan, yaşı belli bir yaş aralığına ulaştıktan sonra daha güvenceli ve esnek olmayan işlerde çalışmaktadır. Yaş ilerledikçe çalışanın iş piyasası açısından deneyimi artmaktadır. Deneyimi artan

alışan daha güvenceli işte çalışmak istemekte ve aradığı işlerdeki kriteri bu şekilde daraltmaktadır. Yaşın belli bir seviyeye geldikten sonra eksik istihdamın azalmasını çalışanın giderek artan deneyimi sonucu daha güvenli ve nitelikli iş bulmasına bağlana bilinir.

Kadın erkek ayrımı yapmadan yaş grubuna göre değerlendirme yaptığımızda yaş ile eksik istihdamda olma ihtimali arasında ters u şeklinde ilişki çıkmaktadır. ıkan sonuçlara göre yaş belli bir aralığa geldikten sonra çalışanlar daha güvenceli ve geliri daha tatmin edici işlerde çalışmaktadır yada böyle işler aramaktadırlar. Genç yaş grubu istihdam piyasasına yeni çıktığı için daha kısa süreli ve daha güvencesiz işlerde çalışabilmektedir.

Kadın erkek ayrımı yaptığımızda kadınlarda en fazla eksik istihdamda olma ihtimali referans aralığımız olan 15-24 çıkmaktadır. Diğer yaş gruplarında bu olasılık giderek düşmektedir. Genel duruma uygun olarak 40-49 aralığında ise bu olasılık keskin bir şekilde düşmektedir. Erkeklerde ise genel duruma uygun görüntü sergilenmemtedir. 25-29 grubu erkelerde en fazla eksik istihdamda olma ihtimali olan aralık olarak göze çarpmaktadır. 40-49 ile birlikte referans gruba göre erkelerde eksik istihdam olma ihtimali giderek azalmaktadır.

Yaş ile eksik istihdam arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmaların sonuçları ülke niteliğine göre değişiklik göstermektedir. Lee Singapur zerine yaptığı çalışmada yaş ve cinsiyet ile eksik istihdam arasında anlamlı ilişki bulamamıştır(Lee,2005:181).Diğer bir çalışmada ise Jensen ve Slack Amerika Birleşik Devletleri emek piyasası üzerinden yaptığı çalışmada gençlerin daha fazla eksik istihdamda olduğunu,çalışanların deneyimleri bir seviyeye ulaştıktan sonra eksik istihdam edilmenin azaldığını ifade etmektedir(Slack ve Jensen,2004:129-146). Bir başka çalışmada gençlerin eksik istihdamda yaşlılara göre daha fazla olmasını,gençlerin yetişkinlere göre iş piyasasında daha savunmasız olmasına bağlamaktadır(Prause ve Dooley,2011:77) Darıcı ve Taşçı ise yaptıkları çalışmada “orta yaşgrubunda olan bireyler, gerek erkek gerekse kadın olsun, 15-19 yaşgrubuna göre daha çok eksik istihdamda olurken iş hayatının en tecrübeli dönemini yaşayanlar daha az eksik istihdam grubunda olmaktadır” şeklinde ifade

etmektedirler.(Taşçı ve Darıcı,2010:291-292) Taşçı ve Darıcı yaptıkları çalışmanın genelinde ise yaş ile eksik istihdamın ters U ilişkisi gösterdiğini bulmuşlardır(Taşçı ve Darıcı,2010). Burada Taşçı ve Darıcı'nın yaptığı çalışma yukarıdaki analizle uyumludur. Yurt dışında yapılan çalışmaların bazılarının uyumsuz olma nedeni ülkelerin bir birine göre farklı demografik ve istihdam yapısı göstermesidir.

Eğitim seviyesiyle eksik istihdam ilişkisini incelemek için bir okul bitirmeyenler referans grup olarak alınmıştır. Cinsiyet ayrımı yapmadan eksik istihdam eğitim ilişkisine bakıldığında 2007-2010 yılları arasında eğitim seviyesi arttıkça eksik istihdam bulunma ihtimalide artmaktadır. Bir okul bitirmeyenlere göre yüksekokul/üniversite mezunlarını eksik istihdam olma olasılığı 1,5 kattan daha fazladır. Eğitim seviyesinde ufak bir kırılma 5 yıllık ilkokuldan 8 yıllık ilköğretime geçişte yaşanmaktadır. 8 yıllık ilköğretim mezunları ilkokul mezunlarına göre eksik istihdamda daha az olasılıkla yer almaktadır.

Cinsiyet ayrımına göre eksik istihdam eğitim ilişkisine baktığımızda genel duruma uygun olarak eğitim seviyesi arttıkça hem erkeklerde hem de kadınlarda eksik istihdam da bulunma ihtimali artmaktadır. Hem erkeklerde hem de kadınlarda yüksekokul/üniversite mezunu olmak en fazla eksik istihdamda ihtimalinin olduğu eğitim seviyesi olarak göze çarpmaktadır. Ancak kadınlarda bu ihtimal erkeklere göre daha yüksek bir haldedir.Bu durum özellikle yetersiz istihdam olarak ifade edilen verimlilik,eğitim seviyesi,gelirle tanımlanan eksik istihdam türüyle alakalıdır diye biliriz. Elimizdeki verilerin 2009 öncesi kısmı bu ayrımı yapmamıza izin vermemekte ve eksik istihdamı tek olarak ele almaktadır. Ancak 2009-2010 verileri eksik istihdamı ikiye ayırmakta ve zamana bağlı eksik istihdam ile yetersiz istihdam diye tanımlamaktadır. 2009-2010 incelendiğinde yüksekokul ve üstü eğitim seviyesinde fazla olan eksik istihdam türü yetersiz istihdamdır. Bu durum emek piyasasının iş eğitim uyumsuzluğu, çalışan verimlilik uyumsuzluğu ile açıklanabilmektedir. Erkeklerde bu grup için okul bitirmeyenlere göre durum 1,8 kat civarındayken kadınlarda bu oran 2,2 katın üstüne çıkmaktadır. Bunu da eğitim seviyesi artan kadın daha fazla istihdam piyasasına çıkmakta bu durumda eksik istihdamda olma olasılığını artırmaktadır şeklinde ifade edilebilir. Kadınlarda eksik istihdamda olma olasılığı referans gruba göre genel lise mezunuyla birlikte daha

fazla artış gösterirken erkeklerde bu durum ilköğretim mezuniyetiyle birlikte görülmektedir. Darıcı ve Taşçı'da yaptıkları araştırma'da "hem kadınlarda hem de erkeklerde bazı kategori olan okuryazar olmayanlara göre diğer eğitim seviyelerine sahip bireylerin eksik istihdamda olma olasılıkları beklendiği gibi daha düşük" olarak bulmuşlardır(Darıcı ve Taşçı,2010:291).Kumaş ve Çağlar'da yaptıkları çalışmada eğitim seviyesi arttıkça eksik istihdamda olma olasılığının arttığını bulmuşlardır(Kumaş ve Çağlar,2010:272).

Medeni durum ile eksik istihdam arasındaki ilişkiye baktığımızda bekârları referans grup olarak ele alınmaktadır. Cinsiyet ayrımı yapmadan bakıldığında evliler bekarlara göre daha az eksik istihdam edilme ihtimali varken boşananlar ve eşi ölenlerin eksik istihdam edilebilme oranı daha yüksektir. Boşanan çalışanlar bekarlara göre 1,5 kat daha fazla eksik istihdam olabilmektedir.

Cinsiyet ayrımına gidildiğinde Durum kadınlar ve erkekler için genel ile aynı gözükmektedir. Ancak evli kadınlar evli erkeklere göre daha az eksik istihdam edilme olasılığındadır. Bunun bir nedeni olarak evlenen kadınlar genellikle iş piyasasında çekilmekte ve evinde ev işlerini yapmakta, çocuk bakmaktadır. Hem boşanan hem de eşi ölen kadınlar aynı durumdaki erkeklere göre daha fazla eksik istihdam olabilmektedir. Bunu da eşi ölen veya boşanan kadın daha fazla istihdam piyasasına çıkmaktadır. Kadın daha önce eşinin çalışmasından kaynaklı ev işleriyle uğraşırken boşandıktan veya eşi öldükten sonra ise geçimini sağlamak için istihdam piyasasına çıkmaktadır. Kadının bu durumu daha esnek çalışma için zemin oluşturabilmektedir. Erkeklerde eşi ölen erkek en az eksik istihdam edilebilme olasılığına sahipken aynı durumdaki kadınlarda eksik istihdam edilebilme olasılığı çok daha yüksektir.Kumaş ve Çağlar'da yaptıkları çalışmada boşanmış olmanın kadın ve erkekde bekar olmaya göre eksik istihdamı artırıcı bir neden olduğunu ifade etmişlerdir(Kumaş ve Çağlar,2011:271).

İşyerinin durumuna göre eksik istihdam edilebilme olasılığını değerlendirmek için tarla bahçe durumunu referans aralık olarak ele alınmıştır.Tarla bahçeye göre düzenli işyerinde çalışmak eksik istihdam edilme ihtimalini azalmaktadır. Ancak sabit olmayan, pazar yeri ve evde çalışmak tarla bahçeye göre daha fazla eksik

istihdam ihtimali içermektedir. Burada düzenli işyerinde olmak daha güvenceli çalışmayı sağlamaktadır. Burada çalışan güvenceli çalıştığı için beklentilerini karşılama ihtimali daha yüksek olmaktadır. Evde çalışmak en fazla eksik istihdam ihtimali içermektedir. Evde çalışan birinin tarla bahçede çalışan birine göre eksik istihdam olma olasılığı 3,5 kat daha fazladır. Cinsiyet ayrımına göre işyerinin durumuna baktığımızda kadınların en fazla eksik istihdam ihtimali olduğu durum evde çalışmak olarak göze çarpmaktadır. Düzenli işyerinde çalışan kadınlarda erkeklere göre daha fazla eksik istihdam ihtimali içerisindedir

İşteki durum değişkeninde referans kategoriyi ücretli-maaşlı ve yevmiyeli olarak ele alınmaktadır. Referansa göre diğer durumlar yani işveren, kendi hesabına çalışan ve ücretsiz aile işçileri daha az eksik istihdam ihtimali içermektedir. Bu gruplar içerisinde işverenler en az eksik istihdam ihtimalindedir. Cinsiyet ayrımına göre ele alındığında kadınlarda en az eksik istihdam ihtimali işverenlerdedir. Erkekler her durumda kadınlara göre daha fazla eksik istihdam ihtimalindedir. Ancak Dhanani'nin Endonezya için yaptığı çalışmada aile işçileri ve kadınların daha fazla eksik istihdamda olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Dhanani, 2004:24).

Ana faaliyet kolu yada sektörel bazda bakmak için tarım sektörünü referans kategori olarak değerlendirmektedir. Tarım sektörü diğer üç sektör olan sanayi, inşaat ve hizmetler sektörüne göre daha fazla eksik istihdam olma olasılığı içermektedir. Ancak hizmetler sektörü de tarım sektöründeki olasılığa yakın bir sonuç ortaya çıkarmıştır. Sektörel bazda bir çalışanı eksik istihdam edilme olasılığını sıraladığımızda en fazla tarım ve hizmetler en azda sanayi sektöründe eksik istihdam olasılığı görülmektedir. Cinsiyet ayrımına sektörel bazda baktığımızda Erkeklerde tarımdan sonra inşaat sektörü bu olasılığın en fazla olduğu alandır. Kadınlarda ise tarım sektörü en fazla eksik istihdamın görüldüğü alanken inşaat sektörü bu olasılığı en az olduğu sektördür. Kadınlarda hizmetler sektöründe eksik istihdamda olma olasılığı sanayi sektörüne göre daha fazladır. Sanayi sektöründe çalışan bir kadının sanayi sektöründe çalışan erkeğe göre daha fazla eksik istihdam olasılığı vardır. Ana faaliyet kolları ayrıntılı şekilde incelendiğinde bu sonuç daha anlaşılır hale gelmektedir. 2009-2010 ana faaliyet kolları 2 kod olarak mikro veri setinde yer

almaktadır. Buna göre özellikle giyim-tekstil ve deride çalışan kadınların büyük çoğunluğu eksik istihdamdadır. Bu oran erkeklerde ise çok daha küçüktür.

İşyeri büyüklüğüne ya da çalışan sayısına göre bakıldığında eksik istihdam edilme olasılığı mikro işyeri dediğimiz 1-10 çalışanın yer aldığı işyerleridir. Eksik istihdam olasılığının tarımda daha fazla olduğunu düşünürsek tarım sektöründe çalışan sayısı genellikle mikro düzeydedir. İşyeri büyüklüğü arttıkça çalışan bir kişinin eksik istihdam edilme olasılığı giderek azalmaktadır. Cinsiyet ayrımına göre bakıldığında erkeklerin durumu genelle daha uyumlu iken kadınlar bu durum orta ölçekli dediğimiz 50-250 çalışanı kapsayan işyerlerinden sonra bozulmaktadır.500'den fazla çalışanın olduğu yerde bir kadın çalışanın eksik istihdam edilme olasılığı erkek çalışan göre daha fazladır.

Sosyal güvenlik kurumuna kayıtlı olup olmam üzerinden eksik istihdam olma olasılığını değerlendirmek için referans grubu kayıtsızlar olarak ele alınmaktadır. Kayıtlı bir çalışanın eksik istihdam edilme olasılığı kayıtsız çalışana göre çok daha azdır. Erkekler ile kadınlar karşılaştırıldığında kayıtlı çalışan kadınlar kayıtlı çalışana erkeklere göre daha az eksik istihdam edilme ihtimali içerisindedir. Kayıtlı çalışan her kadın kayıtlı çalışan erkeklere göre daha düzenli ve tatmin edici iş koşulları bulabilmektedir.Türkiye için Kumaş ve Çağlar'ın yaptığı çalışmada da herhangi bir sosyal güvenlik kurumuna kayıtlı olmamanın eksik istihdam riskini arttırdığı sonucuna ulaşılmıştır(Kumaş ve Çağlar,2011:273)

Kent kır ayrımı yapıldığında kentte olanlar kırdaki olanlar göre daha fazla eksik istihdam olasılığı içermektedir. Ancak ortaya çıkan sonuç çok küçük olduğu için ihmal edilecek düzeydir. Kentte çalışan kadın kırdaki çalışana göre daha fazla eksik istihdam olasılığındadır. Hatta kentte çalışan bir kadın kentte çalışan bir erkeğe göre daha fazla eksik istihdam ihtimali içinde yer almaktadır. Kır ve kent ayrımının eksik istihdamı etkileyip etkilemediğine dair yapılan çalışmalar farklı sonuçlar vermiştir. Örneğin Tigges ve Tootle'ın 1990 yılında yaptıkları çalışmada eğitim farklılıkları, kadınların işgücündeki payı ve etnik kimlik bir sonucu olarak kır ve kentte eksik istihdam farklı şekilde etki etmekteğini ifade etmişlerdir(Tigges ve Tootle, 1990). Prause ve Dooley ise yaptıkları çalışmada kent kır arasında herhangi

bir farklılık bulamamışlardır. Jensen ve Slack yaptıkları çalışmaya kırsal kesimde tarım sektörünün yoğun olması nedeniyle eksik istihdam riski fazladır(Jensen ve Slack,2004:143). Türkiye için 2009 verleri kullanılarak Kumaş ve Çağlar tarafından yapılan çalışmada ise kır kent arasında kır yönlü zayıf bir ilişki bulunmuştur(Kumaş ve Çağlar:2011)

Bölgesel ayrım yaparken referans yer olarak Türkiye'nin en büyük şehri İstanbul alınmıştır.Analiz sonucunda Bütün bölgeler İstanbul'a göre daha fazla eksik istihdam olabilme olasılığındadır. Bölgeler arasında bakıldığında güneydoğu Anadolu bölgesi diğerlerine göre daha az eksik istihdam ihtimalindeyken Akdeniz en fazla eksik istihdam olasılığının olduğu bölgedir. Cinsiyet ayrımına göre bakıldığında kadınlarda genel ile uyuşmayan bir durum gözükmemektedir. Kadınlarda güneydoğu Anadolu bölgesi İstanbul'a göre daha az eksik istihdam ihtimalindedir. Bu durumu için özellikle bu bölgede istihdam piyasasındaki kadın eksikliği göze çarpmaktadır. Ayrıca güneydoğu Anadolu bölgesindeki iş azlığından kaynaklı çalışmak için insanlar genellikle Çukurova bölgesi ve büyük şehirleri tercih etmektedir. Ayrıca bu bölgede kadınlar iş piyasasına genellikle kayıtlı iş gücü olarak devlet dairelerinde çıkmaktadır bu durumda eksik istihdam edilme olasılığını azaltan bir etmendir.

Kriz yılının eksik istihdama etkisini görmek açısından referans yıl olarak 2008 alınmıştır. 2007 yılı ise kriz öncesi son yıl olarak ele alınmış ve karşılaştırma için kullanılmıştır. Çalışmamızda 2008 yılına göre daha az eksik istihdam edilme ihtimalinin olduğu yıl 2007 olarak çıkmıştır. 2009 ve 2010 yıllarında eksik istihdam olabilme olasılığı giderek artan eğilim göstermiştir. 2008 yılına göre 2010 yılında bir çalışanın eksik istihdam olma olasılığı 1,3 kat daha artmıştır. Cinsiyet ayrımına göre bakıldığında erkekler genel durumla uyumlu bir sonuç gösterilmiştir. Kadınlarda ise durum biraz daha farklıdır. Kadınlarda referans yıla göre eksik istihdam olma olasılığı değişkendir. Özellikle 2009 yılı bu olasılığın en fazla azaldığı yıl olmuştur. 2010 yılında ise olasılık 2008 yılına yakınlaşmaya başlamıştır. 2009-2010 yıllarındaki bu azalışta özellikle önlem paketlerinde kadın istihdamını teşvik edici önlemlerin alınması etkili olmuştur. Jensen ve Slack ABD emek piyasasına ilişkin yaptıkları çalışmaya göre ekonominin güçlü olduğu dönemlerde eksik istihdam düşük,ekonominin zayıfladığı dönemlerde ise eksik istihdam fazlalaşmaktadır(Slack

ve Jensen,2004:136). Ayrıca Jefferson ve Preston Avustralya’da emek piyasası ve ücretler üzerine yaptıkları çalışmaya göre Avustralya’da ekonomik kriz döneminde tam istihdamın azalmış kısmi süreli çalışma ile eksik istihdamda ise artış gerçekleşmiştir(Jefferson ve Preston,2010) Seçer’e göre ise “...ekonomik kriz ve durgunluk dönemleri işçiler açısından eksik istihdamın artabileceği dönemler olarak değeriendirilmektedir” (Seçer,2013:74).

5-SONUÇ

Bu çalışmada Türkiye istihdam piyasasının 2000-2012 yılları arasındaki görünümü incelenmeye çalışılarak 2008 krizinin eksik istihdamı nasıl etkilediğine bakılmıştır. Çalışmada Türkiye istihdam piyasasının yapısal değışimler yaşadığı

sonucuna ulaşılmıştır. Özellikle sektörel olarak istihdam piyasasında köklü değişimler olduğu sonucu elde edilmiştir. Örneğin 2000 yılında % 40'a yakın olan istihdamda ki tarım sektörünün payı % 26'lara kadar gerilemiştir. Bunun yanı sıra %40'larda olan istihdamda ki hizmetler sektörünün payı ise %50'nin üzerine çıkmıştır. 2008'de yaşanan ekonomik krizle birlikte ise hizmetler sektöründen tarıma geri dönüş başlamıştır.

2000 yılında %6,5 olan işsizlik 2001 kriziyle birlikte hızlıca yükselerek %8,4'e çıkmıştır. 2001-2008 yılları arasında ise ortalama olarak % 10 bandının biraz üzerinde seyreden işsizlik krizle birlikte 2009 yılında tarihi rekorları kırarak % 14 olmuştur.

2000-2012 yılları arasında istihdamdaki eğitimin yapısında değişmiştir. 2000 yılında ilkokul ve altı eğitime sahip olanların istihdam edilenler içindeki payı % 66 civarındayken 2012 yılında ise bu oran %45 civarına inmiştir. Bu sonuçlarda gösterdiği üzere istihdam edilenlerin eğitim seviyesi de artmaktadır.

Çalışmada ayrıca Türkiye istihdam piyasasında etkili olan kayıtsız çalışmanın etkisini kaybettiği sonucuna varılmaktadır. 2000 yılında kayıtlı olan çalışan sayısı çok az bir farkla kayıtsız çalışanın üstündeyken 2012 yılında kayıtlı çalışanın toplam içindeki payı % 60'lara yaklaşmıştır. Bu azalışta ki en önemli neden çözülen tarım sektörüdür. Ancak 2008 yılıyla beraber azalna kayıt dışı çalışma yeniden artış göstermiştir. Burada ki artışın nedenlerinden biri de kentten kıra yaşanan geri dönüşlerle birlikte tarımsal istihdamın artmasıdır.

Yapılan çalışmada kadınların iş gücüne katılımının OECD ortalamasının çok altında olduğu gözlenmiştir. Ancak 2008'de yaşanan krizle birlikte kadınların iş gücüne katılım oranı artmaya başlamıştır. Bu artış tetikleyen unsurlardan biri krizle birlikte ailenin ekonomik yapısı zedelenmiş ve kadınlar aile ekonomisine yardım etmek için iş gücüne katılmaya başlamıştır. Diğer bir neden de krizle birlikte kadınların iş gücüne çıkartacak çeşitli teşviklerin uygulanmasıdır.

Diğer bir yandan Türkiye istihdam piyasasında atipik istihdam biçimlerinde meydana gelen değişimlerde çalışmada bulunan önemli noktaların başında

gelmektedir. 2004 yılında yarı zamanlı çalışmanın toplam istihdam içindeki payı %6 civarındayken 2012 yılında %12 civarına çıkmıştır. Bu artış özellikle kriz yılıyla birlikte daha da hızlanmıştır. Çalışmada krizin etkisini azaltmak için daha çok yarı zamanlı işlerinin ortaya çıktığı gözlenmiştir. Burada Türkiye istihdam piyasasındaki sektörel yapısı da etki etmektedir. Tarım ve hizmetlerin ağırlıklı olması da yarı zamanlı çalışmanın artışı tetiklemektedir. Ayrıca esnekleşme tartışmalarında da yarı zamanlı çalışma önemli yer tutmakta olduğu görülmüştür.

Çalışmada amacımız kriz ve eksik istihdam ilişkisini ortaya koymaktır. Yapılan çalışma sonucu 2008 kriziyle birlikte eksik istihdamın arttığı sonucuna ulaşılmıştır. Kriz öncesi dönem olan 2007 yılına göre 2008-2010 yılları daha fazla eksik istihdamın ortaya çıktığı yıllar olarak dikkat çekmektedir. Ancak istihdam piyasasında başlayan toparlanma sonucunda eksik istihdam rakamları 2011-2012 yılları arasında gerilemiştir. Sonuç olarak kriz dönemlerinde eksik istihdam artmaktadır. Krizin etkisinin azalmaya başladığı ve toparlanmanın başladığı yıllarda ise eksik istihdam gerilemeye başlamıştır.

Çalışmada eksik istihdam daha çok tarım sektöründe ortaya çıkmıştır. Tarım sektörü dışında hizmetler sektöründe eksik istihdamın fazla olduğu diğer sektördür. Sanayi ve inşaat sektörü ise eksik istihdamın diğer iki sektöre göre daha az görüldüğü sektördür. Sanayi sektörü içerisinde tekstil sektörü eksik istihdamın daha fazla yer aldığı sektör olarak yer alırken bu alanda kadınlar erkeklere göre daha fazla eksik istihdamdadır.

Yapılan çalışma sonucu eksik istihdam ile yaş arasında ters u ilişkisi elde edilmiştir. Bu bulgu Türkiye üzerine yapılan çalışmalar ile uyumludur. Genellikle eksik istihdam edilme olasılığı 25-29 arasında en fazladır. 40'lı yaşlarla birlikte 15-24 yaşına göre eksik istihdam edilme olasılığının giderek azaldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Yapılan çalışmalar sonucunda eğitim seviyesi arttıkça eksik istihdamın arttığı sonucuna ulaşılmıştır. Özellikle yetersiz istihdamın önemli ölçüde eğitim, yetenek ve verimlilik uyumluluğuna göre belirlenmesi de eğitim ile eksik istihdam arasında pozitif yönlü ilişki oluşturmuştur. TÜİK tarafından yetersiz ve zamana bağlı eksik

istihdam ayrımının 2009 yılıyla birlikte yapılması analizimizde çeşitli sıkıntılara yol açacağı için 2009 ve 2010 yılları eksik istihdam verileri 2008 yılı verilerine uyumlaştırılmıştır. Bu durumda yetersiz ve zamana bağlı eksik istihdamın ekonometrik uygulamada ayrı ayrı analiz edilmesini engellemiştir.

Kadınlar erkeklere göre daha az oranda istihdam piyasasında yer alması, kadınların erkeklere göre daha az eksik istihdam edilmesine yol açmaktadır. İstihdam edilen kadınlar ise daha çok güvencesiz şekilde atipik işlerde istihdam edilmektedir. Örneğin kırdaki çalışan kadınların neredeyse tamamı tarım sektöründe güvencesiz şekilde çalışmaktadır. Kadın ve erkeklerde sektörel bazda eksik istihdamı ayrıştırdığımızda tarım sektörü ve hizmetler eksik istihdamın yoğun olduğu alanlar olarak göze çarpmaktadır. Kadınlar erkeklere göre tekstil sektöründe daha fazla eksik istihdamda yer almaktadır.

Çalışmada bölgesel bazda bakıldığında İstanbul dışındaki diğer bölgelerin İstanbul'a göre daha fazla eksik istihdam barındırdığı görülmüştür. Bunun nedenleri arasında İstanbul'da tarım sektörünün diğer bölgelere göre çok daha az oluşu yer almaktadır.

Eksik istihdam çalışmalarında etnik köken veya ırkda önemli bir değişken olarak yer almaktadır. Örneğin Litcher'in ABD üzerine yaptığı çalışmada Afro-amerikalıların beyaz meslektaşlarına göre iki kat daha fazla eksik istihdamda olduğu anlaşılmıştır(Litcher:1988). Ancak Türkiyede bu ayrımı ölçecek veriler ne yazık ki bulunmamaktadır. Bu yüzden Türkiye'de eksik istihdamın belirleyenleri içerisinde etnik köken veya ırk değişkeni yer almamıştır.

KAYNAKÇA

Alabaş A. 2007 “Uzun Süreli İşsizler Ve Uzun Süreli İşsizliği Azaltmada İşkur’un Önemi” **Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi (Çevrim İçi)** [http://statik.iskur.gov.tr/tr/rapor_bulten/uzmanlik_tezleri/AYDIN%20ALABA%C5%9E%20\(UZUN%20S%C3%9CREL%C4%B0%20%C4%B0%C5%9ES%C4%B0ZLER%20VE%20UZUN%20S%C3%9CREL%C4%B0%20%C4%B0%C5%9ES%C4%B0ZL%C4%B0%C4%9E%C4%B0%20.pdf](http://statik.iskur.gov.tr/tr/rapor_bulten/uzmanlik_tezleri/AYDIN%20ALABA%C5%9E%20(UZUN%20S%C3%9CREL%C4%B0%20%C4%B0%C5%9ES%C4%B0ZLER%20VE%20UZUN%20S%C3%9CREL%C4%B0%20%C4%B0%C5%9ES%C4%B0ZL%C4%B0%C4%9E%C4%B0%20.pdf) Erişim Tarihi:04.01.2013

Akgeyik T, Tanas E, 2011 “Türkiye’de İstihdam Durumu: Genel Eğilimler”, **Setav Araştırma Dizisi (Çevrim İçi)** www.setav.org/ups/dosya/33628.pdf Erişim Tarihi:29.12.2012

Ansal H,Küçükücü S,Onaran Ö,Orbay B Z,2000 “Türkiye’de Emek piyasasının yapısı ve İşsizlik” **Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı**

Aren,S, 2008 “İstihdam Para ve İktisadi Politika” **İmge Kitabevi**

Atan, M., Çatalbaş E., 2004, “Çok Değişkenli İstatistiksel Analiz Yöntemleri ile Türk Bankacılık Sektöründe Çok Boyutlu Mali Başarısızlık Tahmin Modelleri Oluşturulması”, **4. İstatistik Günleri Sempozyumu, Dokuz Eylül Üniversitesi.**

Bağımsız Sosyal Bilimciler,2012 “IMF gözetiminde on uzun yıl 1998-2008;Farklı Hükümetler Tek Siyaset”; **Yordam Kitap**

Bağımsız Sosyal Bilimciler:2011 “Ücretli,Emek,Sermaye:Derinleşen Küresel Kriz ve Türkiye’ye Yansımaları” **Yordam Kitap**

Baştaymaz T. 1983 “İşsizlik Kavramı ve Gelişen Ülkeler”**Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi:Cilt IV, Sayı:2**

Berber,M. 2006 “İktisadi Büyüme ve Kalkınma”,**Derya Kitapevi**

Biçerli,M. K. 2000 “Çalışma Ekonomisi”,**BetaYayınları**

Bonnal M.,Lira C, Addy S.N ,2009 “ Underemployment and Local Employment Dynamics: New Evidence”, **The Review of Regional Studies** , Vol. **39**, No. **3**, **317–335** (Çevrim İçi)
<http://journal.srsa.org/ojs/index.php/RRS/article/view/202/157> Erişim Tarihi:05.12.2012

Bowlby, S. 1990: “Women, work and the family: control and constraints,” **Geography** , **76**: **17 –26** (Çevrim İçi)
<http://www.jstor.org/discover/10.2307/40571928?uid=3739192&uid=2&uid=4&sid=21102460726141> Erişim Tarihi:05.12.2012

Bryan, M. L. 2007 “ Free to choose? Differences in the hours determination of constrained and unconstrained workers” **Oxford Economic Papers**, **59**, **226–252**

Çokluk Ö., Şekercioğlu G., Büyüköztürk Ş. 2012 “Sosyal Bilimler İçin Çok Değişkenli İstatistik(SPSS ve LISREL Uygulamaları)”**Pegem Akademi**,.

Dhanani S,2004 “Unemployment and Underemployment in Indonesia,1976-2000: Paradoxes and Issues” **International Labour Office** (Çevrim İçi)
<http://www.ilo.int/public/english/protection/ses/download/docs/indonesia.pdf> Erişim Tarihi: 03.05.2013

Dickens, W., & Lundberg, S. 1993: “Hours restrictions and labor supply” **International Economic Review**, **34**, **169–192.”**

Dünya Gazetesi: 10 Yılda 92 Üniversite Açıldı Çevrim İçi)
<http://www.dunya.com/10-yilda-92-universite-acildi-168889h.htm> Erişim Tarihi:28.11.2012

Elhan, A.H. (1997), Lojistik Regresyon Analizinin İncelenmesi ve Tıpta Bir Uygulaması. Biyoistatistik **Yüksek Lisans Tezi A.Ü.,4-29**, ANKARA

Feldman D. C; “The Nature antecedents and consequences of underemployment” **Journal of management** vol:22 1996 (Çevrim İçi)
<http://jom.sagepub.com/content/22/3/385.full.pdf> Erişim Tarihi:10.10.2012

Greenwood,A,M: 1999 “International Definition and Prospects of Underemployment Statics” **Ilo Publications**

Gül E.,Ekinci A.,Konya S. 2009 “Türkiye’de İstihdam Politikaları:Yapısal Bir Analiz”,**Ekin Basın Yayın**

Güloğlu,T, Korkmaz A, Kip M “Türkiyede Kayıtdışı İstihdam Gerçeğine Bakış”

Güneri, N., Apaydın, A., 2004, “Öğrenci Başarılarının Sınıflandırılmasında Lojistik Regresyon Analizi ve Yapay Sinir Ağları Yaklaşımı”, **GÜ Ticaret ve Turizm Fakültesi Dergisi, Sayı:1, 170-188.**

Haliloğlu A,2011 “ Türkiye’de İktisadi büyüme Ve İstihdam: 1980-2008” **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi,İstanbul Üniversitesi**

Ham M, Mulder C H, Hooimeijer P, 2001 “Local Underemployment and the Discouraged Worker Effect” **Urban Studies, Vol. 38, No. 10, 1733– 1751**

Husmanns, R. (2007- 1), “ Measurement of Employment, Unemployment And Underemployment –Current International Standards And Issues in Their Application”, **Bulletin of Labour Statistics , 2007 - 1, ILO, Geneva, 1- 23,**

ILO, 2003, “International Training Compendium on Labour Statistics Modüle 1 Statistics of Employment, Unemployment, Underemployment: Economically Active Population”,(Çevrim İçi) **Turin Italy,http://www.ilo.org/public/english/bureau/stat/download/module.pdf,Erişim Tarihi:07.08.2012**

ILO Seventeenth International Conference of Labour Statisticians (ICLS) (Çevrim İçi) <http://www.ilo.org/public/english/bureau/stat/download/articles/2004-1.pdf> Erişim Tarihi:25.09.2012

ILO ,1998, “Current International Recommendations on Labour Statistics”, **Ilo Publications**

ILO, 2009 “Türkiye’de Kadın İstihdamın Durumu Raporu” **Ilo Publications**

ILO 2013 “Global Employment Trends 2013: Recovering from a second jobs dip” Ilo Publications

ILO 2012 “World of Work Report:Better Jobs Better economy” Ilo Publications

Işığışok, Ö. 2011 “İstihdam Ve İşsizlik”,Ekin Basın Yayın Dağıtım

Jefferson T.,Preston A., 2010, “Labour Markets and Wages in australia in 2009” Journal of Industrial Relations,Vol:52-3:

Kahn, S., & Lang, K. 1991: “ The effect of hours constraints on labor supply estimates” **Review of Economics and Statistics, 73, 605–611**

Kalaycı, Ş:2006 “SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri”, **Asil Yayın Dağıtım, 2. Baskı, Ankara:292**

Korkmaz,A., Mahiroğulları A, 2007 “ İşsizlikle Mücadelede Emek Piyasası Politikaları:Türkiye ve AB Ülkeleri” **Ekin Basın Yayın**

Köhler, G. 2006, “The Global Stratification of Unemployment and Underemployment”, **Argentine Center of International Studies, Working Papers- Programa Teoría de las Relaciones Internacionales , 012,**

Krugman,P., Wells R. 2011 “Makro İktisat”,**Palme Yayınları**

Kumaş,H, Çağlar,A 2011 “Türkiye’de Kadın İstihdamını Etkileyen faktörler:Tüik 2009 Hanehalkı İşgücü Anketi Ham Verileri İle Cinsiyete Dayalı Bir Karşılaştırma”**Çalışma-Toplum2011/2**

Kutlar A,2009 “Uygulamalı Ekonometri”**Geliştirilmiş 3, Baskı:Nobel Yayınevi:196**

Lee C,H:2005 “A study of underemployment among self-initiated expatriates” **Journal of World Business 40 :172–187**

Lichter,D. T:1988 “Racial Differences in Underemployment in American Cities”(Çevrim İçi) **American Journal of Sociology**, 93- 4: 771-792 <http://www.jstor.org/stable/2780603>. Erişim Tarihi:03.12.2012

Mankiw G. 2009 “Brief Principles Of Macroeconomics”,**South Western Cengage Learning**

Marx, K. 2011 “Kapital” **Yordam Kitap**

Mirze K 2010 “İşletme”;**Literatür Yayıncılık**

Mütevellioğlu N, Işık S,2009 ;”Türkiye Emek piyasasında Neoliberal Dönüşüm;Küreselleşme,Kriz ve Türkiye’de Neoliberal Dönüşüm” **İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları**

OECD [Labour Statics \(Çevrim İçi\)](http://www.oecd.org/statistics/) <http://www.oecd.org/statistics/> Erişim Tarihi: 01-30.04.2013

Özdamar K.2004: “Paket Programlar ile İstatistiksel Veri Analizi 2”**Yenilenmiş 5.Baskı,Eskişehir:Kaan Kitabevi**

Özşuca Ş.T, 2003 “Esneklik ve Güvenlik ikileminde Türkiye Emek Piyasası”**İmaj Yayıncılık**

Quintanilla,S. Antonio Ruiz, Claes ,Rita “Determinants of Underemployment During the Early Career”, **Center For Advanced Human Resource Studies Working Paper Series,94-06**

Petrol İş,2012 “*Ulusal İstihdam Stratejisi Taslağına Dair*” **Petrol İş Araştırma Dizisi**, (Çevrim içi) petrol-is.org.tr/sites/default/files/2012-03-uis-degerlendirme_0.pdf Erişim Tarihi:13.02.2013

Prause J, Dooley D 1997 “Effect of underemployment on school-leavers’ self-esteem” **Journal of Adolescence:20:243–260** (Çevrim İçi) http://ac.els-cdn.com/S014019719790083X/1-s2.0-S014019719790083X-main.pdf?_tid=48b45bbc-ed0a-11e2-a3fd

00000aacb35f&acdnat=1373864100_8eacc3c1bf740bfd4b7ebdd8c821070c

Erişim Tarihi: 05.10.2012

Prause J, Dooley D, 2011 “Youth Underemployment” **Springer**

Seçer B.:2013 “Eksik İstihdam:Öncülleri,Sonuçları ve Nitel Bir Araştırma”**Altın Nokta Yayınları”**

Slack T, Jensen L,2004 “Employment Adequacy in Extractive Industries: An Analysis of Underemployment, 1974-1998” **Society and Natural Resources, 17:129–146** (Çevrim İçi)

<http://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/08941920490261258>

Erişim

Tarihi:03.10.2012

Simpson , W. :1992: “Urban Structure and the Labour Market: Worker Mobility, Commuting and Underemployment in Cities.”**Oxford: Clarendon Press**

Stewart, M., & Swaffield, J. 1997: “Constraints on the desired hours of work of British men” **The Economic Journal, 107, 520–535** (Çevrim İçi)

<http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.0013-0133.1997.175.x/pdf>

Erişim

Tarihi:03.10.2012

Sweezy,P,2007 “Kapitalist Gelişme Teorisi”**Kalkedon Yayınları**

Taşçı H.M., Darıcı B 2010 “Türkiye’de Eksik İstihdamın Belirleyenleri: HIA ile Bir Mikro Veri Uygulaması” **Maliye Dergisi Sayı:158 Ocak-Haziran**

Tippes C, Gordon H.A 1983 “Inequality At Work: Race, Sex And Underemployment Havens” **Springer**

Tigges, L.,Tootle, D. 1990 “ Labor supply, labor demand, and men’s underemployment in rural and urban labor markets” **Rural Sociology,55,328–356**

TÜİK Hane halkı İşgücü Anketleri 2007 Mikro Veri Seti

TÜİK Hane halkı İşgücü Anketleri 2008 Mikro Veri Seti

TÜİK Hane halkı İşgücü Anketleri 2009 Mikro Veri Seti

TÜİK Hane halkı İşgücü Anketleri 2010 Mikro Veri Seti

TÜİK Metaveri (Çevrim İçi) <http://www.tuik.gov.tr/PreTabloArama.do>

Erişim Tarihi: 08/08/2012

TÜİK Hanehalkı Temel İşgücü Göstergeleri (Çevrim içi)

http://www.tuik.gov.tr/MetaVeri.do?alt_id=25 Erişim Tarihi:08.08.2012

TÜİK İşgücü Dinamik Sorgulama Modülü (Çevrim İçi)

<http://tuikapp.tuik.gov.tr/iscucuapp/iscucu.zul> Erişim Tarihi: 01-30.04.2013

Türk Dil Kurumu İstihdam Kavramı (Çevrim İçi) www.tdk.gov.tr Erişim

Tarihi:09.09.2012

Ünsal,E. 2009 “Makro İktisat”,**İmaj Yayınları**

Witte M.C. & Steijn B. 2000, “Automation, Job content, and Underemployment”, **Work, Employment and Society, vol. 14, no. 2, pp. 245-264**

Wilkins R, Wooden M. 2011 “Economic Approaches to studying Underemployment”**Springer**

Yeldan E,Ercan H,Taymaz E. 2010 “Kriz ve Türkiye:Kriz Tedbirlerinin Etki Değerlendirmesi” **ILO Yayınları** (Çevrim İçi)

<http://www.ilo.org/public/turkish/region/eurpro/ankara/publ/krizveturkiye.pdf>

Erişim Tarihi:13.02.2013